George Orwell

Neden Yazıyorum*

Türkçesi: Levent Konca

*SEL

2. BASKI

NEDEN YAZIYORUM*

GEORGE ORWELL, 1903'te Bengal'de doğdu. Öğrenim hayatını İngiltere'de geçiren Orwell, daha sonra o sırada bir İngiliz sömürgesi olan Burma'da bulunmuş, kısa süreliğine buranın polis teşkilatında görev yapmıştır. Bu dönemde şahit olduğu acımasız uygulamalar, emperyalizme karşı geliştirdiği derin öfkenin zeminini oluşturmuştur. Orwell'ın hem sömürge ülkelerdeki deneyimleri hem de İspanya İç Savaşı döneminde Franco'ya karşı savaşacak gönüllülere katılarak gittiği İspanya'daki deneyimleri, sonradan yazılarını etkileyecek gözlemlerle doludur.

Yirminci yüzyılın en önemli yazarlarından biri olan George Orwell'ın en önemli iki eseri *Hayvan Çiftliği* (1945) ve *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* (1949) totaliter rejimlerin olduğu kadar, bu rejimleri yaratan insani hırsların da yergisi olma niteliğindedir. Derin gözlem yeteneğini sade bir üslupla birleştiren Orwell; roman, deneme ve fabl gibi çeşitli türlerde eserler vermiştir. Orwell, ardında on adet kitap ve sayısız makale bırakarak 1950'de Londra'da ölmüştür. Yazarın *Kitaplar ve Sigaralar* (çev. Levent Konca, 2013) adlı deneme kitabı da yayınevimiz tarafından yayımlanmıştır.

*SEL YAYINCILIK / DENEME

*SEL YAYINCILIK
Piyerloti Cad. 11 / 3 Çemberlitaş - İstanbul
Tel. (0212) 516 96 85

http://www.selyayincilik.com
E-mail: halklailiskiler@selyayincilik.com

SATIŞ - DAĞITIM:
Çatalçeşme Sokak, No: 19, Giriş Kat
Cağaloğlu - İstanbul
E-mail: siparis@selyayincilik.com
Tel. (0212) 522 96 72 Faks: (0212) 516 97 26

*SEL YAYINCILIK: 634
ISBN 978-975-570-652-8

NEDEN YAZIYORUM
George Orwell

Türkçesi: Levent Konca

Özgün Adı:
Why I Write

© George Orwell, 1946
© A. M. Heath & Company Limited ve AnatoliaLit Telif Hakları Ajansı aracılığıyla Sel Yayıncılık, 2012

Genel Yayın Yönetmeni: İrfan Sancı
Editör: Ayça Akarsu
Kapak tasarım ve teknik hazırlık: Gülay Tunç

Birinci Baskı: Kasım, 2013
İkinci Baskı: Kasım, 2013

Baskı ve Cilt: Yaylacık Matbaası
Fatih Sanayi Sitesi, 12/197-203
Topkapı-İstanbul, 567 80 03

Sertifika No: 11931

George Orwell

Neden Yazıyorum

Türkçesi: Levent Konca

Deneme

İÇİNDEKİLER

Neden Yazıyorum 7

Aslan İle Tekboynuz:
Sosyalizm ve İngiliz Dehası 17

Bir İdam 91

Bir Fili Vurmak 98

Neden Yazıyorum

Oldukça erken bir yaştan, belki beş ya da altı yaşından itibaren büyüyünce yazar olmam gerektiğini biliyordum. On yedi ile yirmi dört yaşlarım arasında bu fikirden caymaya çalıştıysam da, bunu yaparken esas doğama zulmettiğimin ve er ya da geç yola gelip kitap yazmam gerekeceğinin bilincindeydim.

Üç kardeşin ortancasıydım, ama iki kardeşimle de aramda beşer yaş vardı ve sekiz yaşıma gelene dek babamı hemen hiç görmedim. Hem bu yüzden hem de başka sebeplerden ötürü biraz yalnızdım ve kısa sürede okul günlerim boyunca sevilmememe yol açacak nahoş bir yapmacıklık geliştirdim. Yalnız çocuklara özgü olan hikaye uydurmak ve hayali insanlarla konuşmak gibi alışkanlıklarım vardı ve sanırım edebiyat tutkum ta en başından beri dışlanmış ve küçümsenmiş olma hisleriyle birlikte ilerliyordu. Sözcüklerle aramın iyi olduğunu ve tatsız gerçeklerle yüzleşme yetisine sahip olduğumu biliyor ve bunun günlük yaşamdaki başarısızlığımdan kendimi koruyabileceğim bir çeşit kişisel dünya yarattığını hissediyordum. Tüm bunlara rağmen, bütün çocukluğum ve gençliğim boyunca ürettiğim ciddi –yani ciddi bir şekilde tasarlanmış– sayfalar yarım düzine bile etmez. İlk şiirimi dört ya da beş yaşımdayken anneme dikte ederek yazdım. Şiirin bir kaplan hakkında olması ve kaplanın

"sandalyemsi dişleri" (aslında gayet güzel bir ifade, ama şiirin Blake'in "Kaplan, Kaplan" şiirinden aşırma olduğunu sanıyorum) dışında, hiçbir şeyini hatırlamıyorum. On bir yaşında, 1914-18 savaşı patlak verdiğinde yazdığım vatansever şiir gibi, iki yıl sonra Kitchener'ın ölümü üzerine yazdığım şiir de yerel gazetede basılmıştı. Biraz daha büyüdüğümde, arada sırada kötü ve genelde bitmemiş, George dönemine özgü "doğa şiirleri" yazıyordum. Bir keresinde kısa öykü yazmaya kalkıştıysam da, sonuç korkunç bir fiyasko olmuştu. Tüm o yıllar boyunca kağıda geçirdiğim sözüm ona ciddi eserlerin tamamı bundan ibaretti.

Yine de bu süre boyunca bir anlamda edebi etkinliklerim oldu. Öncelikle hızla, kolayca ve pek de zevk almadan ürettiğim ısmarlama şeyler vardı. Ödevlerin yanı sıra, şimdi bana hayret verici gelen bir hızla ortaya çıkarabildiğim "günün anlam ve önemine uygun", yarı mizahi şiirler yazıyor –on dördümde, Aristofanes'i taklit ederek kafiyeli bir oyunun tamamını aşağı yukarı bir haftada yazmıştım– ve hem el yazması hem de basılı okul dergilerinin yayına hazırlanmasına yardımcı oluyordum. Bu dergiler, aklınızın alabileceği en acınası derecede gülünç şeylerdi ve bugün en ucuz gazeteciliğin gerektireceğinden daha bile az uğraşıyordum onlarla. Fakat tüm bunların yanında, on beş yıl ya da daha uzun bir süre boyunca, oldukça farklı türden bir edebi alıştırma yaptım: kendim hakkında süregiden bir "hikaye"nin uydurulması, yalnızca aklımda var olan türden bir günlük. Bunun, çocuklar ve ergenlerde yaygın olan bir alışkanlık olduğunu sanıyorum. Çok küçük bir çocukken, kafamda mesela Robin Hood olduğumu kuruyor ve kendimi heyecanlı maceraların kahramanı olarak hayal ediyordum. Fakat "hikayem" kısa sürede kabaca narsistçe olmaktan çıkıp giderek yaptığım ve gördüğüm şeylerin sade bir tasvirine dö-

nüşüyordu. Bir seferde kafamdan dakikalarca şu tür şeyler geçiyordu: "Kapıyı iterek açtı ve odaya girdi. Sarı bir güneş ışığı huzmesi, muslin perdeden süzülerek, bir hokkanın ve yanında yarı açık duran kibrit kutusunun durduğu masaya düşüyordu. Sağ eli cebinde, pencereye yöneldi. Sokakta, üç renkli bir kedi, ölü bir yaprağın peşindeydi," vs. vs. Bu alışkanlık yaklaşık yirmi beş yaşma gelene kadar, gayriedebi yıllarım boyunca varlığını sürdürdü. Doğru sözcükleri aramam gerekmiş olsa da, ki aradım, bu tasvir çabasmı dışarıdan gelen bir dürtüyle, neredeyse iradem dışında gösterir gibiydim. "Hikaye", tahmin ediyorum, farklı yaşlarda hayranlık duyduğum çeşitli yazarların stillerini yansıtmış olmalı, ancak hatırladığım kadarıyla hep aynı titiz tasvir niteliğine sahipti.

Yaklaşık on altı yaşındayken, birdenbire sade sözcüklerin hazzını, yani sözcüklerin seslerini ve çağrışımlarını keşfettim. *Kayıp Cennet*'ten*

> *Böyle meşakkatle ve emekle*
> *devam eder, meşakkat ve emekle...***

dizeleri, şimdi bana artık o kadar harika gelmeseler de o zaman tüylerimi diken diken ediyorlardı ve "he"nin "hee" diye yazılması ayrıca büyük bir zevkti. Bir şeyleri tasvir etme ihtiyacı konusunda ise her şeyi biliyordum. O zamanlar kitap yazmak istediğim söylenebilirse, ne tür kitaplar yazmak istediğim ortadaydı: Mutsuz sonları olan; ayrıntılı tasvirler, çarpıcı benzetme-

---

* John Milton'ın, Adem ile Havva'nın cennetten kovuluşunu anlatan epik şiiri. (ç.n.)

** So hee with difficulty and labour hard
Moved on: with difficulty and labour hee (e.n.)

ler ve sözcüklerin bir ölçüde kendi sesleri uğruna kullanıldığı ağdalı pasajlarla dolu muazzam natüralist romanlar yazmak istiyordum. Ve otuz yaşındayken yazdığım, ama çok daha önceden tasarlamış olduğum ilk tamamlanan romanım *Burma Günleri*, gerçekten de daha çok bu tarz bir kitaptır.

Geçmişimle ilgili tüm bu bilgileri veriyorum, çünkü bir yazarın dürtülerinin ilk gelişimine dair bir şeyler bilinmeden değerlendirilebileceğine inanmıyorum. Yazarın meselesi yaşadığı çağ tarafından belirlenecektir –bu en azından bizimki gibi hareketli ve devrimci çağlar için geçerlidir– fakat yazar, daha yazmaya başlamadan, hiçbir zaman tamamen kurtulamayacağı duygusal bir tutum edinmiş olacaktır. Kuşkusuz, coşkusunu dizginlemek ve olgunlaşmamış bir aşamada, sapkın bir ruh halinde takılıp kalmaktan kaçınmakla yükümlüdür; fakat erken dönem etkilerinin hepsinden birden kaçtığında, yazma itkisini de öldürmüş olur. Geçimini sağlama gereksinimini bir kenara bıraktığımızda yazmayı (en azından nesir yazmayı) sağlayan dört temel dürtü vardır. Bu dürtüler, her yazarın içinde farklı derecelerde bulunur ve ölçüleri her yazarda zamana ve içinde bulunduğu ortama göre değişir. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

(I) *Katıksız egoizm*. Zeki görünme, hakkında konuşulma, ölümden sonra hatırlanma, çocukluğunda kendisini hakir gören yetişkinlerden intikam alma vb. arzular. Bu dürtü yokmuş, güçlü değilmiş gibi davranmak saçmalıktır. Yazarlar bu özelliği bilim insanları, politikacılar, avukatlar, askerler ve başarılı iş adamlarıyla; kısacası insanlığın üst tabakasıyla paylaşır. İnsanların büyük çoğunluğu aşırı bencil değildir. Otuz yaşından sonra, birey olma hissini neredeyse tamamıyla terk eder ve genellikle başkaları için yaşar, veya sadece ağır işlerin altında ezilirler. Ancak bir de, sonuna dek kendi hayatlarını yaşamakta

kararlı olan iradeli ve yetenekli insanlardan oluşan bir azınlık vardır ve yazarlar bu sınıfa dahildir. Şöyle söyleyebilirim ki, ciddi yazarlar gazetecilere oranla paraya daha az düşkün olsalar da, sonuçta daha kibirli ve benmerkezcidirler.

(II) *Estetik coşku.* Dış dünyada ve diğer yandan sözcüklerde ve sözcüklerin doğru bir şekilde düzenlenmelerinde güzelliğin algılanması. Şu ya da bu sesin etkisinden, iyi nesrin sertliğinden ya da iyi bir hikayenin ritminden zevk duymak. Kişinin değerli bulduğu, kaçırılmaması gerektiğini hissettiği bir deneyimi paylaşma tutkusu. Estetik dürtüsü, birçok yazarda oldukça güçsüzdür; ama propaganda ya da ders kitabı yazan bir yazar bile, faydacı olmayan nedenlerle hoşuna giden sözcükleri ya da ifadeleri sevecektir veya tipografiyi, kenarların genişliğini vs. önemseyecektir. Demiryolu kılavuzu seviyesinin üstündeki hiçbir kitap estetik kaygılardan tamamen muaf değildir.

(III) *Tarihsel itki.* Şeyleri oldukları gibi görme, gerçekleri bulma ve gelecek nesillerin kullanımı için saklama arzusu.

(IV) *Politik amaçlar.* "Politik" sözcüğü mümkün olan en geniş anlamında kullanılarak. Dünyayı belirli bir yöne götürme, diğer insanların uğrunda çabalamaları gereken toplumun nasıl bir şey olduğu hakkındaki fikirlerini değiştirme. Bir kez daha söylüyorum: Hiçbir kitap politik eğilimlerden gerçekten bağımsız değildir. Sanatın politikayla hiçbir ilgisinin olmaması gerektiği fikrinin kendisi de politik bir tutumdur.

Bu farklı itkilerin nasıl birbirleriyle mücadele etmek ve kişiden kişiye ve zamandan zamana değişmek zorunda oldukları görülebilir. "Yaradılış"ın ilk yetişkin olduğunuzda eriştiğiniz durum olduğunu düşündüğünüzde; yaradılış itibarıyla, ilk üç dürtünün dördüncüye ağır bastığı bir insanım. Barışçıl bir çağda şatafatlı ya da sadece betimleyici kitaplar yazabilir ve

politik bağlılıklarımdan neredeyse bihaber olabilirdim. Ancak şimdi bir tür propagandacı olmak zorunda bırakıldım. İlk olarak, uygun olmayan bir meslekte beş yıl geçirdim (Burma'da Hint İmparatorluk Polisi olarak); ardından yoksulluk çektim ve başarısızlık hissini yaşadım. Bu, otoriteye olan doğal nefretimi artırarak, ilk defa çalışan sınıfların varlığının tamamen farkına varmama yol açtı. Burma'daki iş ise, emperyalizmin doğasını biraz olsun anlamamı sağladı. Ancak bu deneyimler, kesin bir politik yönelime sahip olmam için yeterli değildi. Ardından Hitler, İspanya İç Savaşı vs. geldi. 1935'in sonunda hâlâ kesin bir karara varamamıştım. O tarihte yazdığım, ikilemimi dışa vuran küçük bir şiir hatırlıyorum:

Mutlu bir papaz olabilirdim
İki yüz yıl önce
Tanrı'nın hükmü hakkında vaaz vermek
Ve cevizlerimin büyümesini izlemek üzere;

Ama yazık ki doğdum şeytani bir çağda,
Kaçırdım o hoş sığınağı,
Zira üst dudağımın üstünde tüy bitti
Ve tüm ruhban sinekkaydı.

Ve sonra hâlâ zaman iyi zamandı,
Ne kadar da kolay tatmin oluyorduk,
Dertli düşüncelerimizi sallayıp uyuttuk
Ağaçların koynunda.

Hepimiz de cahil, cüret ettik
Şimdi gizlediğim hazlara sahip olmaya;
Elma dalındaki yeşil ispinoz
Düşmanlarımı titretebilirdi.

Ama kızların belleri ve şeftalileri,
Gölgeli bir akıntıda sazab,
Atlar, şafak vakti uçan ördekler,
Tüm bunlar bir hayal.

Yasak tekrar hayal kurmak;
Hazlarımızı sakatlıyor ya da saklıyoruz:
Atlar krom çeliğinden yapılmış
Ve onlara küçük şişman adamlar binecek.

Asla dönmemiş olan helezonum ben,
Haremi olmayan harem ağası;
Rahiple komiser arasında
Yürüyorum Eugene Aram gibi;

Ve komiser falıma bakıyor
Radyo çalarken,
Fakat rahip bir Austin Seven söz verdi,
Çünkü Duggie hep öder.

Rüyamda mermer salonlarda oturduğumu gördüm,
Ve uyanıp gerçek olduğunu keşfettim;
Böyle bir çağ için doğmamıştım;
Ya Smith? Ya Jones? Ya sen?

İspanya İç Savaşı ve 1936-37 yıllarındaki diğer olaylar durumu değiştirdi ve ondan sonra nerede durduğumu bilmeye başladım. 1936'dan bu yana yazdığım ciddi eserlerin her satırı, doğrudan ya da dolaylı olarak, totalitarizme *karşı durarak* ve –benim anladığım biçimiyle– demokratik sosyalizmi *destekleyerek* yazıldı. Bizimki gibi bir dönemde insanın bu tür konular hakkında

yazmaktan kaçınabileceğini düşünmek bence saçmalık. Herkes şu ya da bu biçimde bunlar hakkında yazıyor. Bu, basitçe, hangi tarafta durduğunuz ve hangi yaklaşıma sahip olduğunuzla ilgili bir mesele. Ve politik eğilimlerinin bilincine vardıkça, insanın, estetik duygusundan ve entelektüel duruşundan taviz vermeksizin politik davranma olanağı da artıyor.

Geçtiğimiz on yıl boyunca en çok yapmak istediğim şey, politik yazarlığı sanata dönüştürmekti. Başlangıç noktam hep bir partizanlık hissi, bir adaletsizlik duygusu oldu. Kitap yazmaya koyulduğumda, kendime, "bir sanat eseri üreteceğim," demiyorum. Yazmak istiyorum, çünkü ortaya çıkarmak istediğim bir yalan, dikkat çekmek istediğim bir olgu var ve başlangıçtaki kaygım, sesimi duyurmak. Ancak aynı zamanda estetik bir deneyim de olmasaydı asla bir kitap, hatta uzun bir dergi yazısı yazma işinin üstesinden gelemezdim. Eserlerimi inceleyecek herkes, düpedüz propaganda olduklarında dahi, profesyonel bir politikacının önemsiz addedeceği birçok şey içerdiklerini görecektir. Çocukluğumda edindiğim dünya görüşünden tamamıyla vazgeçmeyi ne becerebilirim ne de istiyorum. Yaşamaya devam ettiğim sürece, nesir tarzına dair net fikirlere sahip olmayı, dünyanın yüzeyini sevmeyi ve sağlam nesnelerden; işe yaramaz bilgi kırıntılarından zevk almayı sürdüreceğim. Bu yönümü bastırmaya çalışmanın faydası yok. Yapmam gereken, içime işlemiş olan beğendiğim ve beğenmediğim şeyleri, bu çağın hepimize dayattığı; özünde kamusal, gayri-bireysel etkinliklerle bağdaştırmak.

Bu kolay değil. Yapı ve dil sorunlarını ve yeni bir şekilde, doğru sözlülük sorununu yaratıyor. Ortaya çıkan zorluğun basit bir örneğini vermeme izin verin. İspanya İç Savaşı hakkındaki kitabım *Katalonya'ya Selam*, tabii ki açıkça politik bir kitap, ancak ağırlıklı olarak belirli bir mesafe ve biçim gözetilerek ya-

zıldı. Edebi içgüdülerimi ihlal etmeden hakikatin tamamını anlatmak için çok çabaladım. Fakat kitap diğer her şeyin yanında, Franco ile beraber komplo düzenlemekle suçlanan Troçkistleri savunan, gazetelerden alıntılarla vs. dolu uzun bir bölüm içeriyor. Bir-iki yıl sonra sıradan okurun gözünde ilginçliğini kaybedecek olan böylesi bir bölümün kitabı mahvetmek zorunda olduğu açık. Saygı duyduğum bir eleştirmen bana bu konuyla ilgili nutuk çekmişti. "Neden tüm o şeyleri yazıya koydun?" dedi. "İyi bir kitap olabilecek bir şeyi gazeteciliğe çevirmişsin." Söylediği şey doğruydu, ama başka türlüsünü yapamazdım. İngiltere'de çok az insanın bilmesine izin verilen bir şeyi, masum insanların haksız yere suçlandığını biliyordum. Buna sinirlenmiş olmasaydım, kitabı asla yazmamam gerekirdi.

Bu sorun, şu ya da bu biçimde tekrar ortaya çıkıyor. Dil sorunu daha incelikli bir mevzu ve tartışılması da fazlasıyla uzun sürer. Yalnızca, son yıllarda daha ilginç ve betimleyici olmak yerine daha açık yazmaya çalıştığımı söyleyeceğim. Her koşulda, zaman içinde her türlü yazım tarzının mükemmelleştirdikçe aşılacağını düşünüyorum. *Hayvan Çiftliği,* ne yaptığımın tamamen bilincinde olarak politik ve sanatsal amaçları bir bütünde kaynaştırmayı denediğim ilk kitaptı. Yedi yıldır roman yazmıyorum, fakat çok yakında bir tane daha yazmayı umuyorum. O da bir başarısızlık olmaya mahkum. Her kitap bir başarısızlıktır, fakat ne tür bir kitap yazmak istediğimi açık bir biçimde biliyorum.

Dönüp son birkaç sayfaya baktığımda, sanki yazma dürtüm sadece toplum yararına odaklanan türdenmiş gibi gösterdiğimi görüyorum. Bıraktığım son izlenim bu olsun istemem. Tüm yazarlar kibirli, bencil ve tembeldir ve dürtülerinin altında bir gizem yatar. Kitap yazmak, acı verici bir hastalığın uzun süren nöbetleri gibi insanı bitiren korkunç bir mücadeledir. Ne karşı

koyabileceği ne de anlayabileceği bir iblis tarafından itilmese, insan asla böyle bir işe kalkışmazdı. Biliyoruz ki, bu iblis, herkeste, bir bebeğin ilgi çekmek için ciyak ciyak ağlamasına yol açan içgüdünün aynısıdır. Fakat yine de, sürekli kendi kişiliğini gizleme mücadelesi vermediği sürece insanın okunabilir hiçbir şey yazamayacağı da doğrudur. İyi nesir, pencere camına benzer. Hangi dürtülerimin daha güçlü olduğunu kesin olarak söyleyemem, fakat hangilerinin peşine düşülmesi gerektiğini biliyorum. Ve dönüp eserlerime baktığımda, politik bir amacım olmayınca hep ruhsuz kitaplar yazdığımı ve ağdalı pasajlara, anlamsız cümlelere, süslü sıfatlara ve genel olarak saçmalığa kapıldığımı görüyorum.

Aslan İle Tekboynuz: Sosyalizm ve İngiliz Dehası

İngiltere, Sizin İngiltereniz

I

Ben yazarken, son derece medeni insanlar başımın üstünde uçup beni öldürmeye çalışıyor.

Ne onlar bir birey olarak bana karşı kişisel bir husumet duyuyor ne de ben onlara karşı. Onlar, hani nasıl derler, "yalnızca görevlerini yapıyor." Çoğunun, kişisel yaşamlarında cinayet işlemeyi asla akıllarından bile geçirmeyecek iyi yürekli, yasalara saygılı insanlar olduğundan şüphem yok. Diğer yandan, içlerinden biri hedefi bulan bir bombayla beni paramparça etmeyi başaracak olursa, bu yüzden hiç de uykuları kaçmayacak. Kendisini şerden azat etme iktidarına sahip olan ülkesine hizmet ediyor.

Vatanseverliğin ve ulusal bağlılığın karşı konulmaz gücünün farkına varmadığı sürece, insan modern dünyayı olduğu

gibi görmeyi başaramaz. Bunlar belirli koşullarda yıkılabilir, belirli medeniyet seviyelerinde var olmaz; ama *olumlu* bir güç olarak bunlarla karşılaştırılabilecek bir şey yoktur. Hıristiyanlık ve enternasyonal sosyalizm, bunlarla karşılaştırıldıklarında bir saç teli kadar kırılgan. Hitler ile Mussolini, büyük ölçüde, bu gerçeği kavradıkları ve rakipleri kavrayamadığı için kendi ülkelerinde iktidara geldiler.

Aynı zamanda, uluslar arasındaki ayrımın gerçek görüş farklılıklarına dayandığını kabul etmek gerekiyor. Kısa bir zaman öncesine kadar tüm insanlar neredeyse aynıymış gibi davranmak uygun bulunuyordu; fakat aslında gözlerini kullanmayı becerebilen herkes, ortalama insan davranışının ülkeden ülkeye son derece değiştiğini bilir. Bir ülkede gerçekleşebilecek şeyler, diğer bir ülkede gerçekleşemez. Örneğin Hitler'in Haziran Temizliği, İngiltere'de gerçekleşemezdi. Ve Batılı halkların söylediği gibi, İngilizler son derece farklıdır. Neredeyse tüm yabancıların bizim ulusal yaşam tarzımız karşısında hissettiği hoşnutsuzluk, bu durumun üstü örtük bir itirafıdır. Az sayıda Avrupalı İngiltere'de yaşamaya katlanabilir, hatta çoğunlukla Amerikalılar bile kendilerini Avrupa'da daha rahat hissederler.

Herhangi bir yabancı ülkeden İngiltere'ye döndüğünüzde, farklı bir hava soluduğunuzu derhal hissedersiniz. İlk birkaç dakikada bile, onlarca küçük şey size bu hissi vermek için birbiriyle gizlice işbirliğine girişir. Bira daha acı, bozuk paralar daha ağır, çimenler daha yeşil, reklamlar daha yaygaracıdır. Büyük şehirlerdeki kalabalıklar, hafiften yumrulu yüzleri, kötü dişleri ve kibar davranışlarıyla Avrupalı bir kitleden farklıdır. İngiltere'nin uçsuz bucaksızlığı sizi içine çeker ve ulusun tamamının tek bir tanınabilir karaktere sahip olduğu hissini bir süreliğine kaybedersiniz. Uluslar gerçekten var mıdır? Hepsi de birbirinden farklı kırk altı milyon birey değil miyiz? Ve çe-

şitlilik, kaos! Lancashire değirmen kasabalarındaki tahta ayakkabıların gürültüsü, Büyük Kuzey Yolu'ndaki kamyonların bir ileri bir geri gidip gelmesi, İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun önündeki kuyruklar, Soho publarındaki tilt sesleri, sonbahar sisinin içinden yürüyerek komünyona giden yaşlı hizmetçiler. Bütün bunlar, İngiltere ortamının yalnızca birer parçası değil, aynı zamanda *karakteristik* parçaları. İnsan bu karmaşadan nasıl bir şablon çıkarabilir ki?

Fakat yabancılarla konuştuğunuzda, yabancı kitapları ya da gazeteleri okuduğunuzda aynı düşünceye geri dönersiniz. Evet, İngiliz medeniyetinde özgün ve fark edilebilir bir şey gerçekten de *var*. Bu, İspanya'nınki kadar kendine özgü bir kültür. Bir şekilde sağlam kahvaltılar ve kasvetli pazar günleriyle, dumanlı şehirler ve dolambaçlı yollarla, yeşil kırlar ve kırmızı posta kutularıyla ilişkili. Kendine ait bir tadı var. Dahası, sürekliliği var; geçmişe ve geleceğe uzanıyor, tıpkı canlı bir varlık gibi, içinde bir şeyler var olmayı sürdürüyor. 1940 İngilteresi'nin 1840 İngilteresi ile ortak özelliği ne olabilir ki? Peki ya sizin, annenizin şöminenin üstüne fotoğrafını koyduğu beş yaşındaki çocukla ortak özelliğiniz nedir? Aynı insan olmanız haricinde hiçbir şey.

Ve her şeyden önce, o *sizin* medeniyetiniz; o *sizsiniz*. Ne kadar nefret ederseniz edin, ne kadar dalga geçerseniz geçin, uzun süre ondan uzak kaldığınızda asla mutlu olamayacaksınız. İçyağı pudingi ve kırmızı posta kutuları ruhunuza işlemiş. İyi ya da kötü, o size ait, siz de ona. Ve sizde bırakmış olduğu izlerden mezara girene dek kurtulamayacaksınız.

Bu arada, dünyanın geri kalanıyla birlikte İngiltere de değişmekte. Ve diğer her şey gibi, o da yalnızca bir noktaya kadar öngörülebilecek belirli yönlere doğru değişebilir. Bu, geleceğin değişmez olduğu değil, yalnızca kimi seçeneklerin olanaklı,

diğerlerininse olanaksız olduğu anlamına geliyor. Bir tohum büyüyebilir de büyümeyebilir de, ama ne olursa olsun bir turp tohumu büyüyünce yaban havucuna dönüşmez. Bu nedenle, gerçekleşen çok önemli olaylarda nasıl bir rol oynayabileceğini düşünmeye başlamadan önce, İngiltere'nin ne *olduğunu* tespit etmeye çalışıp başarmak son derece önemli.

II

Ulusların karakteristik özelliklerini saptamak kolay değildir. Bu özellikler saptandığındaysa, sıklıkla ya fasa fiso oldukları ortaya çıkar ya da birbirleriyle alakasız gibi görünürler. İspanyollar hayvanlara karşı zalimdir, İtalyanlar insanı sağır eden bir ses çıkarmadan hiçbir şey yapamazlar, Çinliler kumarbazdır. Bu tür şeylerin kendi başlarına bir şey ifade etmedikleri açıktır. Ancak bununla beraber, hiçbir şey sebepsiz değildir ve İngilizlerin dişlerinin kötü olması olgusu bile İngiliz yaşamının gerçekleri hakkında bir şeyler anlatabilir.

İşte size İngiltere hakkında neredeyse tüm gözlemcilerin kabul edeceği birkaç genelleme. Biri, İngilizlerin sanatsal açıdan yetenekli olmadığı. Müzik konusunda İtalyanlar ya da Almanlar kadar yetenekli değildirler, resim ve heykel İngiltere'de hiçbir zaman Fransa'da olduğu kadar gelişmemiştir. Bir diğeri, İngilizlerin, Avrupalıların aksine, entelektüel olmadığıdır. Soyut düşünceden korkar, herhangi bir felsefeye ya da sistematik bir "dünya görüşü"ne ihtiyaç duymazlar. Bunun nedeni, kendileri hakkında atıp tutmaya düşkün oldukları gibi "pratik" olmaları da değildir. Salt verimliliği ne kadar az umursadıklarını görmek için insanın sadece şehir planlama ve su şebekesi yöntemlerine, tarihi geçmiş ve musibet olan her şeye inatla sarıl-

malarına, analizlere meydan okuyan imla kurallarına ve ancak aritmetik kitabı derleyen insanların anlayabileceği ağırlık ve ölçü sistemlerine bakması yeterlidir. Ama düşünmeden hareket etme konusunda belirli bir beceriye sahiptirler. Dünyaca ünlü riyakarlıkları –örneğin, İmparatorluğa yönelik ikiyüzlü tutumları– bununla alakalıdır. Aynı zamanda, büyük kriz anlarında ulusun tamamı birdenbire bir araya gelip bir tür içgüdüyle hareket edebilir. Bu, gerçekten de neredeyse herkesin anladığı, ama kimsenin dile getirmediği bir davranış kuralıdır. Hitler'in Almanlar için türettiği "uyurgezer halk" tabiri, İngilizlere daha iyi uyardı. Tabii, bu, uyurgezer olarak adlandırılmanın gurur duyulacak bir şey olduğu anlamına gelmiyor.

Ancak bu noktada, İngilizlerin ziyadesiyle dikkat çekilmiş olsa da, sıkça yorumlanmamış küçük bir özelliğini dile getirmeye değer: çiçek sevgisi. Bu, İngiltere'ye yurtdışından, özellikle de Güney Avrupa'dan geldiğinde insanın ilk fark ettiği şeylerden biridir. Bu, İngilizlerin sanata ilgisizliğiyle çelişkili değil mi? Pek değil, çünkü hiçbir estetik duygusu olmayan insanlarda mevcut. Ancak bunun gerçekte bağlantılı olduğu şey, İngilizlerin farkına varmakta zorlanacağımız kadar parçamız olmuş bir başka karakteristik özelliğidir: Hobilere ve boş zaman etkinliklerine bağımlılık, İngiliz yaşamının *kişiselliği*. Biz bir çiçekseverler ulusuyuz, ama aynı zamanda bir pul koleksiyoncuları, güvercin meraklıları, amatör marangozlar, kupon biriktirenler, dart oyuncuları, çapraz bulmaca sevenler ulusuyuz da. En gerçek haliyle yerel olan kültürün tamamı, umumi olduklarında dahi resmi olmayan şeylerin etrafında toplanmış: pub, futbol maçı, arka bahçe, şömine ve "güzel bir fincan çay". Bireyin özgürlüğüne neredeyse hâlâ on dokuzuncu yüzyılda olduğu kadar inanılıyor. Ancak bunun ekonomik özgürlükle, yani başkalarını kâr uğruna sömürme hakkıyla bir alakası yok.

Söz konusu olan, kendine ait bir eve sahip olma; boş vaktinde istediğin şeyi yapabilme; zevklerinin yukarıdan senin için belirlenmesi yerine onları kendin seçebilme özgürlüğü. Tüm isimler arasında İngilizlerin kulağına geldiğinde en çok nefret uyandıranı Nosey Parker.* Bu tamamen kişisel özgürlüğün bile ümitsiz vaka olduğu tabii ki aşikar. Tıpkı bütün diğer modern halklar gibi İngilizler de numaralandırılmakta, etiketlendirilmekte, askere alınmakta ve "koordine edilmekte". Ancak içgüdüleri onları aksi yöne çekiyor ve sonuç olarak onlara dayatılacak disipline etme biçimi değiştirilecek. Parti yürüyüşleri, gençlik hareketleri, renkli gömlekler, Yahudi avı ya da "kendiliğinden" gösteriler olmayacak. Gestapo'nun da büyük ihtimalle olmayacağı gibi.

Ancak tüm toplumlarda halk bir ölçüde var olan düzene *karşı* yaşamak zorundadır. İngiltere'nin esas popüler kültürü, yüzeyin altına inen; gayriresmi ve resmi mercileri az ya da çok huzursuz eden bir şeydir. Özellikle de büyük şehirlerde halka doğrudan baktığınızda fark ettiğiniz şeylerden biri tutucu olmamalarıdır. Kumar müptelasılar, maaşlarının elverdiği kadar bira içiyorlar, belden aşağı şakalara düşkünler ve muhtemelen dünyadaki en iğrenç dili kullanıyorlar. Bu zevkleri, (alkol ruhsatı yasaları, piyango yasası vs. gibi) herkesi kapsamak üzere tasarlanmış; ancak pratikte her şeyin gerçekleşmesine izin veren hayret verici, ikiyüzlü yasalara rağmen tatmin etmek zorundalar. Yani halkın belirli bir dini inancı yok ve yüzyıllardır da olmadı. Anglikan Kilisesi hiçbir zaman onların üstünde gerçek bir iktidar kuramadı ve sadece toprak sahibi seçkinlere mahsus oldu. Resmi kiliseye bağlı olmayan tarikatlarsa yalnızca azınlıkları etkileri altına alabildiler. Ve yine de, İsa'nın adını

* Türkçede "Meraklı Melahat" olarak karşılanabilir. Her şeye burnunu sokan kişi anlamında kullanılıyor. (e.n.)

neredeyse unuturken, bir nebze Hıristiyanlık hissini muhafaza ettiler. Avrupa'nın yeni dini olan ve İngiliz entelijansiyasına da bulaşan güce tapma, halka hiçbir zaman bulaşmadı. Güç politikasının düzeyine hiç inmediler. Japon ve İtalyan gazetelerinde vaaz edilen "gerçekçilik" onları dehşete düşürür. Ucuz kırtasiyecilerin vitrinlerinde gördüğünüz renklendirilmiş resimli kartpostallardan İngiltere'nin ruhu hakkında oldukça fazla şey öğrenebilirsiniz. Bu şeyler, İngilizlerin kendilerini bilinçsiz olarak kaydettikleri bir tür günlüktür. Eski moda görünüşlerinin, türlü türlü züppeliklerinin, müstehcenlik ile riyakarlık karışımlarının, abartılı nezaketlerinin, hayat karşısındaki son derece içten ahlaki yaklaşımlarının bir yansıması vardır onlarda.

Nezaket, İngiliz medeniyetinin belki de en belirgin özelliğidir. İngiliz toprağına ayak bastığınız anda bunu fark edersiniz. Burası, otobüslerdeki kondüktörlerin iyi huylu olduğu ve polislerin tabanca taşımadığı bir ülkedir. Beyaz adamların yaşadığı hiçbir ülkede birisini kaldırımdan aşağıya itmek bu kadar kolay değildir. Ve Avrupalı gözlemcilerin "çöküş" ya da riyakarlık deyip geçtikleri bir şey bunu tamamlar: İngilizlerin savaş ve militarizm nefreti. Bu hissin kökleri tarihin derinliklerinde yatar ve alt orta sınıfta olduğu gibi işçi sınıfında da güçlüdür. Birbirini izleyen savaşlar bu hissi sarsmışsa da ortadan kaldıramamış. "Kırmızı ceketliler"in sokakta yuhalanmasının ve mülk sahiplerinin, askerlerin topraklarına girmesine izin vermeyi reddetmesinin yaygınlığı hafızalarda hâlâ canlılığını korur. Barış zamanı, taşra seçkinlerinin ve orta sınıf mensubu uzmanlaşmış bir zümrenin subaylık yaptığı; tarım işçilerinden ve kenar mahalle proleterlerinden oluşan daimi orduyu doldurmak, iki milyon işsiz olsa dahi zordur. İnsanların büyük kısmının askeri bilgisi ya da geleneği yoktur ve savaşa yaklaşımları her zaman müdafaacıdır. Hiçbir politikacı, fetih ya da askeri "şan" vaat

ederek iktidara gelemez, hiçbir nefret marşı İngilizleri cezbetmemiştir. Son savaşta askerlerin uydurup kendi ahenkleriyle söylediği şarkılar hınçlı değil, esprili ve güya yenilgiciydi. Adını andıkları tek düşman başçavuştu.

Bayrak sallayıp böbürlenme, "Rule Britannia" hikayeleri, İngiltere'de küçük azınlıklar tarafından yapılır. Sıradan insanların vatanseverliği, dile getirilmediği gibi bilinçli bile değildir. Tarih ile ilgili hafızaları, tek bir askeri zaferin adını dahi barındırmaz. Diğer ülkelerinki gibi İngiliz edebiyatı da muharebe şiirleriyle doludur, ancak herhangi bir üne kavuşanların hep felaket ve geri çekilme öyküleri olması dikkate değer. Örneğin, Trafalgar ya da Waterloo hakkında tek bir popüler şiir yoktur. Sir John Moore'un Corunna'daki çaresiz bir artçı mücadelenin ardından (aynı Dunkirk gibi!) deniz ötesine kaçan ordusu, şanlı bir zaferden daha çekicidir. İngilizcedeki en heyecan verici muharebe şiiri, yanlış yönde saldırıya geçen bir süvari birliğini anlatır. Ve son savaştan halkın hafızasına gerçekten kazınan dört isim Mons, Ypres, Gelibolu ve Passchendale'dir. Hepsi de ayrı ayrı felaket doğrusu. Sonunda Alman ordularının yenilgiye uğratıldığı büyük muharebelerin adları, halk tarafından hiç bilinmez.

İngiliz antimilitarizminin yabancı gözlemcileri tiksindirmesinin nedeni, Britanya İmparatorluğu'nun varlığını görmezden gelmesidir. Saf ikiyüzlülük gibi görünür. Sonuçta, İngilizler dünyanın dörtte birini işgal etti ve dev donanması sayesinde elinde tuttu. Ardından hangi yüzle dönüp de savaşın şeytanca olduğunu söyleyebiliyorlar?

İngilizlerin, imparatorlukları hakkında ikiyüzlü oldukları tamamen doğru. İşçi sınıfında bu ikiyüzlülük, İmparatorluğun varlığından bihaber olma biçimini alıyor. Fakat daimi ordulardan hoşlanmamaları, oldukça sağlam bir içgüdüdür. Donanma,

görece az insan çalıştırır ve iç politikayı doğrudan etkileyemeyecek harici bir silahtır. Askeri diktatörlükler her yerde vardır, ama hiçbir yerde donanma diktatörlüğü diye bir şey yoktur. Neredeyse her sınıftan İngiliz'in derinden nefret ettiği şey, mahmuzları şıngırdayan ve çizmelerini birbirine vuran, kasıntı subay tipidir. Hitler'in adı bile duyulmadan on yıllar önce İngiltere'de "Prusyalı" sözcüğünün anlamı, bugün "Nazi"nin sahip olduğuna oldukça yakındı. Bu duygu o kadar derine işlemiş ki, yüz yılı aşkın süredir Britanya ordusunun subayları, barış zamanı görevde olmadıklarında hep sivil kıyafetle dolaşırlardı.

Ordusunun geçit töreni adımları, bir ülkenin toplumsal ortamını anlamak için hızlı ama bayağı emin bir rehberdir. Askeri geçit törenleri gerçekten de belirli bir yaşam felsefesini dışa vuran, baleye benzer bir ritüel dans türüdür. Örneğin kaz adımı, pike bombardıman uçağından çok daha dehşet verici ve dünyadaki en korkunç manzaralardan biridir. Açık ve net bir biçimde, çıplak gücün onaylanmasıdır; bilerek ve isteyerek, bir suratın üstüne hızla inen bir çizme tasavvurunu içerir. Çirkinliği özünün bir parçasıdır; çünkü garip yüzler yaparak kurbanıyla alay eden bir zorba gibi, "Evet, çirkinim ve bana gülmeye cesaret edemezsin," der. Neden kaz adımı İngiltere'de kullanılmaz? Tanrı biliyor ki, böyle bir şeyi başlatmaktan fazlasıyla gurur duyacak çok sayıda subay var. Kullanılmıyor, çünkü kullanılsa sokaktaki insanlar gülerdi. Belirli bir noktanın ötesinde, askeri gösteriler yalnızca halkın orduya gülmeye cesaret edemeyeceği ülkelerde mümkündür. İtalyanlar kaz adımını İtalya kesin olarak Almanların kontrolüne geçtikten sonra benimsediler ve bekleneceği üzere Almanlardan daha kötü uyguluyorlar. Ayakta kalmayı başarırsa, Vichy hükümeti Fransız ordusundan arta kalanlar için daha katı bir geçit töreni disiplini kurmak zorunda. Britanya ordusunda eğitim katı ve karmaşık,

on sekizinci yüzyıla ait anılarla dolu, ama açık kasıntılıktan azade ve uygun adım ilerleme, neredeyse resmileştirilmiş bir geziden ibaret. Şüphesiz, kılıçla yönetilen bir topluma ait, fakat kınından asla çıkarılmaması gereken bir kılıçla.

Ama yine de İngiliz medeniyetinin nezaketi, barbarlıklar ve anakronizmlerle karışmış haldedir. Ceza hukukumuzun, Kule'deki misket tüfekleri kadar günü geçmiş. Nazilerin SA'sının karşısına tipik İngiliz figürünü, aklı on dokuzuncu yüzyılda takılıp kalmış, vahşi cezalar dağıtan gut hastası yaşlı bir zalim olan İdamcı Yargıcı koymalısınız. İnsanlar İngiltere'de hâlâ boyunlarından asılıyor ve dokuz kuyruklu kedi* ile kırbaçlanıyor. Bu cezaların her ikisi de hem korkunç hem de zalimce, ancak şimdiye kadar hiç onlara karşı gerçekten halktan gelen bir haykırış olmadı. Halk, onları (ve Dartmoor ile Borstal'ı) neredeyse havaları kabullendiği gibi kabulleniyor. Değiştirilemez olduğu varsayılan "kanun"un bir parçasılar.

İnsan burada İngilizlerin çok mühim bir vasfıyla karşılaşıyor: anayasacılığa ve yasallığa saygı; devletin ve bireyin üstündeki bir şey olarak, zalimce ve aptalca da olsa hiçbir şekilde "*bozulamayacak*" bir şey olarak "kanun"a inanma.

Bunun sebebi herhangi birinin kanunların adil olduğunu sanması değil. Herkes, zenginler için bir yasa, yoksullar içinse başka bir yasa olduğunu biliyor. Fakat hiç kimse bunun olası sonuçlarını kabul etmiyor, herkes kanuna olduğu şekilde saygı gösterilmesi gerektiğini farz ediyor ve bu gerçekleşmediğinde bir çeşit öfke duyuyor. "Beni içeri atamazlar; ben yanlış bir şey yapmadım," ya da "Bunu yapamazlar; bu, kanunlara aykırı," gibi laflar İngiltere'nin ortamının bir parçası. Sözde toplum

* Cat o'nine tails: Britanya'da insanları cezalandırmak için kullanılan bir tür kırbaç. (ç.n.)

düşmanlarının da, diğer herkes kadar böyle duyguları var. İnsan bunu, Wilfred Macartney'den *Walls Have Mouths* (Duvarların Dili Var) veya Jim Phelan'dan *Jail Journey* (Hapishane Seferi) gibi kitaplarda, vicdani retçilerin mahkemelerinde gerçekleşen resmi aptallıklarda, seçkin Marksist profesörlerin şunun ya da bunun "Britanya adaletinin başarısızlığı" olduğunu ifade eden yazılarının satırlarında görüyor. Herkes kalbinin derinliklerinde kanunun en nihayetinde tarafsızca uygulanabileceğine, uygulanması gerektiğine inanıyor. Kanun gibi bir şey olamayacağı, yalmzca iktidarın var olduğu yönündeki totaliter fikir hiçbir zaman kök salamadı. Entelijansiya bile bunu yalnızca teoride kabul etti.

Yanılsama yarı hakikate dönüşebilir, maske yüz ifadesini değiştirebilir. Demokrasinin totalitarizmle "aynı şey" ya da "aynı derece kötü" olduğu anlamına gelen tanıdık iddialar hiçbir zaman bu olguyu hesaba katmadı. Tüm bu iddialar, yarım ekmeğin ortada hiç ekmek olmamasıyla aynı anlama geldiği indirgemesine çıkıyor. İngiltere'de adalet, özgürlük ve objektif hakikat gibi kavramlara hâlâ inanılıyor. Onlara olan inanç yönetimi etkiliyor, ulusal yaşam da bu yüzden farklı zaten. Bunu kanıtlamak için etrafınıza bakın. Plastik coplar nerede, Hint yağı nerede? Kılıç hâlâ kınında ve orada olmayı sürdürdüğü sürece, çürüme belirli bir noktanın ötesine geçemez. Örneğin, İngiliz seçim sistemi açık bir sahtekarlıktan başka bir şey değil. Seçimlerde bir düzine aşikar yöntemle paralı sınıf çıkarına hile yapılıyor. Ancak kamuoyu düşüncesinde büyük bir değişiklik ortaya çıkmadığı sürece, seçimler *tamamıyla* yozlaştırılamaz. Ne oy verme kabinine vardığınızda ellerinde tabancalarla kime oy vermeniz gerektiğini söyleyen adamlarla karşılaşıyorsunuz, ne oylar yanlış sayılıyor, ne de doğrudan rüşvet veriliyor. Riyakarlık dahi sağlam bir teminat. İdamcı Yargıç, al cübbeli ve at

kılından peruklu, dinamitten başka hiçbir şeyin hangi yüzyılda yaşadığımızı öğretemeyeceği, fakat ne olursa olsun kanunu kitaplara göre yorumlayacak ve hiçbir koşulda rüşvet almayacak kötü ihtiyar, İngiltere'nin sembolik figürlerinden biri. Gerçeklikle yanılsamanın, demokrasi ile ayrıcalığın, zırvalık ile düzgünlüğün garip bir bileşiminin, ulusun kendisini alışıldık biçimde tutmasını sağlayan gizli uzlaşmalar ağının bir sembolü.

III

Başından beri, sanki kırk beş milyon kişiye belirli bir birim muamelesi yapılabilirmiş gibi "ulus"tan, "İngiltere"den, "Britanya"dan bahsediyorum. Peki İngiltere bilindiği üzere iki ulustan, zenginler ve yoksullardan oluşmuyor mu? Yılda yüz bin sterlin kazanan insanlarla haftada bir sterlini olanlar arasında herhangi bir benzerlik varmış gibi yapmaya kim cüret edebilir ki? Ve hatta Gallerli ve İskoç okuyucular, sanki tüm nüfus Londra ve çevresinde ikamet ediyormuş, kuzeyin ya da batının kendine ait bir kültürü yokmuş gibi "İngiltere" sözcüğünü "Britanya" sözcüğünden çok daha sık kullanmama alınmış olabilirler.

İnsan, ilk olarak ikincil noktayı ele aldığında, bu sorunu daha iyi görebiliyor. Britanya halklarının her birinin kendisini diğerlerinden çok farklı hissettiği son derece doğru. Örneğin, İngiliz olduğunu söylediğinizde, bir İskoç size bunun için teşekkür etmeyecektir. Bu noktada hissettiğimiz ikirciği, adalarımıza altı farklı isim vermemiz olgusunda da görebilirsiniz: İngiltere, Britanya, Büyük Britanya, Birleşik Krallık ve pek soylu anlarda Albion. Kuzey ve Güney İngiltere arasındaki fark bile gözümüze büyük geliyor. Ama iki Britanyalı bir Avrupalı ile karşı karşıya kaldığı anda bu farklar bir şekilde silinip gi-

der. Amerikalılar hariç, İngilizlerle İskoçları, hatta İngilizlerle İrlandalıları birbirinden ayırt edebilen bir yabancıya çok nadir denk gelirsiniz. Bretonlar ile Auvergnatlar, Fransızlara birbirinden çok farklı şeylermiş gibi geliyor ve Marsilyalılarm aksam Paris'te dalga konusu. Yine de Fransa'yı bir birim, gerçekten de olduğu gibi tek bir medeniyet olarak kabul edip "Fransa"dan ve "Fransızlar"dan söz ediyoruz. Bizim için de aynısı geçerli. Dışarıdan bakıldığında, Cockneyler ile Yorkshirelılar dahi oldukça büyük ailesel bir benzerliğine sahip.

Hele ulusa dışarıdan bakıldığında, zengin ile yoksul arasındaki ayrım bile bir şekilde gittikçe küçülüyor. İngiltere'de gelir dağılımının eşitsizliği şüphe götürmez. Herhangi bir Avrupa ülkesindekinden çok daha fazla ve bunu görmek için en yakın caddeye bakmanız yeterli. Ekonomik açıdan İngiltere kesinlikle iki, hatta üç ya da dört ulustan oluşuyor. Ama aynı zamanda halkın büyük çoğunluğu kendilerini tek bir ulusa ait *hissediyor* ve birbirlerine yabancılara olduğundan daha çok benzediklerinin bilincindeler. Vatanseverlik, genelde sınıf kininden ve her zaman her tür enternasyonalizmden daha güçlüdür. 1920'deki kısa bir zaman dilimi hariç ("Rusya'dan Ellerinizi Çekin" hareketi) Britanya işçi sınıfı asla enternasyonalist düşünmedi ve davranmadı. İki buçuk yıl boyunca İspanya'daki yoldaşlarının yavaş yavaş boğulmalarını izlediler ve onlara tek bir grevle dahi yardımcı olmadılar. Ancak kendi ülkeleri (Lord Nuffield ve Mr. Montagu Norman'ın ülkesi) tehlikede olduğunda yaklaşımları farklıydı. İngiltere'nin işgal edilmesi olası göründüğünde, Anthony Eden insanları radyodan Yerel Savunma Gönüllüleri'ne katılmaya davet etti. Eline ilk yirmi dört saatte çeyrek milyon ve onu izleyen ay boyunca bir milyon kişi geçti. İnsan bu rakamları, örneğin, vicdani retçilerin sayısıyla karşılaştırmalı ki, geleneksel bağlılıkların yeni bağlılıklara kıyasla ne kadar devasa olduğunu görsün.

İngiltere'de vatanseverlik sınıftan sınıfa farklı biçimlere bürünür, ama hepsini bir arada tutan bir bağ görevi görür. Yalnızca Avrupalılaşmış entelijansiyanın gerçekten ona karşı bağışıklılığı vardır. Olumlu bir duygu olarak, orta sınıfta üst sınıfta olduğundan daha güçlüdür; örneğin, ucuz özel okullar pahalılara oranla vatanseverlik gösterilerine daha meraklıdır ama Laval-Quisling tipi hiçbir şekilde güvenilemeyecek zengin adamların sayısı muhtemelen çok azdır. Vatanseverlik, işçi sınıfının içine işlemişse de, bilinçli değildir. İşçinin kalp atışı, Birleşik Krallık bayrağını gördüğünde hızlanmaz. Ama İngilizlerin meşhur "dar görüşlülüğü" ve "yabancı düşmanlığı", işçi sınıfında burjuvazide olduğundan çok daha güçlüdür. Bütün ülkelerde yoksullar zenginlerden daha milliyetçidir, ama İngiliz işçi sınıfı, yabancı alışkanlıklardan tiksinme konusunda olağanüstüdür. Yıllarca yurtdışında yaşamaları gerektiğinde dahi, yabancı yemeklere alışmayı da; yabancı dil öğrenmeyi de reddederler. İşçi sınıfı kökenli İngilizlerin neredeyse hepsi, yabancı bir kelimeyi doğru telafuz etmenin efemine olduğunu düşünür. 1914-18 savaşı süresince İngiliz işçi sınıfı, yabancılarla nadiren mümkün olacak bir temas içindeydi. Bunun yegane sonucu, cesaretlerine hayranlık duydukları Almanlar hariç tüm Avrupalılara karşı bir nefretle dönmeleri oldu. Fransız toprağında geçen dört yılda, şarap sevgisi bile kazanmadılar. İngilizlerin dar görüşlülüğü ve yabancıları ciddiye almayı reddetmeleri, zaman zaman çok ağır bedelleri olan bir budalalık. Ama aynı zamanda İngilizlerin o *esrarlı havası*nı yaratan da bu, ve bunu ortadan kaldırmayı deneyen entelektüeller genelde iyilikten çok kötülük yapmış oldular. Aslında turistleri iten de, işgalcileri dışarıda tutan da, İngiliz karakterindeki aynı niteliktir.

Burada, insan görünüşe göre rastgele son bölümün başında dikkati çektiğim iki temel İngiliz karakteristik özelliğine geri

dönüyor. Bunlardan biri, sanat becerisinin eksikliği. Bu, belki de, İngilizlerin Avrupa kültürünün dışında kaldığını söylemenin başka bir yolu. Çünkü büyük yetenek gösterdikleri bir sanat dalı var: edebiyat. Ama bu aynı zamanda ülke sınırlarını aşamayan yegane sanat dalı. Edebiyat, özellikle de şiir ve en çok da lirik şiir, kendi dil grubunun dışında çok az değeri olan ya da hiç değeri olmayan bir çeşit aile içi şaka. Shakespeare hariç, en iyi İngiliz şairleri Avrupa'da neredeyse ismen dahi tanınmıyor. Yaygın olarak okunan yegane şairler, yanlış nedenlerle hayranlık duyulan Byron ve İngiliz riyakarlığının kurbanı olarak acınan Oscar Wilde. Ve açık olmasa da, bununla bağlantılı olarak, felsefe yeteneğinin yokluğu, neredeyse her İngiliz'de düzenli bir düşünce sisteminin ya da hatta mantığın kullanılmasının eksikliği.

Birlik hissi, bir noktaya kadar "dünya görüşü"nün yerini alır. Vatanseverlik evrensel olduğundan ve zenginler bile etkisinden azade olmadığından, tüm ulusun aniden silkinip bir araya geldiği ve bir kurtla karşılaşan sığır sürüsü gibi aynı şeyi yaptığı anlar olabilir. Fransa'daki felaket zamanında şüphe götürmez bir şekilde böyle bir an gelmişti. Sekiz ay boyunca savaşın ne hakkında olduğunu sorduktan sonra, halk ne yapması gerektiğini biliyordu: Öncelikle, orduyu Dunkirk'ün elinden almak ve ardından işgalin önüne geçmek. Bu, bir devin uyanışı gibiydi. Çabuk! Tehlike! Şimşon, Filistliler geldi! Ve ardından hızla hep beraber geçilen eylem; ve sonrasında, ne yazık ki, hemen yeniden uykuya dalmak. Bölünmüş bir ulusta, bu tam olarak büyük bir barış hareketinin doğacağı an olurdu. Peki bu, içgüdülerinin İngilizlere hep doğru şeyi yapmalarını söyleyeceği anlamına mı geliyor? Hayır, hem de hiç, yalmzca hepsine aynı şeyi yapmalarını söyleyeceği anlamına geliyor. Örneğin, 1931 genel seçimlerinde, hepimiz de mükemmel bir ahenk için-

de yanlış şeyi yaptık. Gadara domuzu kadar kararlıydık. Ama dürüst olmak gerekirse, irademiz dışında yamaçtan aşağı itildiğimizi söyleyebilir miyiz, şüpheliyim.

Bundan, Britanya demokrasisinin zaman zaman göründüğünden daha az sahtekar olduğu sonucu çıkıyor. Yabancı bir gözlemci yalnızca zenginliğin dağılımındaki dev eşitsizliği, adil olmayan seçim sistemini, egemen sınıfın basın, radyo ve eğitim üzerindeki kontrolünü görüyor ve demokrasinin yalnızca diktatörlük için daha kibar bir isim olduğu sonucunu çıkarıyor. Fakat bu, önderlerle önderlik edilenler arasında ne yazık ki var olan dikkate değer mutabakatı gözardı ediyor. İtiraf etmekten ne kadar nefret etsek de, ulusal hükümetin 1931 ile 1940 yılları arasında halk kitlelerinin iradesini temsil ettiği, neredeyse kesindir. Varoşlarda işsizliğe ve korkakça bir dış politikaya müsamaha gösterdi. Evet, ama kamuoyu da aynısını yaptı. Durgun bir dönemdi ve dönemin doğal önderleri vasat insanlardı.

Birkaç bin solcunun kampanyalarına rağmen, İngiliz halkının büyük bölümünün Chamberlain'in dış politikasının arkasında olduğu neredeyse kesin. Dahası, sıradan insanların kafasındaki mücadelenin Chamberlain'in kafasında da meydana gelmiş olduğunu da biliyoruz. Aleyhtarları, onda İngiltere'yi Hitler'e satmayı tasarlayan karanlık ve kurnaz bir entrikacı gördüklerini öne sürseler de, yalnızca son derece sönük ışıklarına göre elinden gelenin en iyisini yapan aptal, yaşlı bir adam olması çok daha muhtemeldir. Aksi halde, politikasındaki çelişkileri ve önündeki yollardan hiçbirine girmeyi başaramamasını açıklamak zorlaşır. Aynı halk kitleleri gibi, o da ne savaşın ne de barışın bedelini ödemek istedi. Ve kamuoyu tüm bu süre boyunca, birbiriyle tamamen uyumsuz olan politikalarının arkasındaydı. Münih'e gittiğinde de arkasındaydı, Rusya'yla anlaşmaya varmaya çalıştığında da, Polonya'ya güvence verdiğinde de,

bunun bedelini ödeyip gönülsüzce savaş açtığında da. Ancak politikasının sonuçları ortaya çıkmaya başladığında kamuoyu onun, yani son yedi yıldaki uyuşukluğunun karşısında yer aldı. Bunun üzerine, insanlar ruh hallerine daha uygun bir önder olan ve savaşların savaşmadan kazanılmayacağını kavrayabilen Churchill'i seçtiler. İleride, belki yalnızca sosyalist ulusların etkin bir biçimde savaşabileceğini kavrayabilen bir önder seçecekler.

Tüm bunlarla İngiltere'nin hakiki bir demokrasi olduğunu mu söylemek istiyorum? Hayır, bir *Daily Telegraph* okuru bile bunu yutmazdı.

İngiltere dünyada sınıf farklarının en belirgin olduğu ülke. Yaşlı ve aptalların yönettiği bir züppelik ve ayrıcalık ülkesi. Ancak insan, hakkında öngörüde bulunurken İngiltere'nin duygusal birliğini, yani neredeyse tüm nüfusunun benzer hislere sahip olduğunu ve büyük kriz anlarında birlikte hareket ettiğini hesaba katmak zorunda. İngiltere, yüzbinlerce vatandaşını sürgüne veya toplama kampına göndermek zorunda kalmayan yegane büyük Avrupa ülkesi. Bir yıllık savaşın ardından şu anda hükümete küfreden, düşmanı öven ve teslim olma yaygarası koparan gazete ve broşürler sokaklarda neredeyse hiçbir engellemeyle karşılaşmadan satılıyor. Ve bu, ifade özgürlüğüne olan saygıdan çok, bunların bir öneminin olmadığı yönündeki basit algıdan kaynaklanıyor. *Peace News** gibi gazetelerin satılmasına izin vermek güvenli, çünkü nüfusun yüzde doksan beşinin bu gazeteyi asla okumak istemeyeceği kesin. Ulus görünmez bir zincirle birbirine kenetlenmiş durumda. Egemen sınıf normal zamanlarda çalacak, iktidarını kötüye kullanacak, sabote edecek ve bizi pisliğe batıracaktır; ama kamuoyu görüşü gerçekten ken-

* Peace News: Barış Haberleri (ç.n.)

dini duyurduğunda, aşağıdan dürtüldüklerinde hislerine engel olamayacak ve cevap vermekte zorlanacaklardır. Egemen sınıfı "faşizm yanlısı" ilan eden solcu yazarlar meseleyi fena halde basitleştiriyorlar. Bizi şimdiki duruma getiren politikacılar kliği içinde dahi *bilinçli* hainler olup olmadığı şüpheli. İngiltere'de yaşanan yozlaşma çoğunlukla böyle bir yozlaşma değildir. Neredeyse her zaman daha çok kendini kandırma, sağ elin sol elin ne yaptığını bilmemesi türündendir. Bilinçsiz olduğu için sınırlı kaldı. İnsan bunu en açık haliyle İngiliz basınında görebilir. İngiliz basım dürüst müdür, yoksa değil midir? Normal zamanlarda hiç dürüst değildir. Tüm kayda değer gazeteler reklamlardan geçinir ve reklam verenler haberlere dolaylı bir sansür uygular. Yine de, İngiltere'de açıkça nakit parayla rüşvet verilebilecek tek bir gazete olduğunu sanmıyorum. Üçüncü Cumhuriyet Fransası'nda hemen her gazetenin kiloyla peynir alır gibi aleni olarak satın alınabileceği herkes tarafından bilinir. İngiltere'de kamusal yaşam asla *açıkça* rezil olmadı. Ama hiçbir zaman sahtekarlığın umursanmayacağı kadar uç bir noktaya da ulaşmadı.

İngiltere ne Shakespeare'in çokça alıntılanan mesajındaki o mücevherlerle bezenmiş ada, ne de Dr. Goebbels'in tasvir ettiği cehennem. İkisinden de çok bir aileyi, daha çok da içinde fazla kara koyun olmasa da, şerefine leke sürecek dolusuyla sırra sahip, eski kafalı bir Viktorya dönemi ailesini andırıyor. Önünde secdeye varılacak zenginlikte ve korkunç sıkıntı verecek yoksullukta ilişkileri barındırıyor ve aile gelirinin kökeni hakkında gizli bir sessizlik anlaşması hüküm sürüyor. Gençlerin genel olarak engellendiği ve iktidarın büyük ölçüde sorumsuz amcaların ve yatalak teyzelerin elinde olduğu bir aile. Ama yine de bir aile. Kendi özel diline ve ortak anılarına sahip ve düşmanın yaklaşmasıyla saflarını sıkılaştırıyor. Yanlış mensupların iktidarı ellerinde bulundurduğu bir aile; insan, İngiltere'yi belki de tek bir cümleyle ancak bu kadar iyi tasvir edebilir.

IV

Waterloo muharebesi muhtemelen Eton'un oyun alanında *kazanıldı*, ama onun ardından gelen savaşların açılış muharebeleri de orada kaybedildi. Son yetmiş beş yılda İngiliz yaşamındaki en belirleyici olgulardan biri, egemen sınıfın becerisindeki azalma oldu.

1920 ile 1940 yılları arasında bu kimyasal bir tepkime hızıyla gerçekleşiyordu. Ancak bu yazı yazılırken hâlâ bir egemen sınıftan bahsetmek mümkün. İki yeni ağzı ve üç yeni sapı olan bir bıçak gibi, İngiliz toplumunun üst kesimi hâlâ neredeyse on dokuzuncu yüzyılda olduğu halde. 1832'den sonra devamlı güç kaybeden eski toprak sahibi aristokrasi, ortadan kaybolmak ya da fosilleşmektense yerini alan tüccarlar, fabrikatörler ve bankerlerle evlendi ve kısa sürede onları da kendisinin bire bir kopyalarına dönüştürdü. Zengin armatör ya da tekstilci kendisine taşra beyefendisi süsü verirken, oğulları yalnızca bu amaç için tasarlanmış özel okullarda doğru davranış üslubunu öğrendiler. İngiltere, düzenli olarak sonradan görmelerden devşirilen bir aristokrasi tarafından yönetildi. Bu kendini yetiştirmiş adamların nasıl bir enerjiye sahip oldukları ve en azından halka hizmet geleneği olan bir sınıfa giriş biletini satın aldıkları düşünülecek olursa bu şekilde becerikli yöneticilerin üretilebileceği beklenebilirdi.

Ve yine de egemen sınıf bir şekilde zayıfladı ve Eden ya da Halifax gibi ukalaların özellikle yetenekli adamlar olarak dikkat çekecekleri gün gelene dek becerisini, gözüpekliğini ve nihayetinde acımasızlığını kaybetti. Örneğin, ukala demek dahi Baldwin'i onurlandırmak olur. Baldwin havadaki bir boşluktu yalnızca. İngiltere'nin iç sorunlarının 1920'ler boyunca kötü idare edilmesi yeterince fenaydı, ama 1931-1939 arasında Britanya'nın dış politikası dünyanın harikalarından biri. Ne-

den? Ne olmuştu? Britanyalı devlet adamlarının her belirleyici anda yanılmaz bir içgüdüyle yanlış şeyi yapmasına yol açan şey neydi?

Bunun altında yatan olgu, zengin sınıfın konumunun haklı görülebilir olmaktan tamamıyla çıkmış olmasıydı. Uçsuz bucaksız bir imparatorluğun ve dünya çapında bir finans ağının merkezinde oturuyor, topladıkları faiz ve kârı harcıyorlardı. Peki neye? Britanya İmparatorluğu içinde yaşamın, birçok açıdan dışındakinden daha iyi olduğunu söylemek doğru olacaktır. Yine de, İmparatorluk az gelişmişti; Hindistan Ortaçağ'da takılıp kalmıştı, kıskanç yabancılar dışarıdayken Dominyonlar boş duruyordu ve İngiltere'ye dahi varoşlar ve işsizlik hakimdi. Var olan sistem, yalnızca taşra konaklarındaki yarım milyon insanın çıkarınaydı. Dahası, küçük işletmelerin birleşerek büyük işletmelere dönüşmesi eğilimi, zengin sınıfı gittikçe işlevsizleştirerek, işleri maaşlı müdürler ve teknisyenler tarafından görülen salt *mal sahipleri* haline getirdi. Uzun süre İngiltere'de nereye olduğunu bile tam bilmedikleri yatırımlarla yaşayan, tamamıyla işlevsiz bir sınıf ortaya çıktı: *Tatler* ve *Bystander*'da fotoğraflarını görebileceğiniz –sürekli görmek istediğiniz varsayılan– insanlar, "avare zenginler". Bu insanların varlığı hiçbir şekilde haklı gösterilemezdi. Topluma faydası pirelerin köpeğe faydasından daha az olan asalaklardı yalnızca.

1920 yılında tüm bunların farkında olan çok sayıda insan vardı. 1930 yılına gelindiğindeyse milyonlar bunun farkındaydı. Ama Britanya yönetici sınıfı, işlevsizliğinin sonuna gelmişti, ve bunu kendine itiraf edemediği aşikardı. Bunu yapmış olsalar, iktidardan feragat etmeleri gerekecekti. Çünkü muhalefeti rüşvet ve göz yaşartıcı bombalarla bastıran Amerikalı milyonerler gibi su katılmamış haydutlara dönüşmeleri imkansızdı. Sonuçta, belirli bir geleneği olan bir sınıfa mensuplardı; ilk ve

en önemli buyruğu, gerekirse ülkeniz için ölmenin göreviniz olduğunu dayatan özel okullara gitmişlerdi. Hemşerilerini sömürürken dahi hakiki birer vatansever olduklarını *hissetmek* zorundaydılar. Onlar için tek kurtuluşun aptallık olduğu açıktı. Ancak herhangi bir gelişimin olanaklı olduğunu *kavramayarak* toplumu var olan biçimde tutmaya devam edebilirlerdi. Bunu, ne kadar zor olsa da, gözlerini geçmişten ayırmayıp çevrelerindeki değişimleri fark etmeyi reddederek başardılar.

Bu, İngiltere'deki birçok şeyi açıklar. Çakma bir feodalizmin devamının daha cesur işçileri kovmasıyla beraber taşra yaşantısının çözülmesini açıklar. Geçtiğimiz yüzyılın '80'li yıllarından bu yana çok az değiştirilen özel okulların hareketsizliğini açıklar. Tüm dünyayı tekrar tekrar şaşırtan askeri beceriksizliği açıklar. '50'lerde bu yana İngiltere'nin katıldığı her savaş, bir felaketler dizisiyle başladıktan sonra, sosyal statüsü görece düşük insanlar tarafından durum kurtarıldı. Aristokrasiden devşirilen yüksek rütbeli komutanlar, hiçbir zaman modern savaşa hazırlanamadılar çünkü bunu yapmak için dünyanın değiştiğini kendilerine itiraf etmeleri gerekiyordu. Daima köhnemiş yöntem ve silahlara sıkı sıkıya tutundular, çünkü her savaşı kaçınılmaz olarak bir öncekinin tekrarı kabul ettiler. Boer Savaşı'ndan önce Zulu Savaşı'na, 1914'ten önce Boer Savaşı'na ve şimdiki savaştan önce 1914'e hazırlanmışlardı. Şu anda bile İngiltere'de yüzbinlerce insan, artık konserve açmak dışında hiçbir işe yaramayan süngüyle eğitiliyor. Donanmanın ve ardından hava kuvvetlerinin daima normal ordudan daha yeterli olageldiğini belirtmek gerek. Fakat donanma kısmen yalnızca egemen sınıfın etki alamndayken, hava kuvvetleri neredeyse tamamıyla bu etkiden azade.

İtiraf etmeli ki, barış hakim olduğu sürece, kullandığı yöntemler Britanya egemen sınıfına yeterince iyi hizmet etti. Kendi

halkları onlara açıkça müsamaha gösterdi. İngiltere ne kadar adaletsiz örgütlenmiş olursa olsun, en azından sınıf mücadelesi tarafından bölünmedi ve gizli polisin hayaletiyle boğuşmadı. İmparatorluk, kendisiyle karşılaştırılabilecek büyüklükteki hiçbir bölgenin olmadığı kadar huzurluydu. Kapladığı devasa alanda, yani neredeyse dünyanın dörtte birinde, küçük bir Balkan devletinde olduğundan daha az sayıda silahlı insan vardı. Altlarında yaşayacak insanlar için ve salt liberal, *olumsuz* bir bakış açısından, Britanya yönetici sınıfının ikna edici yanları vardı. Naziler ve faşistler gibi gerçekten modern insanlara tercih edilirler. Fakat dışarıdan gelecek tüm ciddi saldırılara karşı savunmasız oldukları uzun süredir aşikardı.

Nazizme ve faşizme karşı mücadele edemezlerdi, çünkü onları anlayamıyorlardı. Aynı şekilde, eğer Batı Avrupa'da ciddi bir güç olmuş olsaydı, komünizme karşı da mücadele edemeyeceklerdi. Faşizmi anlamak için, sosyalizm teorisini öğrenmeleri gerekirdi, ki bu da onları geçindikleri ekonomik sistemin adaletsiz, verimsiz ve geri kalmış olduğunu fark etmek zorunda bırakırdı. Ancak bu, tam da kendilerini asla yüzleşmemek üzere eğittikleri olguydu. Faşizmle, 1914'ün süvari generallerinin makineli tüfeklerle baş ettiği gibi, yani onu yok sayarak başa çıkmaya çalıştılar. Yıllarca süren saldırganlık ve katliamın ardından yalnızca tek bir olguyu, Hitler ile Mussolini'nin komünizme düşman olduğunu kavramışlardı. Bu nedenle Britanyalı hissedarların dostu olmak *zorundalar*, diyorlardı. İşte bunun sonucunda, Muhafazakar parlamenterlerin İspanya Cumhuriyeti'ne yiyecek götüren Britanya gemilerinin İtalyan uçakları tarafından bombalanması haberini çılgınca alkışlaması gibi son derece korkunç bir olay gerçekleşebildi. Faşizmin tehlikeli olduğunu anlamaya başlasalardı dahi, faşizmin esas dev-

rimci doğası, yani dev askeri başarısı ve kullanacağı taktikler, anlayışlarının çok ötesindeydi. İspanya İç Savaşı zamanında, sosyalizm hakkındaki altı penilik bir broşürden edinilebilecek kadar politika bilgisine sahip herkes, Franco'nun kazanması halinde sonucun İngiltere açısından felaket olacağını biliyordu; fakat savaşı öğrenmeye hayatlarını vermiş generaller ile amiraller bu gerçeği kavramayı başaramamıştı. Bu politik cehalet damarı, İngiliz devlet yaşamının bir ucundan diğer ucuna, kabinedeki bakanlardan elçilere, konsoloslardan yargıçlara, polislere kadar uzanıyor. "Kızılları" tutuklayan polis, "kızılların" vaaz ettiği teoriyi anlamıyor; eğer anlıyor olsaydı, zengin sınıfın koruması olarak kendi konumu daha az hoşuna giderdi. Askeri istihbaratın bile, yeni ekonomik doktrinler ve yeraltı partilerinin kolları hakkındaki cehalet tarafından umutsuz bir biçimde aksatıldığını düşünmek için sebepler mevcut.

Britanya egemen sınıfı, faşizmin kendi tarafında olduğunu düşünmekte tamamen haksız değil. Yahudi olmadığı sürece her zengin insan, faşizmden komünizme ya da demokratik sosyalizme oranla daha az korkar. İnsan bunu hiç unutmamalıdır, çünkü Alman ve İtalyan propagandasının neredeyse tamamı bu gerçeği gizlemek için tasarlanmıştır. Simon, Hoare veya Chamberlain gibi adamların doğal içgüdüsü Hitler ile anlaşmaya varmaktı. Fakat –işte bu noktada İngiliz yaşamımn sözünü ettiğim kendine has özelliği, yani yoğun ulusal dayanışma duygusu devreye giriyor– bunu ancak İmparatorluğu dağıtıp kendi halklarını yarı köleliğe satarak yapabilirlerdi. Gerçekten yozlaşmış bir sınıf, Fransa'da olduğu gibi, bunu tereddüt etmeksizin yapardı. Ancak İngiltere'de mesele o kadar ileri gitmedi. "Fatihlere sadakat görevi" hakkında dalkavukça konuşmalar yapacak politikacılara İngiliz kamusal yaşamında neredeyse hiç denk gelmezsiniz. Gelirleri ile ilkeleri arasında

bir o yana bir bu yana savrulan Chamberlain gibi adamlar, her iki tarafta da yapabileceklerinin en kötüsünden başka bir şey yapmayacaklardır.

İngiliz egemen sınıfının *ahlaki açıdan* oldukça güvenilir olduğunu daima göstermiş olan bir şey, savaş zamanı kendilerini öldürtmeye hazır olmalarıdır. Çok sayıda dük, kont vs. Flanders'teki son seferde öldürüldü. Bu insanlar, kimi zaman ilan edildikleri gibi kinik hainler olsalardı, bu yaşanmazdı. Amillerini yanlış anlamamak önemli, yoksa insan eylemlerini öngöremez. Onlardan beklenecek olan şey kalleşlik ya da fiziksel korkaklık değil, aptallık, bilinçsiz sabotaj, yanılmaz bir yanlış olanı yapma içgüdüsüdür. Kötücül ya da tamamıyla kötücül değil, yalnızca eğitilemezlerdir. Ancak paralarını ve iktidarlarını kaybettiklerinde, aralarında genç olanlar hangi çağda yaşadıklarını anlayabilecekler.

V

İmparatorluğun iki savaş arasındaki yıllarda yaşadığı duraklaması İngiltere'deki herkesi etkiledi, ama orta sınıfın iki alt kesitine özellikle doğrudan etki etti. Biri, Blimp adı verilen askeri ve emperyalist orta sınıf; diğeriyse sol entelijansiyaydı. Bu, görünüşte birbirine düşman iki tür, sembolik karşıtlar –boğa ensesi ve küçük beyniyle dinazor gibi olan yarı maaşlı albay ile yuvarlak alnı ve sap gibi boynuyla entel– zihinsel olarak birbirlerine bağlıdır ve düzenli olarak etkileşime girerler; en azından birçok durumda aynı ailelerin çocuklarıdırlar.

Blimp sınıfı daha otuz yıl önce canlılığını kaybetmekteydi. Kipling'in övdüğü orta sınıf aileleri, oğulları orduyla donanmada subaylık yapan, Yukon'dan Irrawaddy'ye dünyanın uçsuz

bucaksız bölgelerini dolduran tipik tahsilsiz aileler, 1914 öncesinde giderek azalıyordu. Onları öldüren şey telgraftı. Gittikçe daha fazla Whitehall'dan yönetilen ve küçülmekte olan bir dünyada, bireysel inisiyatif için her geçen yıl geriye daha az olanak kalıyordu. Clive, Nelson, Nicholson ve Gordon gibi adamlar, modern Britanya İmparatorluğu'nda kendilerine yer bulamazlardı. 1920 yılına gelindiğinde, İmparatorluğun kolonilerinin neredeyse her santimetrekaresi Whitehall'un boyunduruğu altındaydı. Koyu takım elbiseler giymiş, siyah fötr şapkalar takmış iyi niyetli, aşırı medenileşmiş adamlar; özenle sarılmış şemsiyeleri sol kollarına asılmış biçimde, Malaya ve Nijerya ya da Mombasa ile Mandalay'daki yaşam hakkındaki kabız görüşlerini kabul ettirmeye uğraşıyorlardı. Bir zamanların imparatorluk kurucuları katip statüsüne düşürülmüş, kağıt yığınlarının altında gittikçe bürokrasinin daha derinlerine gömülmüşlerdi. Yirmilerin başlarında İmparatorluğun dört bir yanında daha ferah günler görmüş, gerçekleşen değişikliklerin altında iktidarsızca kıvranan yaşlı memurlara rastlayabilirdiniz. O günden sonra, cesur genç adamları imparatorluk idaresine katılmaya ikna etmek neredeyse imkansız hale geldi. Ve resmi dünyada geçerli olan şey, ticaret dünyasında da geçerliydi. Büyük tekel şirketleri küçük ticaret gemisi sahiplerini yuttu. İnsanlar, Batı Hint Adaları'nda maceralarla dolu bir ticaret yolculuğuna çıkmak yerine Bombay ya da Singapur'daki bir büro koltuğuna oturmayı tercih ettiler. Ve Bombay ya da Singapur'daki yaşam, aslına bakacak olursanız, Londra'dakinden daha sıkıcı ve güvenliydi. Emperyalist hisler, esasen aile geleneğine bağlı olarak, orta sınıfta güçlü olmayı sürdürdü. Fakat İmparatorluğu idare etme işi çekiciliğini yitirmişti. Kaçınmanın bir yolu olduğu sürece, Süez'in doğusuna giden becerikli adamların sayısı çok aza indi.

Fakat genel olarak emperyalizmin ve bir ölçüde de Britanya ahlakının tamamının zayıflaması 1930'larda gerçekleşti ve kıs-

men kendisi de İmparatorluğun duraklamasından filizlenmiş olan sol entelijansiyanın işiydi.

Şimdi bir anlamda "sol" olmayan bir entelijansiyanın var olmadığı belirtilmeli. Son sağcı entelektüel belki de T.E. Lawrence'tı. Yaklaşık 1930'dan beri, "entelektüel" olarak tanımlanabilecek herkes var olan düzenden müzmin, memnuniyetsiz halde yaşıyor. Böyle de olmak zorunda, çünkü kurulmuş olduğu haliyle toplumda ona yer yok. Tamamen durağan olan, ne gelişen ne de parçalara ayrılan bir imparatorlukta ve temel becerisi aptallığı olan insanlar tarafından yönetilen bir İngiltere'de "zeki" olmak şüphelidir. T.S. Eliot'ın şiirlerini ve Karl Marx'ın teorilerini anlayabilecek türden bir beyniniz varsa, üst kademedekiler her tür önemli işten uzak tutulmanızı sağlar. Entelektüeller, kendilerine yalnızca edebiyat eleştirmenliğinde ve sol siyasi partilerde bir görev edinebildiler.

İngiliz sol entelijansiyasının zihniyeti, yarım düzine haftalık ve aylık dergiden öğrenilebilir. Tüm bu dergiler hakkında hemen göze çarpan şey genelde olumsuz, mızmız tutumları; yapıcı önerilerden daima ve tamamen yoksun olmalarıdır. Buralarda, asla bir iktidar konumunda olmamış, asla da olmayacak insanların sorumsuz şikayetleri dışında pek az şey vardır. Diğer bir dikkat çekici karakteristik özellikleri, fikirler dünyasında yaşayan insanların duygusal anlamda çok sığ olmaları ve fiziksel gerçeklikle çok az temasları olmasıdır. Çoğu sol entelektüel, 1935'e dek yumuşak pasifistlerdi, 1935-1939 yılları arasında Almanya'ya karşı savaş çığlıkları attılar ve savaş başladığında derhal yatıştılar. İspanya İç Savaşı sırasında en "anti-faşist" olanların şimdi en yenilgici olanlar olduğu düşüncesi yaygın olsa da, tam olarak doğru değil. Ve bunun altında İngiliz entelijansiyasından pek çok isim hakkındaki önemli bir olgu yatıyor: Ülkenin ortak kültürüyle olan bağlarını koparmış olmaları.

İngiliz entelijansiyası hiç olmazsa hedefleri açısından Avrupalılaştırılmış. Aşçılıkların Paris'ten, fikirleriniyse Moskova'dan alıyorlar. Ülkelerinin genel vatanseverliğinde bir çeşit karşıt görüş adacığı oluşturuyorlar. İngiltere, belki de, entelektüelleri milliyetlerinden utanan yegane büyük ülkedir. Sol çevrelerde daima, İngiliz olmanın hafif utanılacak bir şey olduğu ve at yarışından içyağı pudingine her İngiliz geleneği ile dalga geçmenin bir görev olduğu hissedildi. Neredeyse her İngiliz entelektüelinin, bir sadaka kutusundan para çalmaktan değil de, "Tanrı Kraliçeyi Korusun" sırasında hazırolda durmaktan daha çok utanacak olması garip bir olgu, ama aynı zamanda tartışmasız olarak doğru. Tüm o hassas yıllar boyunca çok sayıda solcu kimi zaman aşırı pasifist, kimi zaman şiddetle Rusya yanlısı, ama daima Britanya karşıtı bir görüşü yaymaya çalışarak İngilizlerin ahlakını bozuyordu. Bunun ne kadar etkili olduğu tartışılabilir, ama kesinlikle belirli bir etkisi olmuştur. Eğer İngiliz halkı, faşist ulusların onun çökmekte ve savaşa atılmanın güvenli olduğuna hükmedecekleri şekilde uzun yıllar boyunca ahlaki zayıflamadan mustarip olduysa, soldan gelen entelektüel sabotaj bu durumdan kısmen de olsa sorumludur. Hem *New Statesman* hem de *News Chronicle* Münih anlaşmasına karşı seslerini yükselttiler, fakat onlar bile anlaşmayı olanaklı kılmak için bir şey yapmışlardı. Blimplere yönelik on yıllık sistematik taciz, Blimplerin kendisini bile etkilemiş ve zeki genç adamların silahlı kuvvetlere katılmasını geçmişte olduğundan daha zor hale getirmişti. İmparatorluğun duraklaması da göz önüne alındığında, askeri orta sınıf her koşulda zayıflayacaktı, ama sığ solculuğun yayılması bu süreci hızlandırdı.

Tamamıyla *olumsuz* yaratıklar, salt Blimp karşıtları olarak İngiliz entelektüellerinin son on yıldaki özel konumunun, egemen sınıf aptallığının bir yan ürünü olduğu açık. Toplum

onları kullanamadı ve onlar da insanın ülkesine sadakatinin "iyi ve kötü günde" anlamına geldiğini göremediler. Blimpler de, enteller de, vatanseverlikle zeka arasındaki ayrılığın bir doğa yasası olduğunu kabul ettiler. Eğer vatanseverdiyseniz, *Blackwood's Magazine* okuyup "entel" olmadığınız için Tanrı'ya açıkça teşekkür ettiniz. Eğer entelektüeldiyseniz, Union Jack ile dalga geçip fiziksel cesareti barbarlık olarak gördünüz. Bu akıldışı adetin süremeyeceği aşikar. Mekanik kahkahasıyla Bloomsbury entelinin, en az süvari albayı kadar modası geçti. Modern bir ulus ikisine de katlanamaz. Vatanseverlik ile zeka yeniden bir araya gelmek zorunda. Bir savaş, hem de tuhaf türden bir savaş verdiğimiz bir gerçek ve bunu olanaklı kılabilir.

VI

Geçtiğimiz yirmi yılda İngiltere'deki en önemli gelişmelerden biri, orta sınıfın yukarıya ve aşağıya doğru genişlemesi oldu. Bu öyle bir ölçekte gerçekleşti ki, toplumu kapitalistler, proleterler ve küçük burjuvalar (küçük mülk sahiplerine) olarak ayırmaya dayanan eski sınıflandırmayı neredeyse geçersiz kıldı.

İngiltere mülkiyetin ve finans gücünün az sayıda insanın elinde yoğunlaştığı bir ülke. Modern İngiltere'de kıyafetler, mobilya ve belki bir ev haricinde herhangi bir şeye sahip olan az sayıda insan var. Köylülük uzun süre önce ortadan kalktı, bağımsız esnaf yok edildi, küçük iş adamlarının sayısı azalıyor. Fakat aynı zamanda modern endüstri o kadar karmaşık ki, oldukça yüksek maaşlar alan çok sayıda yönetici, pazarlamacı, mühendis, kimyager ve her türden teknisyen olmadan işlemesi olanaksız. Ve bunlar da doktorlar, avukatlar, öğretmenler, sanatçılar vesaireden oluşan bir uzmanlar sınıfının var olmasını sağlıyor. Bu nedenle, gelişmiş kapitalizmin eğilimi, bir zaman-

lar yapacakmış gibi göründüğü üzere orta sınıfı silip süpürmek değil, büyütmek oldu.

Ama bundan çok daha önemli olan şey, orta sınıfa ait fikirlerin ve alışkanlıkların işçi sınıfında yayılması oldu. Britanya işçi sınıfı bugün otuz yıl önce olduğundan her anlamda daha varlıklı. Bu, kısmen sendikaların başarılarından, kısmen de sadece doğa bilimlerinin ilerlemesinden kaynaklanıyor. Bir ülkedeki yaşam standardının, reel ücretlerde eşdeğer bir artış olmaksızın belirli sınırlar dahilinde artabileceği, her zaman anlaşılmıyor. Medeniyet bir noktaya kadar kendi ayaklarının üstünde yükselebilir. Toplum ne kadar adaletsizce örgütlenmiş olursa olsun, belirli teknik ilerlemelerin tüm topluluğun yararına olacağı kesindir, çünkü belirli mallara ortaklaşa sahip olunur. Örneğin, bir milyoner sokakları kendisi için aydınlatıp diğer insanlar için karartamaz. Medeni ülkelerin neredeyse tüm vatandaşları şimdi iyi yollardan, mikropsuz sudan, polis korumasından, ücretsiz kütüphanelerden ve muhtemelen bir çeşit ücretsiz eğitimden faydalanıyor. İngiltere'de kamu eğitimi cimrice paradan mahrum bırakılıyorsa da, yine de büyük ölçüde öğretmenlerin sadık emekleri sayesinde gelişti ve okuma alışkanlığı inanılmaz ölçüde yayıldı. Zenginler ve yoksullar artan ölçüde aynı kitapları okuyor, aynı filmleri izliyor ve aynı radyo programlarını dinliyor. Ve yaşam tarzlarındaki farklar, ucuz giysilerin seri üretimi ve barınmadaki gelişmeler sonucunda azalıyor. Dış görünüş söz konusu olduğunda, zenginler ile yoksulların giysileri, özellikle de kadınlarda otuz ya da hatta on beş yıl önce olduğundan çok daha az farklılık gösteriyor. Barınma konusundaysa, İngiltere'nin hâlâ medeniyet için bir kara leke teşkil eden varoşları var, fakat son on yıl içinde büyük ölçüde yerel devlet kurumları tarafından çok sayıda bina inşa edildi. Banyosu ve elektrikli aydınlatmasıyla modern sosyal konutlar, borsa simsarının villasından küçük olsa da, aynı türden bir ev; ama

tarım işçisinin kulübesi öyle değil. Sosyal konutta büyüyen bir insanın, görüşleri açısından, varoşta büyüyen bir kişiye göre daha orta sınıf olması muhtemel, hatta görünür şekilde *öyle*.

Tüm bunların etkisi, davranışların genel olarak yumuşaması. Bu, modern endüstriyel yöntemlerin daima daha az kas gücü gerektirme eğiliminde olması ve böylece günlük işleri halletmenin onları daha enerjik bırakması olgusuyla perçinleniyor. Hafif endüstri dallarında çalışan çok sayıda işçi, bir doktor ya da bakkala oranla daha az gerçek anlamda ağır işçi. Zevkler, alışkanlıklar, davranışlar ve görüşler açısından orta sınıfla işçi sınıfı birbirine yaklaşıyor. Haksız ayrımlar var olmayı sürdürüyor, ama gerçek farklar azalıyor. Eski tarz "proleterler" –yakasız, tıraşsız ve kasları ağır işten çarpılmış– hâlâ mevcut, fakat sayıları sürekli azalmakta ve yalnızca İngiltere'nin kuzeyindeki ağır endüstri bölgelerinde çoğunluğu oluşturuyorlar.

1918'den sonra, İngiltere'de daha önce hiç var olmamış olan bir şey belirmeye başladı: Toplumsal sınıfı belirsiz insanlar. 1910'da bu adalardaki her insan, kıyafetlerine, davranışlarına ve aksanına bakılarak hemen "yerleştirilebilirdi". Bu artık böyle değil. Özellikle de ucuz otomobiller ve endüstrinin güneye kayması sonucunda gelişen yeni kasabalarda. İngiltere'nin geleceğinin tohumları, hafif endüstri bölgelerinde ve anayollarda yatıyor. Slough, Dagenham, Barnet, Letchworth ve Hayes'te –daha doğrusu, büyük şehirlerin dış mahallelerinin her yerinde– eski düzen gitgide yeni bir şeye dönüşüyor. Cam ve tuğladan oluşan o uçsuz bucaksız yeni vahşiliklerde, harabeleri ve malikaneleriyle eski tarz kasabaların ya da köşkleri ve bakımsız kulübeleriyle taşranın keskin ayrımları artık yok. Büyük gelir farkları var; ama farklı seviyelerde, iş yükünü azaltıcı dairelerde ve sosyal konutlarda, beton yollar boyunca ve yüzme ha-

vuzlarının çıplak demokrasilerinde yaşanan hayat eskisinden farklı değil. Konserve yiyecek, *Picture Post*, radyo ve içten yanmalı motor çevresinde kurulmuş oldukça hareketli, kültürsüz bir yaşam bu. Çocukların manyetolara dair son derece bilgili ve İncil hakkında hiçbir bilgisi olmadan yetiştiği bir medeniyet bu. Modern dünyada en çok yuvasında ve o dünyanın *parçası* olduğu en kuşku götürmez olan insanlar, teknisyenler ve yüksek ücretli vasıflı işçiler, pilotlar ve tamircileri, radyo uzmanları, film yapımcıları, popüler gazeteciler ve endüstri kimyagerleri bu medeniyete aitler. Onlar, eski sınıf ayrımlarının yıkılmaya başladığı belirsiz katmanı oluşturuyorlar.

Yenilmediğimiz sürece, bu savaş var olan sınıf ayrıcalıklarının çoğunu ortadan kaldıracak. Bu ayrıcalıkların sürmesini isteyen insanların sayısı gün geçtikçe azalıyor. Aynı zamanda, düzen değiştikçe İngiliz yaşamının kendine has havasını kaybedeceğinden korkmamıza gerek yok. Londra ve çevresinin yeni kızıl şehirleri yeterince kaba, ama bunlar yalnızca bir değişime eşlik eden acelecilikler. İngiltere savaştan nasıl çıkarsa çıksın, üstünde az önce bahsettiğim karakteristik özelliklerin büyük bir etkisi olacak. Ruslaştırılacağını ya da Almanlaştırılacağını umut eden entelektüeller hayal kırıklığına uğrayacaklar. Nezaket, riyakarlık, düşüncesizlik, kanuna hürmet ve üniforma düşmanlığı var olmayı sürdürecek, aynı içyağı pudingi ve puslu gökyüzü gibi. Bir ulusal kültürü ortadan kaldırmak için, yabancı bir düşmanın uzun süreli işgali gibi çok büyük bir felakete gerek vardır. Borsa yıkılacak, saban yerini traktöre bırakacak, büyük taşra evleri çocuklar için tatil kamplarına dönüştürülecek, Eton-Harrow maçı unutulacak; ama İngiltere, geçmişten geleceğe uzanan ve yaşayan diğer her şey gibi tanınmayacak kadar değişip yine de aynı kalma gücüne sahip ebedi bir hayvan olarak, İngiltere olmayı sürdürecek.

Esnaflar Savaşta

I

Bu kitaba Alman bombalarının sesiyle başladım ve ikinci bölüme bir de fazladan yaylım ateşinin gürültüsüyle başlıyorum. Silahların sarı ışıldamaları gökyüzünü aydınlatıyor ve bombaların parçaları binaların çatılarına gürültüyle çarpıyor. Londra Köprüsü çöküyor, çöküyor, çöküyor. Harita okuyabilen herkes biliyor ki ölümcül bir tehlike altındayız. Yenilmiş ya da yenilmek zorunda olduğumuzu söylemiyorum. Savaşın sonucu, neredeyse kesinlikle kendi irademize bağlı. Ancak şu anda zor bir durumdayız, boğazımıza kadar belaya batmış haldeyiz. Ve bu duruma, hâlâ tekrarladığımız ve girdiğimiz yolu derhal düzeltmeyecek olursak hepimizi birden boğacak olan aptallıklar tarafından düşürüldük.

Bu savaşın gösterdiği şey, özel mülkiyete dayalı kapitalizmin –yani toprağın, fabrikaların, madenlerin ve ulaşım araçlarının özel mülkiyet olduğu ve sadece kâr için işletildiği bir ekonomik sistemin– *işlemediğidir*. Bu sistem, arzulanan sonucu sağlayamaz. Bu gerçek, yıllardır milyonlarca insan tarafından biliniyordu; ancak değişen bir şey olmadı, çünkü sistemi değiştirmek için aşağıdan gelen gerçek bir zorlama yoktu ve tepedekiler kendilerini bu konuda nüfuz edilemez derecede aptal olacak şekilde eğitmişlerdi. Argümanlar ve propaganda insanı hiçbir yere götürmedi. Mülkiyetin efendileri yalnızca kıçlarının üstünde oturdular ve her şeyin iyilik uğruna yapıldığını öne sürdüler. Ancak Hitler'in Avrupa'yı fethi, kapitalizmin maskesinin *fiziksel* olarak düşürülmesiydi. Tüm kötülüğüyle savaş, ne olursa olsun yanıtlanamaz; gücünüzü deneme makinesi gibi bir güç sınavıdır. Çok büyük güç peninizi geri almanızı sağlar ve sonuç hakkında sahtekarlık yapma şansınız yoktur.

Denizcilikte pervane yeni icat edildiğinde, pervaneli gemilerin mi, yoksa kürekli gemilerin mi daha iyi olduğu hakkında yıllarca süren bir tartışma yaşandı. Miadını doldurmuş her şey gibi kürekli gemilerin de onları mükemmel argümanlarla savunan destekçileri vardı. Ancak sonuçta, seçkin bir amiral, eşit beygir gücünde pervaneli bir gemiyle kürekli bir gemiyi kıçlarından birbirlerine bağlayıp motorlarını çalıştırdı. Böylece, mesele sonsuza dek çözülmüş oldu. Aynı zamanda Norveç ve Flanders alanlarında buna benzer bir şey gerçekleşti. Planlı ekonominin plansız olandan daha güçlü olduğu ilk ve son olarak kanıtlandı. Fakat bu noktada, sıkça suistimal edilen sözcükler olan sosyalizm ve faşizmi bir şekilde tanımlamak gerekiyor.

Sosyalizm genellikle "üretim araçlarının ortak mülkiyeti" olarak tanımlanır. Kabaca: Ulusun tamamını temsil eden devlet her şeyin sahibidir ve herkes devlet çalışanıdır. Bu, kıyafet ya da mobilya gibi özel mülkiyetlerinin insanların ellerinden alınması *anlamına gelmez*, ama toprak, madenler, gemiler, makineler gibi tüm üretken malların devlet mülkiyetinde olması *anlamına gelir*. Devlet, yegane büyük ölçekli üreticidir. Sosyalizmin her açıdan kapitalizmden üstün olduğu kesin değilse de, kapitalizmin aksine üretim ve tüketim sorunlarını çözebileceği kesindir. Normal zamanlarda, kapitalist bir ekonomi asla ürettiklerinin tamamını tüketemez, böylece her zaman ziyan edilen bir artık-değer (fırınlarda yakılan buğday, denize geri atılan ringa balıkları vs.) ve işsizlik vardır. Diğer yandan, savaş zamanında ihtiyaç duyduklarının tamamını üretmekte zorlanır, çünkü kâr edeceğini düşünen birisi olmadığı sürece hiçbir şey üretilmez.

Sosyalist bir ekonomide bu sorunlara yer yoktur. Devlet, ihtiyaç olan malları tamamen hesaplar ve üretmek için elinden geleni yapar. Üretim, yalnızca işçi ve hammadde miktarıyla sınırlıdır. Para, iç meselelerde, her şeye kadir gizemli bir şey ol-

maktan çıkar ve o anda erişilebilir olan tüketim malları için yeterli sayıda çıkarılan bir çeşit kupon ya da tayın bileti halini alır.

Ancak son birkaç yılda "üretim araçlarının ortak mülkiyeti"nin kendi başına sosyalizmin yeterli bir tanımı olmadığı ortaya çıktı. Bu tanıma şunlar da eklenmeli: Gelirlerin yaklaşık olarak eşitliği (yaklaşıktan fazlası olması gerekmiyor), siyasi demokrasi ve miras bırakılabilen tüm ayrıcalıkların –özellikle de eğitimde– ortadan kaldırılması. Bunlar yalnızca bir sınıf sisteminin yeniden doğmasına karşı alınan zorunlu önlemler. Halk kitleleri yaklaşık olarak eşit bir seviyede yaşamadıkları ve hükümeti bir şekilde kontrol edemedikleri sürece, merkezi mülkiyetin çok az anlamı vardır. "Devlet", kendini seçen siyasi parti dışında bir şey ifade etmemeye başlayabilir ve oligarşi ile ayrıcalıklar, para yerine iktidara dayanan bir şekilde geri dönebilir.

Peki ama faşizm nedir?

Faşizm, en azından Alman versiyonu, sosyalizmden yalnızca kendisini savaş konularında daha verimli hale getirecek özellikleri ödünç alan bir kapitalizm biçimidir. Almanya'nın iç işleyişinde sosyalist bir devletle paylaştığı pek çok özellik mevcut. Mülkiyet asla ortadan kaldırılmadı, hâlâ kapitalistler ile işçiler var ve –bu esas mesele ve dünyanın dört bir yanındaki zengin insanların faşizme sempati duyma eğiliminde olmasının gerçek sebebi– Nazi devriminin ardından genel olarak aynı insanlar kapitalist ve işçi olmayı sürdürüyor. Fakat aynı zamanda, Nazi partisinden ibaret olan devlet her şeye hükmediyor. Yatırıma, hammaddelere, faiz oranlarına, çalışma saatlerine, ücretlere. Fabrika sahibi, fabrikasına sahip olmaya devam ediyor ama pratik meselelerde bir müdür statüsüne düşürülmüş durumda. Maaşlar arasında büyük uçurum olsa da, aslında herkes devlet çalışanı. Böyle bir sistemin saf *verimliliği*, yani israfın ve engellerin ortadan kaldırıldığı aşikar. Yedi yılda dünyanın görmüş olduğu en güçlü savaş makinesini oluşturdu.

Fakat faşizmin altında yatan fikir, sosyalizmin altında yatandan uzlaşmaz biçimde farklı. Sosyalizm, sonuç olarak özgür ve eşit insanlardan oluşan bir dünya devletini hedefliyor. İnsan haklarının eşitliğini kabul ediyor. Nazilerse tam tersini varsayıyor. Nazi hareketinin arkasındaki itici güç insan *eşitsizliğine*, Almanların tüm diğer ırklara üstünlüğüne, Almanya'nın dünyaya hükmetme hakkına olan inanç. Alman Reichı'nın dışında herhangi bir yükümlülük kabul etmiyor. Ünlü Nazi profesörleri tekrar tekrar yalnızca Kuzey Avrupa kökenli insanların tamamıyla insan olduklarını "kanıtladılar", hatta (bizim gibi) Kuzey Avrupa kökenli olmayan insanların gorillerle melezleştirilebileceği fikrini öne sürdüler! Bu nedenle, Alman devletinde bir tür savaş sosyalizmi mevcutken, fethedilen uluslara yönelik tutumu, açıkça bir sömürücününki. Çeklerin, Polonyalıların, Fransızların vs. işlevi sadece Almanya'nın ihtiyaç duyabileceği ürünleri üretmek ve karşılığında yalnızca onları açık bir isyan başlatmaktan alıkoymaya yetecek kadar azını almak. Eğer fethedilirsek, görevimiz muhtemelen Hitler'in Rusya ve Amerika ile yapacağı gelecek savaşlar için silah imal etmek olacak. Naziler, gerçekte, Hindu dininkilerle oldukça büyük uyum gösteren bir tür kast sistemi kurmayı hedefliyor. En tepede Nazi partisi var, ikinci sırada Alman halk kitleleri, üçüncü sırada fethedilen Avrupa halkları. Dördüncü ve son sırada, apaçık biçimde köleliğe mahkum edilecek olan renkli halklar, Hitler'in vereceği isimle "yarı maymunlar" var.

Bu sistem bize ne kadar korkunç gelirse gelsin, yine de *işliyor*. İşliyor, çünkü belirli bir amaca, dünyanın fethine yönelik olarak planlanmış ve ister kapitalistin olsun, isterse işçininki, hiçbir özel çıkarın kendisine mani olmasına izin vermeyen bir sistem. Britanya kapitalizmi işlemiyor, çünkü özel kârın temel hedef olduğu ve olmak zorunda olduğu rekabetçi bir sistem. Tüm güçlerin birbirinin aksi yönlere çektiği ve bireyin çıkar-

larmın her zaman olmasa da sıkça devletinkilere ters düştüğü bir sistem.

Muazzam endüstriyel tesisleri ve rakipsiz vasıflı iş gücü arzıyla Britanya kapitalizmi, kritik yıllar boyunca kendini savaşa hazırlanmak için zorlamakta yetersizdi. Modern ölçekte savaşa hazırlanmak için, ulusal gelirinizin büyük bölümünü silahlanmaya yöneltmeniz, yani tüketim mallarından kesmeniz gerekir. Örneğin, bir bombardıman uçağı fiyat açısından elli küçük otomobile ya da sekiz bin çift ipek çoraba ya da bir milyon somun ekmeğe denktir. Açıkçası, ulusal yaşam standardını düşürmeden *çok sayıda* bombardıman uçağına sahip olamazsınız. Mareşal Goering'in de dediği gibi, ya silah ya tereyağı. Fakat Chamberlain'in İngilteresi'nde bu geçiş yapılamadı. Zenginler gerekli vergiyi kabul etmezlerdi ve zenginler hâlâ göze çarpacak şekilde zenginken, yoksullardan daha fazla vergi toplamak da mümkün değildi. Dahası, *kâr* temel amaç olduğu sürece tüketim malları üretiminden silahlanmaya geçmek için üreticiyi teşvik eden bir şey yoktur. Bir işadamının birincil sorumluluğu hissedarlarına karşıdır. İngiltere'nin belki tanklara ihtiyacı var, ama otomobil üretmek daha fazla para kazandırıyor. Askeri materyallerin düşmanın eline geçmesini engellemek gerektiği fikrini herkes paylaşıyor, ama en önemli piyasada satış yapmak bir ticaret zorunluluğu. 1939 Ağustosu'nun sonlarında Britanyalı tüccarlar Almanya'ya konserve, kauçuk, bakır ve gomalak satmak uğruna birbiri ardına taklalar atarken, savaşın bir ya da iki hafta içinde başlayacağını açık ve net olarak biliyorlardı. Bu, boğazınızı kesecek birisine ustura satmak kadar akıllıca olsa da, "iyi iş"ti.

Şimdi sonuçlara bakın. 1934'ten itibaren Almanya'nın yeniden silahlanmaya başladığı biliniyordu. 1936'dan itibaren gözü olan herkes savaşın yaklaşmakta olduğunu görüyordu.

Münih'ten sonra, geriye yalnızca savaşın başlamasına ne kadar kaldığı sorusu kalmıştı. 1939 Eylülü'nde patlak verdi. *Sekiz ay sonra,* ekipman açısından Britanya ordusunun 1918 standartlarının da gerisinde olduğu fark edildi. Askerlerimizin çaresizce, üçe karşı bir uçakla, tanklara karşı tüfeklerle, Thompsonlara karşı süngülerle kıyıya ulaşmak için mücadele ettiklerini gördük. Her subaya bir tane vermeye yetecek kadar tabanca bile yoktu. Bir yıl savaştan sonra, kara kuvvetlerinin hâlâ üç yüz bin miğfer açığı vardı. Hatta önceden dünyanın en iyi yünlü kumaştan yapılma mallarını üreten ülkelerinden birinde üniforma sıkıntısı bile olmuştu!

Yaşanan, yaşam tarzlarında bir değişikliğe yönelmekte isteksiz zengin sınıfın tamamının, faşizmin ve modern savaşın doğasına gözlerini kapatmasıydı. Ve reklamlardan geçindiği için ticaret koşullarının normal kalmasında çıkarı olan adi basın tarafından halk kitlelerine suni iyimserlik pompalanıyordu. Beaverbrook basım her yıl dev manşetlerle bize SAVAŞ ÇIKMAYACAK garantisini verdi. Ve 1939 başlarında Lord Rothermere Hitler'i hâlâ "harika bir beyefendi" olarak tasvir ediyordu. Ve İngiltere felaket anında savaş için gereken gemi hariç tüm malzemelerin eksikliğini çekerken otomobil, kürk manto, gramofon, ruj, çikolata ya da ipek çorap sıkıntısına rastlanmıyordu. Peki kim özel kâr ile kamu gereksinimi arasında aynı mücadelenin bugün de sürmediğini iddia etmeye cesaret edebilir? İngiltere yaşamı uğruna mücadele ediyor, ama işadamlarının kâr uğruna mücadele etmesi gerekiyor. Gazete sayfalarını çevirdiğinizde, bu iki çelişkili sürecin yan yana yaşandığını görmemeniz çok zor. Aynı sayfada, hükümetin sizi tasarrufa ve lüzumsuz bir lüks ürünün satıcısının sizi harcamaya teşvik ettiğini göreceksiniz. Savunma için Borç Ver, ama Guinness Sizin İçin İyidir! Bir Spitfire al, ama bir de Haig and Haig, Pond's yüz kremi ve Black Magic çikolataları satın al.

Ama ümit veren bir şey var: Kamuoyu görüşündeki gözle görülebilir değişim. Bu savaşı atlatmayı başarabilirsek, Flanders'daki yenilginin İngiliz tarihindeki en önemli dönüm noktalarından biri olduğu ortaya çıkacak. Bu olağanüstü felakette işçi sınıfı, orta sınıf ve hatta iş çevrelerinin bir kısmı özel mülkiyete dayalı kapitalizmin su katılmamış çürümüşlüğünü görebildiler. Ondan önce, kapitalizm karşıtlığı davası hiç *kanıtlanmamıştı*. Kesinlikle sosyalist olan yegane ülke Rusya geri kalmış ve uzaktaydı. Bütün eleştiriler, bankerlerin fare kapanı suratları ve borsacıların küstah kahkahaları karşısında yeniliyordu. Sosyalizm? Ha! Ha! Ha! Para nereden gelecek? Ha! Ha! Ha! Mülkiyetin efendileri koltuklarında güvenle oturduklarını biliyorlardı. Ancak Fransa'nın çökmesinin ardından gülüp geçilemeyecek, karşısında ne çek defterlerinin ne de polislerin işe yarayacağı bir şey geldi: Bombardımanlar. Huu – BUUM! Bu da ne? Ah, yalnızca borsaya düşen bir bomba. Huuu – BUUUM! Birisinin varoştaki değerli mülklerinin bir dönümü daha mahvoldu. Hitler her koşulda Londra'yı ağlatırken güldüren adam olarak tarihe geçecek. Hayatlarında ilk defa konforlular konforsuz, profesyonel iyimserler bir şeylerin yanlış gittiğini itiraf etmek zorunda. Bu, ileriye doğru büyük bir adım. Bugünden itibaren, korkunç olan yapay olarak aptallaştırılmış insanları planlı bir ekonominin en kötülerin kazandığı piyasa ekonomisinden daha iyi olabileceğine ikna etmeye çalışma görevi artık bir daha asla o kadar korkunç olmayacak.

II

Sosyalizm ile kapitalizm arasındaki fark, öncelikli olarak teknik bir fark değil. Bir sistemden diğerine, bir fabrikaya yeni makine parçaları yerleştirir gibi kolayca geçerek yönetim kademelerinde aynı insanlarla eskiden olduğu gibi devam edemezsiniz. İktidarın da tamamen el değiştirmesine gereksinim olduğu açık. Yeni kan, yeni insanlar, yeni fikirler: Kelimenin gerçek anlamıyla devrim.

Yukarıda İngiltere'nin güvenilirliği ve homojenliğinden, neredeyse tüm sınıfları birbirine bağlayan bir ip gibi olan vatanseverlikten bahsettim. Gözleri olan herkes, Dunkirk'ten sonra bunu görebilirdi. Fakat o anın vaadi yerine getirilmiş gibi yapmak absürt olur. Halk kitlelerinin şimdi zorunlu olan büyük değişikliklere hazır olduğu neredeyse kesin olsa da, o değişiklikler daha gerçekleşmeye başlamadılar bile.

İngiltere yanlış mensupları iktidarda olan bir aile. Neredeyse tamamıyla zenginler ve bulundukları konuma doğum hakkının buyruğuyla gelen insanlar tarafından yönetiliyoruz. Bu insanlar arasında bilinçli olarak hain olanlar varsa da sayıları az, hatta bazıları salak değiller, fakat bir sınıf olarak bizi zafere götürmekten tamamıyla acizler. Maddi çıkarları düzenli olarak çelme takmasaydı dahi bunu yapamazlardı. Daha önce vurguladığım gibi, yapay olarak aptallaştırılmış durumdalar. Diğer her şeyden tamamıyla bağımsız olarak paranın egemenliği, büyük ölçüde yaşlılar, yani hangi çağda yaşadıklarını ve hangi düşmana karşı savaştıklarını anlamaktan tamamıyla aciz olan insanlar tarafından yönetilmemizi sağlıyor. Bu savaşın başlangıcında, hiçbir şey yaşlı kuşağın tamamının sanki 1914-18 savaşı yeniden başlamış gibi davranmak için birlik olma biçimi kadar harap edici değildi. Bütün o başarısız yaşlılar, yirmi yıl

yaşlanmış ve yüzlerinin kemikleri ortaya çıkmış şekilde yine iş başındaydı. Ian Hay birliklere moral veriyor, Belloc strateji hakkında makaleler yazıyor, Maurois radyo programları yapıyor, Bairnsfather çizgi roman çiziyordu. Hayaletlerin katıldığı bir çay partisi gibiydi. Ve koşullar hemen hemen hiç değişmedi. Felaketin yarattığı şok Bevin gibi birkaç becerikli adamı öne çıkardı ama genel olarak hâlâ 1931-1939 yıllarını Hitler'in tehlikeli olduğunu bile keşfedemeden geçirmiş insanlar tarafından yönetiliyoruz. Eğitilemezlerden oluşan bir kuşak, cesetlerden yapılmış bir kolye gibi boynumuza asılı.

Bu savaşın herhangi bir sorununu ele aldığında –ki en uzun vadeli strateji de olsa, vatan cephesi örgütlenmesiyle ilgili en küçük ayrıntı da olsa bir şey fark etmiyor– insan, İngiltere'nin toplumsal yapısı olduğu gibi kaldığı için gerekli hamlelerin yapılamadığını görüyor. Egemen sınıf, konumu ve yetiştirilme tarzı nedeniyle, kaçınılmaz olarak muhtemelen halkın çıkarıyla bağdaştırılamayacak olan kendi ayrıcalıkları uğruna savaşıyor. Savaş hedeflerinin, stratejinin, propagandanın ve endüstriyel örgütlenmenin su geçirmez bölmelerde olduğunu sanmak bir hata. Hepsi de birbiriyle bağlantılı. Her stratejik plan, her taktiksel yöntem, hatta her silah kendini üreten toplum sisteminin damgasını taşıyacaktır. Britanya egemen sınıfı, hep Bolşevizme karşı koruyucusu olarak görmüş, kimilerinin hâlâ öyle görmekte olduğu Hitler'e karşı mücadele ediyor. Bu, hepimizi kasıtlı olarak satacakları anlamına gelmiyor, fakat her belirleyici anda bocalamalarının, fazla yumuşak davranmalarının, yanlış şeyi yapmalarının muhtemel olması anlamına geliyor.

Churchill Hükümeti süreci bir şekilde durdurana kadar, 1931'den bu yana yanılmaz bir içgüdüyle hep yanlış şeyi yaptılar. Embesil olmayan herkes Faşist İspanya'nın İngiltere'ye düşman olacağını onlara söyleyebilecekken, Franco'nun İs-

panyol Hükümetini devirmesine yardımcı oldular. Bütün dünya, baharda bize saldıracağının farkında olmasına rağmen, İtalya'yı 1939-40 kışı boyunca savaş malzemeleriyle besledi. Birkaç yüz bin hissedarın iyiliği için Hindistan'ı bir müttefikten düşmana çeviriyorlar. Dahası, zengin sınıf iktidarda kaldığı sürece, yalnızca *dèfansif* bir strateji geliştirebiliriz. Her zafer, *statüko*da bir değişim anlamına gelir. Kendi imparatorluğumuzdaki renkli insanlarda heyecan uyandırmadan İtalyanları nasıl Etiyopya'dan atabiliriz? Hatta Alman sosyalistlerini ve komünistlerini iktidara getirme riski olmaksızın Hitler'i nasıl yenebiliriz? "Bu kapitalist bir savaş" ve "Britanya emperyalizmi" yağma uğruna savaşıyor diye sızlanan solcuların kafası geriye bakacak şekilde vidalanmış. Britanya zengin sınıfının arzuladığı son şey yeni topraklar ele geçirmek. Bu, sadece sıkıntı yaratırdı. Savaştaki (hem erişilmez, hem de kelimelerle ifade edilemez olan) hedefleri sadece ellerindekini korumak.

İç ilişkilerinde, İngiltere hâlâ zengin adamın cenneti. "Fedakarlıkta eşitlik" ile ilgili edilen bütün laflar saçmalık. Fabrika işçilerinin fazla mesaiyi artırmaları istenirken, aynı zamanda basında "Butler.* Ailede bir tane, personelde sekiz tane" reklamları çıkıyor. Londra'nın doğusundaki bombardımanların kurbanı olan insanlar aç ve evsiz yola koyulurken, daha zengin kurbanlar sadece arabalarına binip konforlu taşra evlerine kaçıyorlar. Home Guard** patlama yaparak birkaç haftada bir milyon kişiye ulaşırken, yukarıdan kasten sadece özel geliri olan insanların komuta görevlerini üstlenebileceği şekilde örgütleniyor. Tayın sistemi dahi, yılda iki bin sterlinden fazla geliri olanları uygulamada etkilemezken, daima yoksul insanları

* Butler: uşak (ç.n.)

** Gönüllülerden oluşan, Alman işgali halinde direniş amacıyla devreye girecek olan birlikler. (ç.n.)

olumsuz etkileyecek şekilde ayarlanmış. Her yerde, ayrıcalık iyi niyetin heba edilmesine yol açıyor. Bu koşullarda propaganda dahi imkansız hale geliyor. Chamberlain Hükümeti'nin savaşın başlangıcında devreye soktuğu kızıl afişler, vatansever duyguları ayağa kaldırma girişimi olarak, yerlerde sürünüyordu. Ancak olduklarından çok da farklı olamazlardı, çünkü Chamberlain ve yandaşları nasıl halkta *faşizme karşı* güçlü duygular uyandırma riskini alabilirlerdi ki? Faşizme gerçekten düşman olan herkes, aynı zamanda Chamberlain'e ve Hitler'in iktidara gelmesine yardımcı olan diğer herkese de karşı olmak zorundaydı. Dış propagandada da durum aynıydı. Lord Halifax'ın bütün konuşmalarında, uğruna Avrupa'da yaşayan tek bir insanın küçük parmağının ucunu riske atacağı tek bir somut öneri yoktu. Zira Halifax ya da benzeri insanların savaşta zamanı 1933 öncesine geri döndürmek dışında hangi hedefe ulaşmak istemesi olasılık dahilinde mi?

İngiliz halkının yerel dehası, ancak bir devrim aracılığıyla özgürlüğüne kavuşabilir. Devrim, kızıl bayraklar ve sokak çatışmaları değil, iktidarda kökten bir değişim anlamına geliyor. Kanlı mı, yoksa kansız mı olacağı büyük ölçüde zaman ve mekanla ilgili tesadüflere bağlı. Aynı zamanda, devrim tek bir sınıfın diktatörlüğü anlamına da gelmiyor. İngiltere'de gereksinim duyulan değişimleri kavrayabilen ve gerçekleştirebilecek olan insanlar, her ne kadar aralarında yılda iki bin sterlinden fazla kazananların sayısının çok az olduğu doğru olsa da, tek bir sınıfla sınırlı değil. Arzulanan şey, sıradan insanların verimsizliğe, sınıf ayrıcalıklarına ve yaşlıların egemenliğine karşı açıktan ve bilinçli bir isyanı. Bu, öncelikli olarak bir hükümet değişimi sorunu değil. Britanya hükümetleri, genel olarak konuşacak olursak, halkın iradesini temsil ediyor ve yapımızı aşağıdan değiştirecek olursak ihtiyacımız olan hükümete kavuşuruz.

Bunak ya da faşizm yanlısı olan elçiler, generaller, memurlar ve koloni yöneticileri, yaptıkları aptallıklar kamuoyunun gözleri önünde gerçekleşen kabinedeki bakanlardan daha tehlikeli. Ulusal yaşantımızın her yerinde ayrıcalıklara, yarım akıllı bir özel okul öğrencisinin yönetmeye zeki bir tamirciden daha uygun olduğu görüşüne karşı savaşmak zorundayız. Aralarında yetenekli ve dürüst *bireyler* olmasına rağmen, zengin sınıfın ablukasından tamamıyla kurtulmak zorundayız. İngiltere gerçek biçiminin farkına varmak zorunda. Yüzeyin altındaki, fabrikalar ve gazete bürolarındaki, uçaklar ve denizaltılardaki İngiltere'nin kendi kaderinin iplerini eline alması gerekiyor.

Fedakarlıkta eşitlik, yani "savaş komünizmi", kısa vadede radikal ekonomik değişimlerden bile daha önemli. Endüstrinin kamulaştırılması zorunlu, ama uşaklar ve "özel gelirler" gibi ucubelerin gecikmeden ortadan kalkma zorunluluğu yine daha acil. İspanya Cumhuriyeti'nin imkansız koşullarda iki buçuk yıl boyunca mücadeleyi sürdürebilmesinin temel nedeninin, büyük refah farklarının olmayışı olduğu neredeyse kesin. Bütün insanlar korkunç ama benzer acılar çektiler. Rütbesiz erin sigarası olmadığında, generalin de yoktu. Fedakarlıkta eşitlik olduğu sürece İngiltere gibi bir ülkenin morali muhtemelen bozulamaz hale gelir. Fakat şu anda, burada başka yerlerde olduğundan daha derine kök salmış olsa da, dipsiz olmayan geleneksel vatanseverlik hariç seslenebileceğimiz hiçbir şey yok. Şu ya da bu noktada "Hitler iktidarında durumum bundan daha kötü olamaz," diyen adamın üstesinden gelmek zorundasınız. Ama sıradan askerler günde iki sterlin ve altı peniye hayatlarını tehlikeye atarken, şişman kadınlar Rolls-Royce otomobillerde gezip Pekin köpeklerine bakıyorsa, ona hangi yanıtı verebilir, hangisini dinlemesini beklersiniz?

Bu savaşın en az üç yıl sürmesi oldukça muhtemel. Ve bu; dayanılmaz fazla mesai, soğuk ve sıkıcı kışlar, yavan yiyecekler, eğlenceden mahrumiyet ve sürekli bombardıman anlamına geliyor. Genel yaşam standardını düşürmekten başka çaresi yok, çünkü savaşın temel edimi tüketim malları yerine silah üretilmesidir. İşçi sınıfı korkunç şeylere göğüs germek zorunda kalacak. Ve ne için savaştıklarını bildikleri sürece de, onlara neredeyse kesin bir biçimde *göğüs gerecekler*. Korkak, hatta enternasyonalist görüşlü bile değiller. İspanyol işçilerinin dayandığı her şeye ve daha fazlasına dayanabilirler. Ancak kendilerini ve çocuklarını daha iyi bir yaşamın beklediğine dair bir kanıt talep edeceklerdir. Bunun tek kesin teminatı, kendileri vergi ödedikleri ve fazla mesai yaptıklarında, zenginlerin daha da ağır bir bedel ödediğini görmeleridir. Ve eğer zenginler yüksek sesle ciyaklamaya başlarsa daha da iyi!

Eğer gerçekten istersek, bunları başarabiliriz. İngiltere'de kamuoyunun hiçbir gücünün olmadığı doğru değil. Bir şeyler başarmadığı sürece sesini asla duyurmuyor; geçtiğimiz altı ayda iyi yöndeki değişikliklerin çoğundan kamuoyu sorumlu. Fakat bir buzul kadar yavaşça hareket ettik ve yalnızca felaketlerden ders çıkardık. Chamberlain'den kurtulmamız için Paris'in düşmesi ve Sir John Anderson'dan kurtulmamız, daha doğrusu kısmen kurtulmamız için Londra'nın doğusunda binlerce insanın gereksiz yere acı çekmesi gerekti. Bir cesedi gömmek uğruna bir muharebe kaybetmeye değmez. Zira tez canlı, şeytani kafalara karşı savaşıyoruz ve zamanımız azalıyor ve

yenilenlerin tarihi için ağıt yakılabilir,
ama değiştirilemez ya da bağışlanamaz.

III

Son altı ay boyunca "Beşinci Kıta"dan çok bahsedildi. Zaman zaman anlaşılması güç deliler Hitler yanlısı konuşmalar yaptıkları gerekçesiyle cezaevine atıldılar ve çok sayıda Alman mülteci hapsedildi, ki bu durumun Avrupa'da bize büyük zarar verdiği neredeyse kesin. Beşinci Kıta mensuplarından oluşan büyük ve örgütlü bir ordunun, Hollanda ve Belçika'da olduğu gibi bir anda ellerinde silahlarla sokaklarda belirmesi düşüncesinin komikliği tabii ki açık. Bununla beraber, bir Beşinci Kıta tehlikesi mevcut. İnsan, ancak İngiltere'nin ne şekilde yenilebileceğini de göz önüne alırsa, bu tehlikeyi kavrayabilir.

Bombardımanların büyük bir savaşı karara bağlaması olası durmuyor. İngiltere işgal ve fethedilebilir, fakat işgal riskli bir kumar olacaktır ve eğer gerçekleşip de başarısız olursa, bizi muhtemelen daha da birlik halinde ve önceden olduğundan daha az Blimpler tarafından belirlenmiş kılacaktır. Dahası, eğer İngiltere yabancı ordular tarafından istila edilirse, İngiliz halkı yenildiğini bilecek ve mücadeleye devam edecektir. Sürekli zaptedilebilecekleri ya da Hitler'in bu adalarda bir milyon kişilik bir ordu konumlandırmayı arzuladığı şüpheli. –, – ve –'den (isim için bırakılan boşlukları kendiniz doldurabilirsiniz) oluşan bir hükümet ona daha çok uyacaktır. İngilizler muhtemelen zorbalıkla teslim olmakta zorlanamayacaktır, fakat kolayca sıkılabilir, tatlı sözlerle tavlanabilir ya da Münih'te olduğu gibi teslim olduklarını bilmemeleri halinde kandırılabilirler. Bu, en kolay şekilde savaş kötü değil iyi gidiyor gibi gözüktüğünde gerçekleşebilir. Alman ve İtalyan propagandasının büyük bölümünün tehditkar tonu psikolojik açıdan hatalı. Yalnızca entelektüellerde hedefine ulaşıyor. Genel halka uygun yaklaşım "hadi berabere diyelim" olurdu. *Bu* çizgide bir barış önerisi yapıldığında, faşizm yanlıları seslerini yükseltecektir.

Peki ama faşizm yanlıları kim? Hitler'in zafer kazanması fikri çok zenginlere, komünistlere, Mosley'nin destekçilerine, pasifistlere ve Katoliklerin belirli alt kollarına çekici geliyor. Eğer vatan cephesinde işler yeterince kötü giderse, işçi sınıfının yoksul kesiminin tamamı da Hitler yanlısı olmasa da yenilgici olan bir pozisyona savrulabilir.

İnsan bu karmakarışık listede Alman propagandasının cesaretini, herkese her şeyi vaat etmeye istekliliğini görebilir. Ancak çeşitli faşizm yanlısı güçler bilinçli olarak birlikte hareket etmiyor ve farklı biçimlerde çalışıyorlar.

Komünistler kesinlikle Hitler yanlısı kabul edilmeli, Rusya'nın politikası değişmediği sürece de öyle kalmak zorundalar, fakat fazla etkileri yok. Mosley'nin Kara Gömleklileri şimdi ortalıkta görünmüyor olsalar da daha ciddi bir tehlike oluşturuyorlar, çünkü muhtemelen silahlı kuvvetlerde bir damar yakalamış durumdalar. Yine de en başarılı zamanında bile Mosley'nin destekçilerinin sayısı elli bini geçmedi. Pasifizmse, politik bir hareket olmaktan ziyade psikolojik bir garabet. Aşırı pasifistlerin kimileri, yolun başında şiddetten tamamen feragat ederken, kendilerini Hitler'e sıcak bir şekilde tezahürat yapar ve antisemitizmle oynarken buldular. Bu ilginç ama önemli olmayan bir şey. Bir deniz gücü olmanın yan ürünü olan "saf" pasifizm, yalnızca çok korunaklı konumlarda olan insanları çekebilir. Bunun da ötesinde, olumsuz ve sorumsuz olması nedeniyle pek adanmışlık duygusu uyandırmaz. Barış Vaadi Birliği* üyeleri arasında yıllık aidatlarını ödeyenler dahi yüzde on beşten az. Bu insan grupları arasında ne pasifistler ne komünistler ne de Kara Gömlekliler kendi çabasıyla büyük çaplı bir "savaşı durdurun" hareketi oluşturabilir. Fakat teslim

* Peace Pledge Union: Britanyalı pasifist bir örgüt (ç.n.)

olma koşullarının pazarlığını yapan hain bir hükümet için işlerin kolaylaşmasına yardımcı olabilirler. Fransız komünistleri gibi, milyonerlerin yarı bilinçli ajanlarına dönüşebilirler.

Esas tehlike yukarıdan geliyor. Hitler'in son dönemdeki yoksulun dostu, plütokrasinin düşmanı vs. olduğu yönündeki konuşma çizgisine pek aldırmamalı. Hitler'in özü *Kavgam*'da ve eylemlerindedir. Yahudi olmadıkları ya da kendisine aktif bir biçimde karşı çıkmaya çalışmadıkları sürece zenginlere asla eziyet etmedi. Hitler, iktidarlarının büyük bölümünü kapitalistlerin elinden alan, ama toplum yapısını büyük ölçüde aynı bırakan merkezileştirilmiş bir ekonomiyi savunuyor. Devlet endüstriye hükmediyor, ama hâlâ zenginler ve yoksullar, efendiler ve insanlar var. Bundan dolayı, zengin sınıf, hakiki sosyalizme karşı olduğu gibi hep onun tarafında yer aldı. Bu, İspanya İç Savaşı zamanı da, Fransa teslim olduğu zaman da apaçıktı. Hitler'in kukla hükümeti işçilerden değil; bankerler, budala generaller ve çürümüş sağcı politikacılardan oluşuyor.

Böylesi büyük ve *bilinçli* ihanetin İngiltere'de başarıya ulaşması olası değil, hatta denenmeye değecek kadar bile olası değil. Bununla birlikte, süper vergi ödeyenlerin çoğu için bu savaş bedeli ne olursa olsun durudurulması gereken delice bir aile çekişmesi. Yukarılarda bir yerlerden, muhtemelen de çoktan kurulmuş olan bir gölge kabineden bir "barış" hareketinin yola koyulduğuna şüphe yok. Bu insanlar yenilgi anında değil ama sıkıntıya hoşnutsuzluğun eklendiği durağan bir dönemde şans bulacaklar. Teslim olmaktan değil, yalnızca barıştan söz edecekler ve kuşkusuz kendilerini ve belki başka insanları iyi niyetle hareket ettiklerine ikna edecekler. Milyonerler tarafından yönetilen bir işsizler ordusunun İsa'nın öğretilerinden alıntı yapması; işte karşı karşıya olduğumuz tehlike bu. Ancak bir kez makul derecede sosyal adalet getirdik mi, böyle bir şey baş

göstermeyecektir. Rolls-Royce'daki hanım, Goering'in bombardıman uçaklarından daha fazla moral bozuyor.

İngiliz Devrimi

I

İngiliz devrimi yıllar önce doğdu ve birlikler Dunkirk'ten döndükten sonra ivme kazanmaya başladı. İngiltere'deki diğer her şey gibi, uyuşuk ve gönülsüz gerçekleşiyor, ama bir biçimde gerçekleşiyor işte. Savaş hızını artırmış olsa da hız gereksinimini de kaçınılmaz bir şekilde beraberinde getirdi.

İlericilik ve gericilik parti isimlerinin bir parçası olmaktan çıktı. Belirli bir andan bahsetmemiz istenecek olursa, sağ ile sol arasındaki eski ayrımın *Picture Post* yayımlanmaya başladığında ortadan kalktığını söyleyebiliriz. *Picture Post*'un politik çizgisi nedir? Ya da *Cavalcade*'in, Priestley'nin radyo yayınının, *Evening Standard*'daki baş makalelerin? Eski sınıflandırmaların hiçbiri onlara uymayacaktır. Bu mecmualar yalnızca bir şeylerin yanlış gittiğini geçtiğimiz bir iki yılda kavramış etiketsiz insan yığınlarının varlığına işaret ediyorlar. Fakat sonuçta sınıfsız ve sahipsiz bir topluma genelde "sosyalizm" adı verildiğinden, yaklaştığımız topluma bu ismi verebiliriz. Savaşla devrim birbirinden ayrılamaz. Hitler'i yenmeden Batılı bir ulusun sosyalizm olarak göreceği bir şeyi kuramayız. Diğer yandan, ekonomik ve toplumsal açıdan on dokuzuncu yüzyılda kalmaya devam ettiğimiz sürece Hitler'i yenemeyiz. Geçmiş ile gelecek savaşıyor ve geleceğin kazandığını görmemize bir iki yıl, belki de yalnızca birkaç ay kaldı.

Bu ya da benzeri bir hükümetin zorunlu değişiklikleri kendiliğinden yapmasını bekleyemeyiz. İnisiyatif aşağıdan gelmek zorunda. Bu; İngiltere'de daha önce hiç olmamış bir şeyin, gerçekten halk kitlelerini arkasına almış bir sosyalist hareketin meydana gelmek zorunda olması anlamına geliyor. Fakat işe İngiliz sosyalizminin neden başarısız olduğunu teşhis ederek başlamak zorundayız.

İngiltere'de ciddi anlamda önem teşkil eden tek bir sosyalist parti var, o da İşçi Partisi. Hiçbir zaman büyük bir değişiklik yaratmayı başaramadı, çünkü tamamen yurt içiyle ilgili meseleler hariç hiçbir zaman hakikaten bağımsız bir politikaya sahip olmadı. Öncelikle ücretleri artırmaya ve çalışma koşullarını düzeltmeye adanmış bir sendika partisiydi ve öyle olmaya da devam ediyor. Bu, İşçi Partisi'nin tüm o hassas yıllar boyunca Britanya kapitalizminin başarısına doğrudan bel bağladığı anlamına geliyor. Parti, bilhassa Britanya İmparatorluğu'nun bekasını arzuluyordu, zira İngiltere'nin zenginliği büyük ölçüde Asya ve Afrika'dan elde ediliyordu. İşçi Partisi'nin temsil ettiği sendikalı işçilerin yaşam standardı, dolaylı olarak Hindistanlı amelelerin terine bağlıydı. İşçi Partisi, aynı zamanda, eski moda antiemperyalist terimlerle düşünen ve az ya da çok renkli ırkların zararının karşılayacağını taahhüt eden sosyalist bir partiydi. Hindistan'ın "bağımsızlığını" desteklemek zorundaydı, tıpkı silahsızlanmayı ve genel olarak "ilerleme"yi olduğu gibi. Bununla birlikte, herkes bunun saçmalık olduğunun farkındaydı. Tank ve bombardıman uçağı çağında, Hindistan ve Afrika'daki sömürgeler gibi geri kalmış tarım ülkeleri kedi ya da köpekten daha bağımsız olamazlar. Herhangi bir İşçi Partisi hükümeti bariz bir çoğunlukla başa geçmiş ve Hindistan'a gerçekten bağımsızlık adı verilebilecek bir şey vermeye kalk-

mış olsaydı, Hindistan ya Japonya tarafından yutulur ya da Japonya ile Rusya arasında pay edilirdi.

İktidardaki bir İşçi Partisi hükümetinin önünde üç emperyal politika seçeneği olurdu. Bunlardan biri, imparatorluğu tam olarak şimdiye kadar olduğu gibi idare etmeyi sürdürmek; zaten bu da her tür sosyalizm iddiasından vazgeçmek anlamına gelecektir. Bir diğeri, halklar konusunu "serbest" bırakmak, yani pratikte onları Japonya, İtalya ve diğer yağmacı güçlere teslim etmek ve bu arada Britanya'daki yaşam standardında felaket bir düşüşe yol açmak. Üçüncüsü, *olumlu* bir emperyal politika geliştirmek ve imparatorluğu Sovyet Cumhuriyetleri Birliği'nin daha gevşek ve özgür bir versiyonu olacak bir sosyalist devletler federasyonuna dönüştürmeyi hedeflemek. Fakat İşçi Partisi'nin tarihi ve arka planı bunu imkansız hale getirdi. İşçi Partisi, sendikaların umutsuz derecede dar görüşlü, emperyal ilişkiler konusuyla oldukça ilgisiz ve aslında imparatorluğu bir arada tutan adamlarla hiçbir ilgisi olmayan bir partiydi. Hindistan ve Afrika'nın idaresini ve emperyal savunma işinin tamamını başka bir sınıftan gelen ve sosyalizme ezelden beri düşman olan insanlara devretmeleri gerekirdi. Yaptığı işi ciddiye alan bir İşçi Partisi hükümetinin sözünü dinletip dinletemeyeceği şüphesi her şeyi gölgede bırakıyordu. Çünkü taraftarlarının sayısına rağmen deniz kuvveterinde, filoda ya da hava ve kara kuvvetlerinde, hatta sivil kamu hizmetlerinde dahi İşçi Partisi'ne destek verilmiyordu. İngiltere'deki konumu güçlüyse de karşı konulmaz değildi ve İngiltere dışında tüm noktalar düşmanlarının elindeydi. Bir kez iktidara geldiğinde, hep aynı ikilemle karşı karşıya kalacaktı: Sözlerini yerine getir ve isyan riskini al ya da Muhafazakarlar ile aynı politikayı yürütmeye devam et ve sosyalizmden söz etmeyi bırak. İşçi Partisi liderleri buna hiçbir zaman çözüm bulamadılar ve 1935'ten itibaren ik-

tidara gelmeyi gerçekten isteyip istemedikleri epey şüpheliydi.

İşçi Partisi dışında, aralarında en güçlüsü komünistler olan çeşitli aşırı solcu partiler mevcut. Komünistler, 1920-26 ve 1935-39 yılları arasında İşçi Partisi'nde kayda değer bir etkiye sahiptiler. Temel önemleri, orta sınıfları sosyalizmden yabancılaştırmakta oynadıkları roldü; ayın durum işçi hareketinin sol kanadının tamamı açısından da geçerli.

Son yedi yıllık tarih, komünizmin Batı Avrupa'da hiçbir şansının olmadığını mükemmel bir biçimde ortaya koydu. Faşizmin çekiciliği çok daha büyük. Birbiri ardına birçok ülkede, daha güncel düşmanları olan Naziler komünistlerin kökünü kazıdılar. Naziler, İngilizce konuşulan ülkelerde hiçbir zaman ciddi bir destekle karşılaşmadılar. Yaydıkları öğreti; daha çok orta sınıf entelijansiyası içinde bulunan, kendi ülkesini sevmeyi bırakmış olan, ama yine de vatanseverlik gereksinimi duyduğu için Rusya'ya karşı vatansever hisler geliştiren nadir bir insan tipini çekebiliyordu. 1940 yılına gelindiğinde, yirmi yıl çalıştıktan ve bir hayli para harcadıktan sonra, Britanyalı komünistlerin ancak yirmi bin üyesi vardı; bu da esasen 1920'de yola çıktıklarındakinden bile daha düşük bir rakam. Diğer marksist partiler daha da önemsizdi. Rusların parası ve prestijiyle desteklenmiyorlardı ve on dokuzuncu yüzyılın sınıf mücadelesi doktrinine komünistlerden bile daha bağlıydılar. Bu modası geçmiş ilahiyi her yıl vaaz etmeyi sürdürdüler ve hiç destekçileri olmaması gerçeğinden asla herhangi bir sonuç çıkarmadılar.

Aynı biçimde, herhangi bir yerel faşist hareket de büyümedi. Maddi koşullar yeterince kötü değildi ve ciddiye alınabilecek bir lider ortaya çıkmadı. Sir Oswald Mosley'den daha fikri kıt birini bulmak için insanın uzun süre bakınması gerekiyordu. Adamın içi bir sürahi kadar boştu. Faşizmin ulusal hisleri rencide etmemesi gerektiği gibi temel bir olgunun bile farkına

varamamıştı. Bütün hareketi, yurt dışının kölece bir taklidiydi: Üniforma ile parti tüzüğü İtalya'dan, selam Almanya'dandı ve Yahudi karşıtlığı sonradan akla gelen bir fikir olarak eklenmişti; aslında Mosley hareketini başlattığında en ünlü yandaşları arasında Yahudiler de vardı. Bottemley ya da Lloyd George tarzı bir adam belki gerçek bir Britanya faşist hareketi yaratabilirdi. Ama bu tür liderler ancak onlara yönelik psikolojik gereksinim var olduğunda ortaya çıkar.

Yirmi yıllık duraklama ve işsizliğin ardından, bütün İngiliz sosyalist hareketi, halk kitlelerinin arzulanabilir bulacağı bir sosyalizm versiyonu üretmekten bile acizdi. İşçi partisi ürkek bir reformizmi savunuyordu, Marksistler modern dünyaya on dokuzuncu yüzyıldan kalma gözlükleriyle bakıyorlardı. Her ikisi de, tarımı ve emperyal sorunları görmezden geliyor ve orta sınıfları karşılarına alıyordu. Sol propagandanın boğucu aptallığı, fabrika müdürlerinden pilotlara, donanma subaylarından çiftçilere, beyaz yakalılardan esnaflara ve polislere, gerekli olan insanlardan oluşan sınıfları bütünüyle korkutup kaçırmıştı. Bütün bu insanlara sosyalizmi rızklarını tehdit eden ya da kışkırtıcı, yabancı, onların vereceği isimle "Britanya karşıtı" bir şey olarak görmeleri öğretilmişti. Yalnızca orta sınıfın en yararsız kesimi olan entelektüeller harekete yöneldiler.

Gerçekten bir hedefe ulaşmak isteyen bir sosyalist parti, bugüne kadar sol çevrelerde kimsenin değinmediği çeşitli olgularla yüzleşerek işe başlardı. İngiltere'nin çoğu ülkeden daha fazla birlik olduğunun, Britanyalı işçilerin zincirlerinden başka kaybedecek daha bir dolu şeylerinin olduğunun ve sınıflar arasındaki görüş ve alışkanlık farklarının hızla ortadan kalktığının farkına varırdı. Genel olarak, eski tarz "proleter devrim"in olanaksız olduğunu fark ederdi. Fakat iki savaş arasındaki yıllar boyunca hem devrimci hem de uygulanabilir bir sosyalist prog-

ram çıkmadı; çünkü temelde kimse büyük bir değişimin olmasını gerçekten istemiyordu. İşçi Partisi liderleri, maaşlarını alıp belirli aralıklarla Muhafazakarlarla görev değiş tokuşu yaparak hayatlarına devam etmek istiyorlardı. Komünistler konforlu bir şekilde eziyet görüp, sonsuz yenilgilerle karşılaşıp, ardından suçu başkalarına atarak hayatlarına devam etmek istiyorlardı. Sol entelijansiya, Blimpler ile gülüp dalga geçerek, orta sınıf ahlakının altını oyup yine de en sevdikleri hissedarların çanak yalayıcısı konumunu koruyarak hayatına devam etmek istiyordu. İşçi Partisi'nin politikaları, muhafazakarlığın bir biçimine, "devrimci" politikaya inanıyormuş gibi yapma oyununa dönüşmüştü.

Şimdi yine koşullar değişti, uyuşukluk devri sona erdi. Sosyalist olmak, artık pratikte oldukça memnun olduğun bir sisteme teorik olarak karşı çıkıyormuş gibi yapmak anlamına gelmiyor. Bu sefer gerçekten zor durumdayız. "Şimşon, Filistliler geldi!"** Bu sözlerimizin vücut bulmasını sağlamak zorundayız, aksi halde yok olacağız. İngiltere'nin şu andaki toplumsal yapısıyla ayakta kalamayacağını çok iyi biliyoruz ve diğer insanların bu gerçeği görmesini ve ona göre davranmasını sağlamamız gerekiyor. Ne sosyalizmi kurmadan savaşı kazanabiliriz, ne de savaşı kazanmadan sosyalizmi kurabiliriz. Böyle zamanlarda, barış yıllarının aksine, hem devrimci hem de gerçekçi olmak olanaklı. Halk kitlelerini arkasına almayı başarabilen bir sosyalist hareket, faşizm yanlılarını iktidar pozisyonlarından atabilir; büyük adaletsizlikleri ortadan kaldırabilir ve işçi sınıfının uğruna mücadele etmeye değecek bir şeyler olduğunu görmesini sağlayabilir; orta sınıfları kendisine düşman etmek yerine kendi tarafına çekebilir; saçmalık ile ütopyacılığın

* İncil, Hakimler 16.20'den alıntı. "Dikkatli ol", "Gözünü dört aç" anlamında. (e.n.)

bir karışımı yerine uygulanabilir bir emperyal politika üretebilir, vatanseverlikle zekayı birbirine ortak edebilir. Böyle bir hareket ilk defa olanaklı hale geliyor.

II

Savaşta olduğumuz gerçeği, sosyalizmi bir ders kitabından gerçekleştirilebilir bir politikaya dönüştürdü.

Özel mülkiyete dayalı kapitalizmin verimsizliği tüm Avrupa'da kanıtlandı; adaletsizliği Londra'nın doğusunda kanıtlandı. Sosyalistlerin uzun yıllardır karşısında mücadele verdiği vatanseverlik, onların elinde muazzam bir kaldıraca dönüştü. Diğer zamanlarda ayrıcalık kırıntılarına tutkal gibi yapışacak olan insanlar, ülkeleri tehlikede olduğunda yeterince hızlı bir şekilde teslim bayrağını çekeceklerdir. Savaş, değişime yol açan etmenlerin en büyüğü. Bütün süreçleri hızlandırıyor, küçük ayrımları ortadan kaldırıyor, hakikatleri su yüzüne çıkarıyor. Her şeyden önemlisi, savaş bireyin salt birey olmadığını anlamasını sağlıyor. Çünkü insanlar muharebe alanında öleceklerinin farkındalar. O anda, hayattan feragat etmek sorunu karşısında tatilden, ekonomik özgürlükten, toplumsal prestijden feragat etme sorunu o kadar önemli olmuyor. İngiltere'de, ülkesinin gerçekten Almanya tarafından fethedildiğini görmek isteyen çok az insan var. Hitler'i yenmenin sınıf ayrıcalıklarını ortadan kaldırmak anlamına geldiği, insanlara yeterince izah edilebilirse, orta hallilerden oluşan dev kitle, yani haftada altı sterlinden yılda iki bin sterlin kazanan sınıf büyük ihtimalle bizim tarafımızda olacaktır. Bu insanlar vazgeçilmezler, çünkü teknik uzmanların çoğu onların arasında yer alıyor. Belli ki, pilotlar ve donanma subayları gibi insanların züppeliği ve politik bilgisizliği çok büyük bir sıkıntı yaratacak. Ancak o pilotlar,

destroyer komutanları vs. olmadan bir hafta bile dayanamayız. Onlara sadece vatanseverlikleri üzerinden yaklaşabiliriz. Akıllı bir sosyalist hareket, şimdiye kadar yaptığı gibi onları aşağılamak yerine vatanseverliklerinden *istifade edecektir.*

Peki ama ben hiç muhalefet olmayacağını mı söylüyorum? Tabii ki hayır. Bu tür bir şey beklemek çocukça olurdu.

Sert bir politik mücadele ve her yerde bilinçsiz ve yarı bilinçli sabotajlar olacaktır. Şu ya da bu noktada şiddet kullanmak zorunlu olabilir. Örneğin, Hindistan'da faşizm yanlısı bir isyan çıktığını düşünebiliriz. Rüşvetçiliğe, cehalete ve züppeliğe karşı mücadele etmek zorunda kalacağız. Bankerler ve büyük iş adamları, toprak sahipleri ve hissedarlar, kıçı koltuğa yapışan memurlar güçlerinin yettiği her şeyi zorlaştıracaklar. Alışkın oldukları yaşam riske girdiğinde, orta sınıf bile acıdan kıvranacak. Ama İngiliz ulusal birlik duygusu asla bozulmamış olduğundan, vatanseverlik sonuçta sınıf kininden daha ağır basacağından, çoğunluğun iradesinin galip gelmesi ihtimali yüksek. Ulusta bir bölünme yaratmadan kökten değişimler yapabileceğini hayal etmek bir işe yaramaz; fakat hain azınlık savaş zamanı diğer zamanlarda olacağından çok daha küçük olacaktır.

Fikirler gözle görülür biçimde değişiyor, fakat bu değişimin kendiliğinden yeterince hızlı bir şekilde gerçekleşeceğinden emin olamayız. Bu savaş, Hitler'in imparatorluğunun sağlamlaşmasıyla demokratik bilincin gelişimi arasında bir yarış. Parlamentodan hükümete, fabrikalardan silahlı kuvvetlere, pub'lardan hava saldırısı sığınaklarına, gazetelerden radyolara İngiltere'nin her yerinde bu bir ileri bir geri çekişmeli mücadeleyi görebilirsiniz. Her gün ufak yenilgiler ve ufak zaferler yaşanıyor: Morrison'ın içişleri bakanı olur –birkaç kilometre ileri gidilir; Priestley çeker gider– birkaç kilometre geri gelinir.

Bu aslında el yordamıyla ilerleyenler ile eğitilemeyecek olanlar, gençler ile yaşlılar, yaşayanlar ile ölüler arasında bir mücadele. Ama şüphe götürmez bir şekilde var olan hoşnutsuzluğun amaçlı ve salt engelleyici olmayan bir biçim alması son derece zorunlu hale gelmiş durumda. *Halkın* savaşta kendi hedeflerini belirlemesinin zamanı geldi. İstenen şey basit, insanlara benimsetilebilecek ve çevresinde kamuoyu görüşünün şekillenebileceği somut bir eylem planı.

Aşağıdaki altı maddelik programın ihtiyaç duyduğumuz türden bir şey olduğunu düşünüyorum. İlk üç madde İngiltere'nin iç politikasıyla, diğer üçüyse imparatorluk ve dünyayla ilgili:

1. Toprağın, madenlerin, tren yollarının, bankaların ve temel endüstrilerin kamulaştırılması.
2. Britanya'daki en yüksek vergisiz gelirin, en düşük gelirin on katından fazla olamayacağı şekilde gelirlerin sınırlandırılması.
3. Eğitim sisteminin demokratik bir hat çerçevesinde reforme edilmesi.
4. Hindistan'a savaş bitiminde ayrılma hakkıyla beraber hemen Dominyon statüsü verilmesi.
5. İçinde renkli insanların da yer alacağı bir emperyal genel konseyinin kurulması.
6. Çin, Etiyopya ve faşist güçlerin tüm diğer kurbanlarıyla resmi müttefiklik ilanı.

Bu programın genel eğilimi aşikar. Oldukça açık bir biçimde, bu savaşı devrimci bir savaşa, İngiltere'yi ise sosyalist bir demokrasiye dönüştürmeyi hedefliyor. Programa, sıradan insanların anlayamayacağı ya da sebebini kavrayamayacağı hiç-

bir şeyi özellikle koymadım. Verdiğim haliyle *Daily Mirror*'ın ön sayfasında basılabilir. Ancak bu kitabın amaçları doğrultusunda daha ayrıntılı bir açıklamaya ihtiyaç var.

1. *Kamulaştırma.* Endüstri bir çırpıda *"kamulaştırılabilir"*, fakat esas süreç yavaş ve karmaşıktır. İhtiyaç duyulan şey, tüm temel endüstrilerin mülkiyetinin resmi olarak sıradan insanları temsil eden devletin eline geçmesidir. Bu bir kez yapıldığında, sadece tapular ve ortaklık belgelerinin mülkiyeti sayesinde geçinen salt *sahipler* sınıfının ortadan kaldırılması olanaklı hale gelir. Dolayısıyla, devlet mülkiyeti kimsenin çalışmadan yaşamayacağı anlamına gelir. Bunun endüstrinin idaresinde ne kadar hızlı bir değişim anlamına geldiğiyse pek belli değildir. İngiltere gibi bir ülkede, en azından savaş zamanı tüm yapıyı yerle bir edip silbaştan yeniden inşa edemeyiz. Endüstriyel şirketlerin çoğunluğu, kaçınılmaz olarak aynı personelle devam edecek; bir zamanların mülk sahipleri ile yöneticileri işlerini devlet çalışanı olarak sürdürecektir. Küçük kapitalistlerin bu tür düzenlemeleri aslında sevinçle karşılayacağını düşündürecek sebepler var. Direniş; büyük kapitalistlerden, bankerlerden, toprak ağalarından ve başıboş zenginlerden; kabaca ifade edecek olursak yılda iki bin sterlinden fazla kazanan sınıftan gelecektir ama ellerine bakan herkesi saysak bile, bu insanlar İngiltere'de yarım milyondan fazla etmiyor. Tarım alanlarının kamulaştırılması; çiftçilerle sorun yaşamak zorunda kalmadan toprak ağalarını, aşar vergisi toplayanları kesip atmak anlamına geliyor. İngiliz tarımının, çiftliklerin çoğunu (en azından başlangıçta) birer birim olarak korumadan yeniden örgütlenmesini beklemek zor. İşinin erbabı olan bir çiftçi, maaşlı bir müdür olarak devam edecektir. Esas itibarıyla bu çoktan böyledir, ancak ek olarak kâr elde etme ve bankaya sürekli olarak borçlu olma dezavan-

tajlarına sahiptir. Küçük ticaretin belirli türleriyle, hatta küçük ölçekli toprak mülkiyetiyle devletin muhtemelen herhangi bir sorunu olmayacaktır. Örneğin, küçük çiftlik sahipleri sınıfını kurban ederek başlamak büyük bir hata olurdu. Bu insanlar gerekli ve genel olarak yeterlidir ve çalışma süreleri, "kendi efendileri" olma hislerine bağlı. Fakat devlet, toprak mülkiyetine göre kesinlikle bir üst sınır (muhtemelen en fazla 15 dönüm) koyacak ve şehirlerde toprak mülkiyetine hiçbir şekilde izin vermeyecektir.

Bütün üretim araçlarının devlet mülkiyeti ilan edildiği andan itibaren, sıradan insanlar, şimdinin aksine, devletin *kendileri* olduğunu hissedeceklerdir. Savaş olsun ya da olmasın bizden beklenen fedakarlıklara katlanmaya hazır olacaklardır. Ve hatta İngiltere'nin çehresi hiç değişmiyormuş gibi dursa bile, temel endüstri alanlarımızın resmen kamulaştırıldığı gün, tek bir sınıfın egemenliği sona erecektir. O andan itibaren vurgu mülkiyetten yönetime, ayrıcalıktan yeterliliğe kayacaktır. Kendi başına devlet mülkiyetinin, savaşın genel zorluklarından daha az toplumsal değişime yol açması gayet mümkün. Fakat bu, herhangi bir *gerçek* yeniden yapılanmanın mümkün hale gelmesi için zorunlu olan ilk adım.

2. *Gelirler*. Gelirlerin sınırlandırılması, var olan tüketim mallarının miktarına dayalı olarak yönetilen bir iç para biriminin varlığını imleyen bir asgari ücret saptanması anlamına geliyor. Ve bu da, şimdi yürürlükte olandan daha sıkı bir tayın planlaması demek. Dünya tarihinin bu aşamasında, her insanın *tamamen* eşit gelire sahip olması zorunluluğuna gerek yok. Belirli işleri yapmak için bir tür maddi karşılıktan başka teşvik edici hiçbir şey olmadığı tekrar tekrar gösterildi. Diğer yandan, maddi karşılığın çok büyük olması gerekmiyor. Gelirlerin benim önerdi-

ğim kadar katı bir şekilde kısıtlanması uygulamada imkansız. Aykırılıklar ve yakasını kurtaranlar hep olacaktır. Ancak bire onun maksimum normal fark olmaması için hiçbir sebep yok. Ve eşitlik hissi bu sınırlar dahilinde olanaklı. Haftada üç sterlini olan adamla yılda bin beş yüz sterlini olan adam, Westminster düküyle rıhtımdaki banklarda uyuyanların aksine, birbirlerini denkleri olarak görebilirler.

3. *Eğitim.* Eğitim reformu, savaş zamanında başarı göstermekten çok geleceğe yönelik bir vaat olmak zorunda. Şu anda okuldan ayrılma yaşını yükseltecek ya da ilkokullardaki eğitimcilerin sayısını artıracak durumda değiliz. Fakat demokratik bir eğitim sistemi yönünde acil olarak atılabilecek adımlar var. Özel okulları ve eski üniversiteleri, özerkliklerini ortadan kaldırarak, sadece beceri temelinde seçilen ve devlet yardımı alan öğrencilerle doldurabiliriz. Günümüzde özel okul eğitimi; kısmen sınıfsal önyargı eğitimi, kısmen de orta sınıfın belirli mesleklere girebilme karşılığında üst sınıfa ödediği bir çeşit vergi. Koşulların değişmekte olduğu doğru. Orta sınıflar, eğitimin pahalılığına isyan etmeye başladı ve savaş bir iki yıl daha sürerse özel okulların çoğunu batıracak. Boşaltma da belirli küçük değişimlere yol açıyor. Fakat daha eski okullar arasında finansal fırtınaya en uzun dayanabilecek olanların şu ya da bu şekilde var olmayı sürdürerek züppelik merkezleri olarak irin toplaması tehlikesi var. İngiltere'nin sahip olduğu 10.000 "özel" okul gibi, onların da neredeyse hepsinin baskılandırılması gerekiyor. Bu kurumlar sadece ticari girişimler olmaktan ibaretler ve çoğu durumda eğitim seviyeleri ilkokullarınkinden daha düşük. Yalnızca devlet tarafından eğitilmenin utanılacak bir şey olduğu fikri yaygın olduğu için var olmaya devam ediyorlar. Devlet, başlangıçta bir jestten fazlası olmasa da, tüm eğitimden kendisini sorumlu

ilan ederek bu fikri bastırabilir. Eylemlere olduğu kadar jestlere de ihtiyacımız var. Zeki bir çocuğun hak ettiği eğitimi alıp almayacağını sadece doğumundaki bir tesadüf belirlerken, bu noktadaki "demokrasiyi savunma" konuşmalarının saçmalıktan ibaret olduğu fazlasıyla açık.

4. *Hindistan.* Hindistan'a vermemiz gereken şey, "özgürlük" değil; daha önce de söylediğim gibi bunu vermek imkansız; Hindistan'a daha ziyade müttefiklik, ortaklık, yani eşitlik önermeliyiz. Fakat aynı zamanda Hintlilere isterlerse ayrılmakta özgür olduklarını da söylemek zorundayız. Bu olmaksızın eşit ortaklık olamaz ve renkli insanlarımızı faşizme karşı koruma iddiamız inanılırlığını yitirir. Ama Hintlilere kendilerini başıboş kılma özgürlüğü verildiği anda bunu yapacaklarını düşünmek bir hata. Bir Britanya hükümeti koşulsuz bağımsızlık *önerdiğinde* onlar bunu reddedeceklerdir. Zira ayrılma hakları olduğu sürece, bunu yapmak için temel nedenleri ortadan kalkmış olacaktır.

İki ülkenin birbirlerinden bütünüyle ayrılmaları, hem İngiltere hem de Hindistan için bir felaket olur. Akıllı Hintliler bunu biliyorlar. Şu anda Hindistan yalnızca kendini savunamamakla kalmıyor, aynı zamanda neredeyse kendini beslemekten bile aciz. Ülke idaresinin tamamı, ağırlıklı olarak İngilizlerden oluşan ve beş ya da on yıl içinde yerlerine yenileri konamayacak olan uzmanlardan (mühendisler, ormancılar, demiryolu memurları, askerler, doktorlar) oluşan bir kadroya dayanıyor. Dahası, İngilizce ülkenin temel ortak dili ve Hindistan entelijansiyasının neredeyse tamamı son derece İngilizleştirilmiş durumda. Yabancıların egemenliğine girme –zira Britanyalılar çıktığı anda, Japonlar ya da başka güçler Hindistan'a gireceklerdir– taşların inanılmaz biçimde yerlerinden oynamasına yol

açacaktır. Ne Japonlar ile Ruslar ne de Almanlar ile İtalyanlar Hindistan'ı Britanya'nın ulaştığı düşük verimlilik seviyesinde dahi idare etmeyi başarabileceklerdir. Hintliler, gerekli olan teknik uzman kitlesine ya da diller ve yerel koşullar hakkındaki bilgilere sahip değiller ve muhtemelen Avrasyalılar gibi vazgeçilmez arabulucuların güvenini kazanamayacaklardır. Eğer Hindistan yalnızca "özgürleşecek", yani Britanya'nın askeri korumasından azade olacak olursa, bunun ilk sonucu yeni bir yabancı işgali, ikincisiyse birkaç yıl içinde milyonlarca insanın ölümüne yol açacak olan büyük kıtlık dizileri olacaktır.

Hindistan'ın ihtiyacı olan şey, Britanya'nın müdahalesi olmaksızın, ama askeri koruma sağlamak ve teknik danışmanlığı garanti eden türden bir ortaklık ilişkisinde kendi anayasasını oluşturma hakkına sahip olmaktır Bu, İngiltere'de sosyalist bir hükümet olmadığı sürece, hayal dahi edilemez. İngiltere, Hindistan'ın gelişimini –kısmen Hindistan'da endüstrinin fazlasıyla gelişmesi durumunda ticari rekabetten duyduğu korkudan, kısmen geri kalmış insanlar medeni olanlardan daha kolay yönetildiğinden– en azından sekiz yıldır yapay olarak engellemekte. Ortalama bir Hintli'nin kendi vatandaşlarından Britanyalılara oranla daha çok çektiği herkesçe biliniyor. Küçük Hint kapitalisti şehirli işçiyi son derece acımasızca sömürüyor, köylü doğumundan ölümüne tefecinin kıskacında yaşıyor. Fakat tüm bunlar, Hindistan'ı yarı bilinçli olarak mümkün olduğunca geri bırakmak isteyen Britanya egemenliğinin dolaylı sonuçları. Britanya'ya en sadık olan sınıflar prensler, toprak sahipleri ve iş çevreleri; yani genel olarak *statükoda* durumu çok iyi olan gerici sınıflardır. İngiltere Hindistan'la ilişkisinde sömüren olmayı bıraktığı anda güç dengesi değişecektir. O zaman Britanyalıların, yaldızlı filleri ve yapay ordularıyla gülünç Hint prenslerini methetmesine, Hindistan'da sendikaların büyümesini engel-

lemesine, Müslümanları Hindulara karşı kullanmasına, tefecilerin değersiz hayatlarını korumasına, dalkavuk küçük memurların selamını almasına, iyi eğitimli Bengallilere karşı yarı barbar Gurkaları tercih etmesine gerek kalmaz.

Kârın Hintli amelelerin vücutlarından Cheltenham'daki yaşlı hanımefendilerin banka hesaplarına akışı bir kere durdurulduğunda, bir yanda kibirli cehaleti, diğer yanda haset ve itaatkarlığıyla *sahib*-yerli ilişkisi son bulacaktır. İngilizler ile Hintliler, Hindistan'ın gelişimi ve Hintlilerin öğrenmeleri şimdiye kadar sistematik olarak engellenen tüm zanaatlerde eğitilmeleri için omuz omuza çalışabilirler. Hindistan'da var olan Britanyalı ticari ya da resmi personelin ne kadarının –bundan sonra "sahip" olmamaları anlamına gelen– böyle bir düzenlemeyi kabul edeceği başka bir mesele. Fakat genel konuşacak olursak, genç insanlardan ve bahsettiğim bilimsel olarak eğitilmiş memurlardan (inşaat mühendisleri, ormancılık ve tarım uzmanları, doktorlar, eğitimciler) daha fazlası beklenebilir. Bölge valileri, emniyet müdürleri, yargıçlar vb. gibi üst kademe memurlar umutsuz vakalar; ama onların yerine rahatça başkaları geçirilebilir.

Bunlar, sosyalist bir hükümetin Hindistan'a önereceği dominyon statüsünün ne anlama geleceğini genel hatlarıyla ortaya koyuyor. Bu, dünya artık bombardıman uçakları tarafından yönetilmediği zamana kadar eşit şartlarda bir ortaklık önerisidir. Fakat buna koşulsuz ayrılma hakkını da eklemek zorundayız. Söylediklerimizde ciddi olduğumuzu kanıtlamanın yegane yolu bu. Ve Hindistan için geçerli olan koşullar, gerekli değişikliklerin yapılması şartıyla, Burma, Malaya ve Afrika'daki mülklerimizin çoğu için de geçerli.

5. ve 6. kendi kendilerini açıklıyor. İkisi de, faşist saldırganlığa karşı barışçıl halkları korumak için bu savaşı verme iddiamızın önkoşulu.

Bu tür bir politikanın İngiltere'de destek alacağını düşünmek aşırı iyimser bir yaklaşım mı olur? Bir yıl, hatta altı ay önce öyle olurdu, ama artık değil. Dahası –ki bu, ânın sunduğu özgün imkan– gerekli olan tanınırlık sağlanabilir. Şimdi milyonlarca okunan, *tam olarak* yukarıda ana hatlarıyla özetlediğim programı olmasa da, en azından aynı hatta *herhangi* bir politikayı halka yaymaya hazır olacak kayda değer bir haftalık basın var. Hatta bu politikaya sempatiyle kulak vermeye hazır üç ya da dört günlük bir gazete de var. Son altı ayda aldığımız mesafe bu.

Peki ama böyle bir politika hayata geçirilebilir mi? Bu tamamen bize bağlı.

Önerdiğim maddelerin kimisi hemen hayata geçirilebilecek; diğerleri yıllar, hatta on yıllar sürecek, belki o zaman bile mükemmel bir biçimde erişilemeyecek türden. Politik bir program asla bütünlüğüyle hayata geçirilemez. Fakat önemli olan, bu ya da benzeri bir şeyin politikamız ilan edilmesi gerektiğidir. Belirleyici olan her zaman *yöndür*. Günümüzdeki hükümetin bu savaşı devrimci bir savaşa dönüştürmek anlamına gelen herhangi bir politikayı görev edinmesini beklemek tabii ki son derece yersiz olur. Çünkü o, en iyi ihtimalle Churchill'in bir sirk akrobatı gibi iki ata birden bindiği bir mutabakat hükümeti. Gelir sınırlandırması gibi önlemlerin düşünülebilir olması için dahi, iktidarın eski egemen sınıftan tamamıyla uzaklaşması gerekecek. Savaş bu kış yeni bir durağan döneme girerse, Muhafazakar Parti makinesinin engellemek için hummalı bir çalışmaya girişeceği bir genel seçim için propaganda yapmaya baş-

lamamız gerektiğini düşünüyorum. Ancak bir seçim olmadan bile istediğimiz hükümete sahip olabiliriz, tabii eğer yeterince ısrarcı bir biçimde talep edersek. Aşağıdan gelen gerçek bir tepki bu işi halledecektir. Bu hükümette kimin olacağı konusunda tahminde bulunmuyorum. Yalnızca, halk gerçekten istediğinde doğru insanların orada olacağını biliyorum; zira hareketler liderleri üretir, liderler hareketleri değil.

Bir yıl, hatta belki altı ay içinde eğer hâlâ yenilmemiş olursak daha önce hiç var olmamış bir şeyin, özgün bir *İngiliz* sosyalist hareketinin yükselişini göreceğiz. Şimdiye dek sadece işçi sınıfının bir yaratımı olan, ama kökten bir değişim hedeflemeyen İşçi Partisi ve Ruslar tarafından yorumlanan ve başarısız bir biçimde İngiltere'ye nakledilen bir Alman teorisi olan Marksizm vardı. İngiliz halkının kalbinde gerçekten yer edinen bir şey yoktu. Tüm tarihi boyunca, İngiliz sosyalist hareketi melodisi akılda kalan tek bir şarkı, örneğin *La Marseillaise* ya da *La Cucaracha* gibi bir şey üretemedi. İngiltere'nin yerlisi bir sosyalist hareket ortaya çıktığında, geçmişten çıkarı olan diğer herkes gibi Marksistler de onların ezeli düşmanları olacaktır. Kaçınılmaz olarak, bunun "faşizm" olduğunu ilan edeceklerdir. Solun daha yumuşak entelektüelleri arasında, Nazilerle mücadele edersek kendimizin "Nazileşeceğini" söylemek daha şimdiden âdet oldu. Zencilerle mücadele edersek kararacağımızı söyleseler de aynı derece doğru olurdu. "Nazileşmek" için, arkamızda Alman tarihinin olması gerekirdi. Uluslar, yalnızca bir devrim yaparak tarihlerinden kaçamazlar. Sosyalist bir İngiliz hükümeti ulusu baştan aşağıya dönüştürecek, ancak yine de her yerinde tartışmasız kendi medeniyetimize, bu kitapta önceden söz ettiğim kendine özgü medeniyete ait izler taşıyacaktır.

Böyle bi hükümet; doktriner, hatta mantıklı bile olmaz. Lordlar kamarasını feshedecektir, fakat monarşiyi ortadan kal-

dırmaması oldukça muhtemel. Her yanda anakronizmler ve çözülmemiş sorunlar olacak; at kılından gülünç peruğa ve askerlerin başlıklarının düğmelerindeki aslan ve tekboynuza dokunulmayacak. Belirli bir sınıf diktatörlüğü kurulmayacak. İşçi Partisi çevresinde toparlanılacak ve kitlesi sendikalarda olacak, fakat orta sınıfın büyük kısmını ve burjuvazinin genç oğulların çoğunu kendine çekecektir. Yönetici beyinlerinin çoğu; vasıflı işçilerden, teknik uzmanlardan, pilotlardan, bilim insanlarından, mimarlardan ve gazetecilerden, radyoya ve betonarme çağma ait insanlardan oluşan belirsiz sınıftan gelecek. Fakat hareket asla uzlaşma geleneğiyle ve devletin üstünde olan kanuna inançla bağını koparmayacak. Hainleri vuracak, ama öncesinde onlara yasal duruşmalar sunacak ve bazen beraat ettirecek. Her açık isyanı derhal ve acımasızca ezecek, ama söylenen ve yazılan sözlere çok az karışacak. Farklı isimleriyle siyasi partiler var olmayı sürdürecek, devrimci hizipler dergilerini çıkarmayı ve her zaman olduğu gibi az etki sahibi olmayı sürdürecekler. Kiliseyle devleti birbirinden ayıracak, ama dini ezmeyecek. Hıristiyan ahlak kurallarına belli belirsiz bir atfı koruyacak ve zaman zaman İngiltere'den "Hıristiyan bir ülke" olarak söz edecek. Katolik Kilisesi ona karşı savaşacak, ama bağımsız cemaatler ve Anglikan Kilisesi'nin gövdesi onunla anlaşmaya varabilecek. Yabancı gözlemcileri şoke edecek ve zaman zaman bir devrim olup olmadığından şüphelendirecek derecede geçmişi özümseme gücüne sahip olacak.

Ama bununla beraber esas önemli olan şeyi yaparak endüstriyi kamulaştırmış, gelirleri düşürmüş, sınıfsız bir eğitim sistemi kumuş olacak. Hakiki doğası, dünyanın geriye kalan zengin insanlarının ona karşı hissedeceği kinde görünür hale gelecek. İmparatorluğu dağıtmayı değil, Britanya bayrağından çok tefeciden, hissedardan ve odun kafalı Britanya memurla-

rından kurtarılmış bir sosyalist devletler federasyonuna çevirmeyi hedefleyecek. Savaş stratejisi, mülkiyet egemenliğindeki bütün devletlerinkinden bütünüyle farklı olacak, çünkü var olan rejimlerden biri alaşağı edildiğinde devrimci artçı etkilerden korkmayacak. Tarafsız düşmanlara saldırma ya da düşman sömürgelerinde yerli isyanları kışkırtma konularında en ufak tereddüt duymayacak. Fransız Devrimi'nin anısının Metternich Avrupası için tehlikeli olduğu gibi, yenilse dahi anısı galipler için tehlikeli olacak şekilde savaşacak. Diktatörler ondan, var olan Britanya rejiminin askeri gücü şimdikinin on katı olsa korkmayağı kadar korkacaklar.

Ancak şu anda, İngiltere'nin uyuşuk yaşamı neredeyse hiç değişmemişken, zenginlik ile yoksulluğun saldırgan karşıtlığı her yerde hüküm sürerken bombaların ortasında bile bu şeylerin "gerçekleşeceğini" söylemeye nasıl cesaret edebiliyorum?

Çünkü insanın, geleceği "ya – ya da" şeklinde öngörebileceği zaman geldi. Ya bu savaşı devrimci bir savaşa çevireceğiz (Politikamızın tam olarak yukarıda belirttiğim şekilde olacağını söylemiyorum; yalnızca genel olarak bu hatta olacağını söylüyorum) ya da savaşı ve onun yanında daha pek çok şeyi kaybedeceğiz. Pek yakında bu iki yoldan hangisine girdiğimizi kesin olarak söylemek mümkün olacak. Ama ne olursa olsun, şimdiki toplumsal yapımızın kazanamayacağı kesin. Çünkü gerçek fiziksel, ahlaki ve entelektüel güçlerimiz harekete geçirilemiyor.

III

Vatanseverliğin muhafazakarlıkla bir alakası yok. Aslında muhafazakarlığın tam tersi; çünkü adanmışlığı, sürekli değişen ama yine de mistik bir biçimde aynı olduğu hissedilen bir şeye karşı. Bu, geçmişle gelecek arasındaki bir köprüdür. Gerçek devrimciler asla enternasyonalist olmadılar.

Geçtiğimiz yirmi yıl boyunca, İngiliz solcuları arasında revaçta olan olumsuz, *aylak* görüş, entelektüellerin vatanseverlik ve fiziksel cesaretle dalga geçmeleri, İngiliz ahlakını yok etme ve hayata karşı hazcı bir "benim ne işime yarar ki" yaklaşımını sürekli yayma çabaları, zarar vermekten başka bir şey yapmadı. Bu insanların hayalini kurduğu yumuşak Milletler Cemiyeti evreninde yaşıyor olsaydık bile zararlı olurdu, ama Führerlerin ve bombardıman uçaklarının çağında bir felaketti. İster hoşumuza gitsin, ister gitmesin, ayakta kalmanın bedeli sıkılık. Hazcı bir biçimde düşünmek üzere eğitilmiş bir ulus, köle gibi çalışıp tavşan gibi üreyen ve temel endüstrisi savaş olan halklar arasında hayatta kalamaz. Neredeyse her renkten İngiliz sosyalistleri faşizme direnmek istediler, ama aynı zamanda kendi vatandaşlarını barışsever yapmayı hedeflediler. Başarısız oldular, çünkü İngiltere'de geleneksel bağlılıklar yeni olanlardan daha güçlüdür. Ama sol basının tüm "antifaşist" destanlarına rağmen, eğer ortalama İngiliz *New Statesman, Daily Worker* ya da *News Chronicle*'ın kendisini sokmak istediği halde olsaydı, faşizmle gerçek mücadele geldiğinde direnme şansımız ne kadar olurdu?

1935'e dek tüm İngiliz solcuları belli belirsiz pasifistlerdi. 1935'ten sonra daha çok ses çıkartan kesimleri, bir faşizmin yol açtığı sorundan kaçma çabası olan halk cephesi hareketine savruldular. "Anti-faşist" olmayı tamamen olumsuz biçimde,

keşfedilebilir herhangi bir politika "yanlısı" olmadan faşizme "karşı" kuruyordu. Ve bunun altında, zamanı geldiğinde Rusların bizim yerimize savaşacağına dair ruhsuz bir inanç yatıyordu. Bu yanılsamanın ölmemesi insanı hayrete düşürüyor. Her hafta basında Muhafazakarların olmadığı bir hükümetimiz olsaydı Rusların bizim tarafımıza geçmekten başka çaresinin olmayacağını vurgulayan harf sağanağını görüyoruz. Ya da Avrupa halklarının eksiksiz biçimde ardımızdan ayağa kalkacağı, yüceymiş gibi duran savaş hedefleri üretmek zorundayız (bakınız *Unser Kampf, A Hundred Million Allies – If We Choose* vs. gibi kitaplar). Hep aynı fikir: İlham almak için yurtdışına bak, bırak başkası senin yerine kavga versin. Bunun altında, İngiliz entelektüellerinin korkunç aşağılık kompleksi, yani İngilizlerin artık var olmayı sürdüremeyecek savaşçı bir ırktan başka bir şey olmadığı inancı yatıyor.

Gerçekte, üç yıldır zaten yapmakta olan Çinliler hariç, birilerinin bir süre için bizim yerimize mücadele vereceğini düşünmek için bir nedenimiz yok. Doğrudan bir saldırı halinde Ruslar bizim tarafımızda savaşmaya zorlanabilir, fakat kaçınmanın bir yolu olduğu sürece Alman ordusuna karşı koymayacaklarını yeterince açık bir şekilde ortaya koydular. Ne olursa olsun, İngiltere'deki solcu bir hükümet manzarası tarafından cezbedilecek gibi durmuyorlar. Günümüzdeki Rus rejimi Batı'daki neredeyse her devrime düşmanca yaklaşmak zorunda. Avrupa'ya tâbi halklar Hitler sallanmaya başlamadan önce isyan etmeyecekler. Potansiyel müttefiklerimiz Avrupalılar değil; bir yandan büyük şirketler diz çöktürülecek olsa dahi kaynaklarını harekete geçirmek için bir yıla ihtiyaç duyacak olan Amerikalılar, diğer yandan devrimimiz başlamadığı sürece duygusal açıdan bile bizim yanımızda olamayacak olan renkli halklar. Uzun bir süre boyunca bir, iki, belki de üç yıl boyun-

ca İngiltere dünyanın şok emicisi olmak zorunda. Bombardıman, açlık, aşırı çalışma, grip salgını, can sıkıntısı ve aldatıcı barış önerileriyle yüz yüze gelmek zorundayız. Açıkça, şimdi moral bozma değil, moral toplama zamanı. Solda normal olan Britanya karşıtı mekanik bir yaklaşım takınmak yerine, İngilizce konuşulan kültür yok olsa dünyanın gerçekten nasıl bir yer olacağını değerlendirmek daha iyi. Çünkü Britanya fethedilirse diğer İngilizce konuşulan ülkelerin, hatta ABD'nin etkilenmeyeceğini öne sürmek çocukça.

Lord Halifax ve kabilesi, savaş bittiğinde her şeyin aynen eskisi gibi olacağına inanıyor. Versailles'ın çılgın zeminine, "demokrasi"ye, yani kapitalizme geri dönüş, *sonsuza dek* işsizlik parası kuyruklarına ve Rolls-Royce otomobillere, gri şapkalara ve pileli pantolonlara geri dönüş. Böyle bir şeyin olmayacağı tabii ki açık. Ancak belki bunun dayanıksız bir taklidi gerçekleşebilir, o da ancak kısa bir süreliğine. *Bırakınız yapsınlar* kapitalizmi öldü. Seçim, Hitler'in kuracağı ve yenilmesi halinde ortaya çıkacak iki kolektif toplum arasında.

Eğer bu savaşı Hitler kazanırsa Avrupa, Afrika ve Orta Doğu üstündeki egemenliğini sağlamlaştıracak ve öncesinde orduları fazlasıyla bitkin düşmüş olmazsa Sovyet Rusya'dan devasa bölgeleri söküp alacak. Alman Herrenvolk'unun ("üstün ırk" ya da "asil ırk") Slavlara ve görevi ucuz tarım ürünleri üretmek olan diğer ikinci derecedeki halklara hükmedeceği hiyerarşik bir kast toplumu kuracak. Renkli halkları sonsuza dek açıktan köleliğe mahkum edecek. Faşist güçlerin Britanya emperyalizmiyle esas kavgası, parçalandığını bilmelerinden kaynaklanıyor. Bugünkü gelişim çizgisi yirmi yıl daha sürdüğünde, Hindistan İngiltere'ye yalnızca gönüllü bir ittifakla bağlı olan bir köylü cumhuriyeti olacak. Hitler'in tiksinerek bahsettiği "yarı maymunlar" uçak uçuruyor ve makineli tüfek imal

ediyor olacaklar. Faşist köle imparatorluğu hayali son bulmuş olacak. Diğer yandan, eğer yenilirsek kurbanlarımızı yalnızca işe yeni başlayan ve bu konuda hiç vicdan geliştirmemiş olan yeni efendilere devretmiş olacağız.

Ancak renkli halkların kaderinden daha fazlası söz konusu. Zıt iki yaşam tahayyülü birbiriyle savaşıyor. Mussolini, "demokrasi ile totalitarizm arasında uzlaşma olamaz," diyor. İki öğreti, belirli bir süre için bile yan yana var olamaz. Demokrasi mükemmellikten en uzak İngiliz biçiminde dahi var olduğu sürece, totalitarizm ölümcül bir tehlikede demektir. İngilizce konuşulan dünyanın tamamı kendini insan eşitliği fikrine kaptırmış durumda. Bizim ya da Amerikalıların beyanlarımıza uygun davrandığını söylemek sadece bir yalandan ibaret olursa da, yine de demokrasi *fikri* mevcut ve bir gün gerçeğe dönüşme ihtimali var. Eğer ortadan kalkmazsa İngilizce konuşulan kültürden sonunda bir özgür ve eşit insanlar toplumu doğacak. Fakat Hitler'in yok etmek için dünyaya geldiği şey de tam olarak insan eşitliği, yani "Yahudi" ya da "Yahudi-Hıristiyan" eşitlik fikri. Bunu kaç defa söylemiş olduğunu tanrı bilir. Siyahların beyazlar kadar iyi olduğu ve yahudilerin insan muamelesi gördüğü bir dünya düşüncesi ona, sonsuz kölelik düşüncesinin bize verdiği korku ve çaresizlik hissini yaşatıyor.

Bu iki bakış açısının ne kadar bağdaşmaz olduğunu akılda tutmak önemli. Gelecek yıl bir ara sol entelijansiyadan Hitler yanlısı bir tepki gelmesi oldukça muhtemel. Bunun ön işaretleri şimdiden mevcut. Hitler'in başarıları bu insanların boşluğuna ve pasifist eğilimli olanlarınsa mazoşizmine hitap ediyor. Ne söyleyeceklerini insan önceden aşağı yukarı biliyor. Britanya kapitalizminin farklı bir şeye evrildiğini veya Hitler'in yenilgisinin Britanyalı ya da Amerikalı milyonerlerin zaferinden başka bir şey ifade edebileceğini reddetmekle işe başlayacak-

lar. Ve ondan sonra sonuçta demokrasinin de totalitarizm "ile aynı şey" ya da "kadar kötü" olduğunu öne sürerek devam edecekler. İngiltere'de *fazla* ifade özgürlüğü *yok*; o yüzden Almanya'dakinden *daha fazla değil*. İşsizlik parasından geçinmek korkunç bir deneyim, o yüzden Gestapo'nun işkencehanelerinde olmak *daha kötü değil*. Genel olarak, iki siyah bir beyaz yapar; yarım somun olması, hiç ekmek olmamasıyla aynı şeydir.

Fakat demokrasi ve totalitarizm hakkında ne söylenirse söylensin, aslında aynı şey oldukları söylenemez. Britanya demokrasisi bugünkü aşamasının ötesine geçemeyecek olsa dahi bu doğru olmazdı. Gizli polisi, sansüre uğramış yazım ve zorunlu çalışması ile askerileşmiş kıta devleti anlayışı, varoşları ve işsizliği, grevleri ve parti politikalarıyla gevşek ada demokrasinden tamamen farklı. Bu, kara gücüyle deniz gücü, acımasızlıkla verimsizlik, yalan söylemek ile kendini kandırma, SS subayı ile rantiye arasındaki arasındaki fark. Ve insan ikisinden birini seçerek şimdi ne oldukları arasında olduğundan çok, dönüşebilecekleri şeyler arasında bir seçim yapıyor. Fakat bir anlamda, en gelişmiş ya da gelişmemiş haliyle demokrasinin totalitarizmden "daha iyi" olup olmadığı konu dışı: İnsanın mutlak standartlara erişme şansına sahip olduğuna karar vermek. Önemli olan tek soru, karar anında insanın esas sempatisinin hangi yönde olacağı. Demokrasiyi totalitarizm ile karşılaştırıp ikisinin de en az diğeri kadar kötü olduğunu kanıtlama sevdalısı entelektüeller, sadece hiç gerçek sorunlara karşı direniş göstermemiş uçarı insanlar. Şimdi faşizm ile flört etmeye başlarlarken de; faşizmi, iki yıl önce karşısında çığlıklar atarken olduğuyla aynı sığlıkta yanlış anlıyorlar. Soru, "Hitler lehine bir münazara topluluğu savunusu yapabilir misiniz?" değil. Soru, "bu savunuyu gerçekten kabul ediyor musunuz? Hitler egemenliğine boyun eğmeye hazır mısınız? İngiltere'nin fethedildiğini görmek istiyor

musunuz, istemiyor musunuz?" Uçarı bir biçimde düşmanla taraftarlık oynamadan önce, bu konuda emin olmak gerek. Zira savaşta tarafsızlık diye bir şey yoktur; pratikte ya bir tarafa ya da diğer tarafa yardım etmek zorundasınızdır.

Karar ânı geldiğinde, Batı geleneğinde yetişmiş hiç kimse faşist hayat görüşünü kabul edemez. Bunu *şimdi* fark etmek ve ne gerektirdiğini kavramak önemli. Bütün uyuşukluğu, riyakarlığı ve adaletsizliğiyle İngilizce konuşulan medeniyet, Hitler'in önündeki yegane büyük engel konumunda. Faşizmin tüm "yanılmaz" dogmalarına karşı yaşayan çelişki. İşte bu, bütün faşist yazarların İngiltere'nin iktidarının ortadan kaldırılması gerektiği konusunda yıllardır hemfikir olmalarının nedenidir. İngiltere "imha edilmek", "ortadan kaldırılmak", "var olmayı bırakmak" zorunda. Stratejik açıdan, bu savaşın Hitler'in Avrupa'yı güvenilir bir biçimde ele geçirip Britanya İmparatorluğu'nun bozulmamış ve Britanya'nın deniz gücünün neredeyse etkilenmemiş olarak sonuçlanması mümkün olabilirdi. Fakat ideolojik açıdan bu mümkün değil. Hitler bu tarzda bir teklif yapacak olsa, yalnızca İngiltere'yi dolaylı olarak fethetme ya da saldırıyı daha uygun bir zamanda yineleme amacıyla aldatıcı olurdu. İngiltere'nin, Atlantik'in ötesinden Avrupa'nın polis devletleri için ölümcül fikirlerin aktığı bir huni olarak kalmasına muhtemelen izin verilemezdi. Ve bizim bakış açımıza geri dönerek, önümüzdeki meselenin uçsuz bucaksızlığını, aşağı yukarı bildiğimiz şekliyle demokrasimizi korumanın ne kadar önemli olduğunu görüyoruz. Ancak *korumak* her zaman *genişletmektir.* Önümüzdeki seçim, zafer ile yenilgi arasında olmaktan çok, devrim ile umursamazlık arasında. Eğer uğruna mücadele ettiğimiz şey tamamıyla yok edilirse, kısmen bizim kendi davranışımız tarafından yok edilmiş olacak.

İngiltere'nin sosyalizmin başlangıç aşamasını hayata geçirip bu savaşı devrimci bir savaşa çevirmesi ve yine de yenilmesi mümkün. Bu en azından hesaba katılabilir. Fakat bu şimdi yetişkin olan herkes için ne kadar korkunç olursa olsun, az sayıda zenginin ve kiralık yalancılarının umutla beklediği "uzlaşı barışı" kadar ölümcül olmayacaktır. İngiltere'nin nihai yıkımı, ancak Berlin'den gelen emirler doğrultusunda hareket eden bir İngiliz hükümeti tarafından yerine getirilebilir. Fakat bu, eğer İngiltere öncesinde uyanmış olursa gerçekleşemez. Zira bu durumda yenilgi yanlış anlaşılmaz, mücadele devam eder ve *fikir* yaşamayı sürdürür. Mücadele ederek yenilmekle mücadele etmeden teslim olmak arasındaki fark, kesinlikle bir "onur" ve yeniyetme kahramanlığı meselesi değildir. Hitler bir keresinde, yenilgiyi *kabullenmenin* bir ulusun ruhunu yok ettiğini söylemişti. Bu, kulağa bir palavra gibi gelebilir, ama kesinlikle doğrudur. 1870 yenilgisi Fransa'nın dünya üzerindeki etkisini azaltmadı. Entelektüel açıdan Üçüncü Cumhuriyet'in III. Napolyon Fransası'ndan daha büyük bir etkisi vardı. Fakat Pétain, Laval ve arkadaşlarının kabul ettiği türden bir barışa ancak ulusal kültürü kasıtlı olarak yok ederek erişilebilir. Vichy hükümeti, ancak –cumhuriyetçilik, sekülerizm, entelektüellere saygı, renk önyargılarının yokluğu gibi– Fransız kültürünü diğerlerinden farklı kılan özellikleri yok etmesi koşuluyla sahte bağımsızlığının tadına varabilir. Öncesinde devrimimizi yapmış olursak tamamıyla yenilmeyiz. Alman birliklerinin Whitehall'a yürüdüklerini görebiliriz, ama Alman iktidar hayali açısından sonuçta ölümcül olan bir diğer süreç başlamış olur. İspanyol halkı yenildi, ama o unutulmaz iki buçuk yılda öğrendikleri şeyler bir gün bir bumerang gibi İspanyol faşistlerinin kafasında patlayacak.

Shakespeare'in savaşın başlangıcında sık sık alıntılanan bir kuple tumturaklı sözü vardır. Hafızam beni yanıltmıyorsa, bir defasında Mr. Chamberlain bile alıntılamıştı:

Dört cihan bir araya gelse de
bozguna uğratacağız onları
üzemeyecekler bizi
İngiltere doğru yoldan ayrılmadıkça

Doğru biçimde anlayacak olursanız, bu sözler gayet doğru. Ancak İngiltere kendisine karşı dürüst olmak zorunda. Kıyılarımıza ulaşmak isteyen mülteciler toplama kamplarına hapsedildiğinde ve şirket müdürleri kâr fazlası vergilerini hileyle azaltmak için kurnazca komplolar hazırlarken, İngiltere kendine karşı dürüst değildi. Bu, Tatler ile Bystander'a elveda, Rolls-Royce'daki hanımefendiye uğurlar olsun demek. Nelson ile Cromwell'in varisleri Lordlar kamarasında değil. Alanlarda ve sokaklarda, fabrikalarda ve silahlı kuvvetlerde, halk barlarında ve varoşlardaki arka bahçelerde ve şu anda hâlâ bir hayaletler kuşağı tarafından bastırılıyorlar. Gerçek İngiltere'yi su yüzüne çıkarma göreviyle karşılaştırıldığında, ne kadar zorunlu olursa olsun, savaşı kazanmak bile ikincil önem taşıyor. Devrimle birlikte daha az değil, daha çok kendimiz olacağız. Birdenbire durup bir uzlaşmaya varmak, "demokrasi"yi kurtarmak, hareketsiz kalmak diye bir mesele yok. Hiçbir şey hareketsiz kalmaz. Onu ya mirasımızın bir parçası kılacağız ya da kaybedeceğiz; ya büyüyecek ya da küçüleceğiz; ya ileri ya da geri gideceğiz. Ben İngilere'ye ve ileri gideceğimize inanıyorum.

Bir İdam

Burma'da bardaktan boşalırcasına yağmur yağan bir sabahtı. Sarı alüminyum folyo gibi soluk bir ışık, yüksek duvarların üstünden hapishanenin bahçesine düşüyordu. Küçük hayvan kafesleri gibi çifte parmaklıkla kapatılmış bir dizi kulübeden oluşan idamlık hücrelerinin dışarısında bekliyorduk. Hücreler yaklaşık dokuz metrekare genişliğindeydi ve tahta bir yatak ile bir sürahi içme suyu dışında tamamen boştu. Bazılarında sessiz kahverengi adamlar, omuzlarında battaniyeleriyle iç parmaklıklara yapışmış duruyorlardı. Bunlar, bir iki hafta içinde asılmak üzere suçlu bulunmuş hükümlülerdi.

Bir mahkum hücresinden çıkarılmıştı. Hindu'ydu. Tıraşlı kafası ve belli belirsiz saydam gözleriyle ufak tefek ve zayıf bir adamdı. Vücuduna oranla saçma derecede büyük, filmlerdeki komedyenlerinkine benzeyen türden kalm, sık bir bıyığı vardı. Altı uzun boylu Hintli gardiyan başında bekliyor ve onu darağacına hazırlıyordu. Gardiyanların ikisi tüfek ve sabitlenmiş süngülerle dururken, diğerleri mahkuma kelepçe taktı. Kelepçelerden geçirdikleri zinciri mahkumun beline bağlayıp kollarını sıkıca iki yanına sabitlediler. Sanki tüm bu süre boyunca

mahkumun orada olduğundan emin olmak istiyormuşçasına yoklayarak, dikkatli ve sevecen bir kavrayışla ellerini bedeninde gezdirdiler ve adamın çevresini sardılar. Hâlâ canlı olan ve her an tekrar suya atlayabilecek bir balığı tutar gibiydiler. Fakat o sanki ne olduğunu güçlükle fark ediyormuş gibi hiç direnmeden, ellerini gevşekçe iplere teslim etti.

Saat sekizi vurdu ve ıslak havada uzak barakalardan ıssız zayıflıkta bir borazan sesi geldi. Geri kalanlarımızdan ayrı duran hapishane müdürü aksi bir şekilde sopasıyla çakılları dürterek kafasını sesin geldiği yere doğru uzattı. Diş fırçası gibi gri bıyığı ve boğuk sesiyle tam bir askeri doktordu. "Tanrı aşkına çabuk ol Francis," dedi sinirli bir şekilde. "Adamın şimdiye ölmüş olması gerekiyordu. Daha hazır değil misiniz?"

Beyaz kaba pamuklu kumaştan bir giysi giyip, altın gözlük takmış şişman bir Dravid olan baş gardiyan Francis, siyah elini salladı. Ağzı köpürerek, "Evet efendim. Evet efendim," dedi. "Her şey istediğiniz gibi hazırlandı. Cellat bekliyor. Devam edebiliriz."

"İyi, hızlı yürüyün o zaman. İş bitmeden mahkumlar kahvaltılarını alamayacak."

Darağacına doğru yola koyulduk. Tüfeklerini eğmiş ikişer gardiyan mahkumun her iki yanında, diğer ikisi hemen karşısındaydı; aynı anda hem itiyor hem de destekliyormuşçasına kolunu ve omzunu tutarak yürüyorlardı. Diğerlerimiz, yargıçlar vs., arkadan onları takip ediyorduk. Yaklaşık on metre gittikten sonra, kafile herhangi bir emir ya da uyarı olmadan aniden kısa bir süreliğine durdu. Tüyler ürpertici bir şey olmuş, avluda nereden geldiği belli olmayan bir köpek belirmişti. Hiç durmadan havlayıp zıplayarak üstümüze doğru geliyordu. Bu kadar çok insanı bir arada bulmanın sevincinden çıldırmış bir

şekilde bütün vücudunu sallayarak çevremizde sıçrayıp duruyordu. Yarı Airedale, yarı parya; yünümsü tüyleri olan büyük bir köpekti. Bir an için zıplayıp oynayarak çevremizde döndü ve ardından mahkumun üstüne atıldı (kimse onu engelleyememişti) ve zıplayıp yüzünü yalamaya çalıştı. Herkes köpeği bile tutamayacak kadar şaşkındı.

Müdür sinirle, "Bu lanet hayvanı buraya kim soktu?" dedi. "Birisi şunu yakalasın!"

Eşlik eden gruptan ayrılan bir gardiyan beceriksizce köpeğe yöneldi ama hepsini bir oyunun parçası olarak gören köpek dans ederek adamın erişebileceği uzaklığın dışına çıktı. Genç bir Avrasyalı gardiyan, bir avuç çakıl alıp köpeği taş atarak kovalamaya çalıştı ama köpek taşlardan kaçıp kurtulduktan sonra yine peşimizden geldi. Kesik ve tiz havlamaları hapishane duvarlarında yankılanıyordu. İki gardiyanın sımsıkı tuttuğu mahkum, sanki bu da idam formalitelerinden biriymişçesine ilgisizce baktı. Birisi köpeği yakalamayı başarıncaya dek dakikalar geçti. Ardından mendilimi hâlâ sızlanan köpeğin tasmasına taktım ve birlikte yeniden harekete geçtik.

Darağacına daha kırk metre kadar vardı. Mahkumun çıplak kahverengi sırtının önümde hareket edişini izledim. Bağlı kollarıyla beceriksizce ama Hintlilerin dizlerini hiç düzleştirmeden yukarı aşağı sallanan yürüyüşleriyle durmadan ilerliyordu. Kasları her adımda mükemmel bir şekilde oynuyor, saçının bukleleri yukarı aşağı dans ediyor, ayakları ıslak çakıl zeminde iz bırakıyordu. Ve her iki omzunu da tutan adamlara rağmen, önüne çıkan bir çamur birikintisinden sakınmak için bir kere hafifçe kenara çekildi.

İlginçtir, sağlıklı ve bilinçli bir insanı ortadan kaldırmanın ne anlama geldiğini o ana kadar kavrayamamıştım. Mahku-

mun çamur birikintisinden sakınmak için kenara çekildiğini gördüğümde, akıp giden hayatı birdenbire sonlandırmanın gizemini, kelimelerle söze dökülemeyecek yanlışlığını gördüm. Bu adam ölmüyordu, aynı bizim canlı olduğumuz gibi o da canlıydı. Vücudundaki bütün organlar çalışıyor; bağırsakları yiyecek sindiriyor, derisi kendini yeniliyor, tırnakları uzuyor, dokusu şekilleniyordu ve her biri heybetli bir aptallıkla didinip duruyordu. Tırnakları kapağın üstünde durduğunda ve havada aşağıya düşerken, yaşayacak sadece bir saniyenin onda biri kaldığında hâlâ uzuyor olacaklardı. Gözleri, sarı çakılları ve gri duvarları görüyordu ve beyni hâlâ hatırlıyor, öngörüyor ve düşünüyordu; hatta çamur birikintileri hakkında bile düşünüyor olabilirdi. O ve biz bir arada yürüyen bir grup adamdık; aynı dünyayı görüyor, duyuyor ve anlıyorduk ve iki dakika içinde ani bir kopuşla birimiz göçmüş olacaktı: Bir akıl, bir dünya daha az.

Darağacı, aşırı uzamış dikenli otlar tarafından sarılmış, hapishanenin ana sahasından ayrı küçük bir avludaydı. Üstünde kiriş ile ipin sarktığı bir bağlama çubuğu olan tepesi, ahşap kaplama bir barakanın üç duvarı gibi tuğladan bir binaydı. Hapishanenin beyaz üniformasını giymiş, saçlarına aklar düşmüş bir mahkum olan cellat düzeneğin arkasında bekliyordu. İçeri girdiğimizde bize köle gibi diz çökerek selam verdi. Mahkumu hiç olmadığı kadar sıkı tutan iki gardiyan, Francis'in bir sözüyle, yarı yol göstererek, yarı darağacına iterek beceriksizce mahkumun merdiveni çıkmasına yardım ettiler. Ardından cellat tırmandı ve ipi mahkumun boynuna geçirdi.

Beş metre uzakta durmuş bekliyorduk. Gardiyanlar, aşağı yukarı çember biçiminde darağacının çevresine dizilmişlerdi. Ve ardından, ilmik hazır hale geldikten sonra mahkum, Tanrısı'na haykırmaya başladı. Sürekli tekrarlanan tiz bir haykırıştı: "Ram! Ram! Ram! Ram!" Bir dua ya da yardım çağrısı gibi ısrarcı ve kor-

ku dolu değil, neredeyse bir çanın çalması gibi sürekli ve ritmikti. Köpek, sese sızlanarak cevap verdi. Hâlâ darağacının yanında duran cellat, küçük pamuklu bir çuval çıkarıp yüzünü örtecek şekilde mahkumun kafasına geçirdi. Ancak kumaşın boğduğu ses defalarca tekrarlandı: "Ram! Ram! Ram! Ram! Ram! Ram!"

Cellat tırmanarak aşağıya inmiş, elinde manivela, hazır bekliyordu. Dakikalar geçmiş gibi geldi. Düzenli boğuk haykırış bir an bile olsun durmadan sürüyordu: "Ram! Ram! Ram!" Müdür, başını önüne eğmiş, sopasıyla yavaşça yeri kazıyor, belki de haykırışları sayıyor, mahkuma belirli bir sayıya –elli ya da belki yüze– kadar hak tanıyordu. Herkesin rengi değişmişti. Hintliler kötü kahve gibi ağarmışlardı. Süngülerin bir ikisi tereddütle titriyordu. Kapaktaki iple bağlı, başında çuval olan adama baktık ve haykırışlarını dinledik: Her haykırış hayatın bir saniyesiydi. Aynı düşünce hepimizin kafasının içindeydi: Ah, onu çabuk öldür, üstesinden gel, şu iğrenç sesi kes artık!

Birdenbire müdür kararını verdi. Başını havaya kaldırıp sopasıyla seri bir hareket yaptı. Şiddetli bir şekilde "Chalo!" diye bağırdı.

Önce madeni bir ses, ardından ölüm sessizliği. Mahkum gözden kaybolmuştu, ip kendi etrafında dönüyordu. Köpeği saldım, hemen hızla darağacının arkasına koştu, oraya vardığında kısa bir süre durdu, havladı ve avlunun bir köşesine çekilip, otların arasında dikilerek ürkekçe bize bakmaya başladı. Mahkumun vücudunu incelemek için darağacının çevresinden dolandık. Ayak parmakları aşağıyı gösterecek şekilde sarkıyordu. Taş gibi ölüydü ve yavaş yavaş kendi etrafında dönüyordu.

Müdür, sopasını uzatıp çıplak vücudu dürttü. Mahkumun vücudu hafifçe sallandı. Müdür, "Bunun işi tamam," dedi. Darağacının altından geri çekildi ve derin bir nefes verdi. Suratının aksi görüntüsü oldukça ani bir biçimde kaybolmuştu. Kol

saatine göz attı: "Sekizi sekiz geçiyor. Tamam, bu sabahlık bu kadar. Tanrı'ya şükür."

Gardiyanlar süngülerini söküp yürüyerek uzaklaştılar. Köpek, ağırbaşlı ve yaramazlık ettiğinin bilincinde, arkalarından süzüldü. Darağacı avlusundan çıktık, içlerinde bekleyen mahkumlarla idamlık hücrelerini geçip hapishanenin büyük merkezi avlusuna ulaştık. Bambu coplarla silahlanmış gardiyanların gözetiminde mahkumlara kahvaltı veriliyordu. Ellerinde birer kova olan iki gardiyan dolaşıp pilav dağıtırken, mahkumlar her adamın elinde bir maşrapa olan uzun sıralar oluşturmuş bekliyorlardı. Bu sahne, insana idamdan sonra oldukça cana yakın ve neşeli geliyordu. İş halledildiği için büyük bir rahatlama duyuyorduk. İnsan, içinde şarkı söyleme, birdenbire koşmaya başlama, kıs kıs gülme dürtüsü hissediyordu. Bir anda herkes şen şakrak çene çalmaya başlamıştı.

Yanımda yürüyen Avrasyalı genç, başıyla geldiğimiz yolu gösterip çokbilmiş bir gülümsemeyle, "Biliyor musunuz Efendim, arkadaş (ölü adamı kastediyordu) itirazının reddedildiğini duyduğunda altına işemişti. Korkudan." Nazikçe, "Benim sigaramdan bir tane yakın, efendim. Yeni gümüş tabakamı beğenmiyor musunuz, efendim? Seyyar satıcıdan, iki rupi sekiz annaya. Şık Avrupa tarzı."

Birçok kişi güldü; kimse neye güldüğüne emin değil gibiydi.

Francis müdürün yanında yürüyor, geveze geveze konuşuyordu. "Tamam, efendim. Her şey son derece tatmin edici bir şekilde gerçekleşşti. Hepsi bitmişşşti – Şak diye! Yok, her zaman böyle olmazz! Doktorun darağacının altına geçip, öldüğünden emin olmak için mahkumun bacaklarını çekmek zorunda kaldığı vakalar bilirim. Çok nahoş!"

"Kıvranıyor değil mi? İşte öylesi kötü," dedi müdür.

"Ah, efendim, dayanıklı olmalarından da kötü! Almaya gittiğimiz bir adamın kafessinin parmaklıklarına tutunduğunu hatırlıyorum. Adamı yerinden oynatmak için her iki bacağından da üçü çeken altı gardiyana ihtiyaç olduğuna inanmayacaksınız, efendim. Onu ikna etmeye çalıştık, "Sssevgili arkadaşım," dedik, "bize verdiğin sorun ve acıları bir düşşün!" Ama hayır, dinlemedi! Ah, ammma da zahmetliydi!"

Oldukça yüksek sesle güldüğümü fark ettim. Herkes gülüyordu. Müdür dahi hoşgörü ile sırıtıyordu. "En iyisi hepiniz dışarıya gelip birer içki için," dedi oldukça cana yakın, "Arabada bir şişe viskim var. Onu devirebiliriz."

Hapishanenin büyük çifte kapısından geçip dışarıya, yola çıktık. Burmalı yargıç birden, "Bacaklarından çekmek!" dedi ve yüksek sesli kahkahalara boğuldu. Hepimiz tekrar gülmeye başladık. O anda Francis'in anekdotu acayip komik geldi. Yerliler ile Avrupalılar pek dostane bir biçimde, hep birlikte birer içki içtik. Ölü adam yüz metre uzağımızdaydı.

Bir Fili Vurmak

Aşağı Burma'daki Mawlamyine şehrinde pek çok insan benden nefret ederdi; hayatım boyunca böyle bir şeyin başıma geleceği kadar önemli olduğum yegane zaman buydu. Şehir polisinin müdür yardımcısıydım ve Avrupa karşıtı hisler amaçsız ve dar kafalıydı, ama bir o kadar da güçlüydü. Kimsede bir isyan başlatacak cesaret yoktu, ama Avrupalı bir kadın tek başına çarşıdan geçtiğinde, muhtemelen birisi ağzındaki betel suyunu elbisesine tükürürdü. Bir polis memuru olarak açık hedef haline gelmiştim ve bunu yapmak ne zaman tehlikesiz görülse eziyetle karşılaşıyordum. Çevik bir Burmalı, futbol sahasında önümü kestiğinde, (kendisi de Burmalı olan) hakem diğer yöne bakıyor, seyirciler iğrenç kahkahalar patlatıyordu. Bu defalarca tekrarlandı. Sonunda genç adamların her yerde karşıma çıkan alaycı sarı yüzleri, güvenli mesafeye ulaştığımda arkamdan edilen hakaretler fena biçimde sinirimi bozmaya başladı. Genç Budist rahipleri hepsinden kötüydü. Şehirde binlercesi vardı ve sanki hiçbirinin köşe başlarında durup Avrupalılarla dalga geçmek dışında yapacak bir işi yokmuş gibi duruyordu.

Tüm bunlar kafa karıştırıcı ve üzücüydü. Çünkü o zamanlar emperyalizmin kötü bir şey olduğuna ve ne kadar erken işimi

bırakıp ayrılırsam o kadar iyi olacağına çoktan karar vermiştim. Teorik –ve tabii ki gizli– olarak, bütün kalbimle Burmalıların tarafında ve üstlerinde baskı kuran zalimlerin, yani Britanyalıların karşısındaydım. Yaptığım işten ise, belki de ifade edebileceğimden daha şiddetli bir biçimde nefret ediyordum. Bunun gibi bir işte, İmparatorluğun kirli işlerini yakından görürsünüz. Tutukevinin pis kokan kafeslerine tıkılmış acınacak haldeki o mahkumlar, uzun cezalara çarptırılmış olanların yılmış gri yüzleri, bambu sopalarla dövülmüş adamların kalçalarındaki yara izleri ve tüm bunların yol açtığı dayanılmaz bir suçluluk hissi içimi daraltıyordu. Fakat hiçbir şeye mantıklı bakamıyordum. Gençtim, kötü bir eğitimden geçmiştim ve sorunlarım üzerine, Doğu'daki her İngilize empoze edilen mutlak suskunlukla düşünmek zorundaydım. Britanya İmparatorluğu'nun ölmekte olduğunu dahi bilmiyordum. Yerini alacak olan daha genç imparatorluklardan çok daha iyi olduğununsa daha bile az farkındaydım. Tek bildiğim, hizmet ettiğim İmparatorluğa olan nefretim ile işimi yapmamı imkansızlaştırmaya çalışan kötü ruhlu küçük yaratıklara duyduğum öfke arasında sıkışıp kaldığımdı. Aklımın bir yanıyla Britanya Hindistanı'nın yenilmez bir tiranlık, güçsüz düşmüş insanların iradesine karşı zorla kabul ettirilmiş bir şey olduğunu; diğer yanıylaysa bir Budist rahibinin bağırsaklarını süngüyle deşmenin dünyadaki en büyük haz olacağını düşünüyordum. Bu tür duygular, emperyalizmin olağan yan ürünlerindendir; bunu görev dışında yakalayabilirseniz Hindistan'daki Britanyalı memurlardan herhangi birine sorabilirsiniz.

Bir gün, dolaylı yoldan aydınlatıcı bir olay gerçekleşti. Kendi başına küçücük bir hadiseydi, ancak bir an için emperyalizmin gerçek doğasını, despot bir hükümeti harekete geçiren asıl saikleri daha iyi görmemi sağlamıştı. Bir sabah erkenden şehrin öbür ucundaki bir karakoldan telefonla beni arayan bir komiser

yardımcısı, bir filin pazar yerini yıkmakta olduğunu söyledi. Lütfen gelip bir şey yapabilir miydim? Ne yapabileceğimi bilmiyor, fakat ne olup bittiğini görmek istiyordum. Bir midilliye binip yola düştüm. Eski kırk dört kalibrelik Winchester tüfeğimi yanıma aldım; her ne kadar bir fili öldürmek için fazlasıyla küçük olsa da çıkardığı ses korkutmakta işe yarayabilirdi. Çok sayıda Burmalı, beni yolda durdurup filin vukuatlarını anlatıyordu. Tabii ki vahşi değil, mest olmuş evcil bir fildi. Mest hali geçene dek evcil fillere hep yapıldığı üzere zincire vurulmuş, ancak önceki gece zincirini kırıp kaçmıştı. Bu durumdayken fili kontol edebilen yegane insan olan bakıcısı peşine düşmüştü, fakat yanlış yöne gittiğinden şimdi on iki saatlik mesafedeydi ve hayvan bu sabah aniden şehirde yeniden belirivermişti. Silahsız Burmalılar ona karşı çaresizdi. Şimdiden birisinin bambudan yapılma kulübesini yıkmış, bir ineği öldürmüş ve birkaç meyve tezgahını talan etmiş, ürünleri silip süpürmüş, ayrıca belediyenin çöp kamyonetiyle karşılaşmış, şoför dışarı atlayıp tabanları yağlarken, hayvan devirdiği kamyonete hasar vermişti.

Burmalı komiser yardımcısı ve birkaç Hintli polis memuru filin görüldüğü mahallede beni bekliyordu. Oldukça yoksul olan mahalle, dik bir bayırı saran, çatıları palmiye yapraklarıyla kaplı, bambudan yapılma sefil kulübelerden oluşan bir labirentti. Yağmur döneminin başında, havanın bulutlu ve kapalı olduğu bir sabah olduğunu hatırlıyorum. Filin nereye gitmiş olduğu hakkında ahaliyi sorgulamaya başladık ve alışıldığı üzere hiçbir kesin bilgi almayı başaramadık. Bu, Doğu'da değişmez bir durumdur: Mesele, belirli bir mesafeden daima açık görünür; ancak olay yerine ne kadar yaklaşırsanız o kadar bulanıklaşır. Kimileri filin bir yöne, diğerleri öteki yöne gittiğini söylerken, bazıları da fil mil görmediklerini öne sürüyorlardı. Tam hikayenin yalan dolandan ibaret olduğuna karar vermek

üzereydim ki, yakın bir mesafeden bağırtılar geldi. Yüksek sesli, öfkeli bir "Defol çocuk, hemen defol!" çığlığının ardından, elinde bir dalla bir grup çıplak çocuğu hışımla kovalayan yaşlı bir kadın, kulübenin birinin köşesinde bitiverdi. Onu, dillerini şaklatarak çığlıklar atan birkaç kadın izledi; çocukların görmemesi gereken bir şey olduğu aşikardı. Kulübenin çevresinden dolaştım ve bir adamın ölü bedeninin çamurda yattığını gördüm. Neredeyse çıplak olan Hintli ve Dravid işçi öleli fazla zaman geçmiş olamazdı. İnsanlar, filin kulübenin köşesini dönüp aniden adamın karşısına çıktığını, hortumuyla yakaladığı adamı, sırtına ayağıyla basarak toprağa gömdüğünü anlattılar. Yağmur mevsimiydi, zemin yumuşaktı ve adamın yüzü, bir otuz santimetre derinliğinde ve birkaç metre uzunluğunda bir çukur oluşturmuştu. Kolları çarmıha gerilmiş gibi iki yöne açılmış ve kafası keskin bir biçimde bir yana bükülmüş, yüzükoyun yatıyordu. Yüzü çamurla kaplı, gözleri tamamen açıktı. Dişleri açıkta, katlanılmaz bir can çekişme ifadesiyle sırıtıyordu. (Bu arada, bana asla ölülerin huzurlu göründüğünü söylemeyin. Gördüğüm cesetlerin çoğu şeytani görünüyordu.) Dev canavarın ayağının sürtünmesi, adamın sırtının derisini, bir tavşanın derisini yüzdüğünüzdeki kadar temiz bir biçimde sıyırmıştı. Ölü adamı görür görmez, emir erini tüfeği ödünç almak üzere bir arkadaşımın yakınlardaki evine yolladım. Filin kokusunu alırsa korkudan çılgına dönüp beni sırtından atmasın diye midilliyi çoktan geri göndermiştim.

Birkaç dakika sonra emir eri bir tüfek ve beş fişekle geri döndü. Bu arada birkaç Burmalı yanımıza varmış ve filin sadece birkaç yüz metre uzaklıktaki pirinç tarlalarında olduğunu söylemişti. Yola koyulduğumda mahallenin neredeyse tüm ahalisi evlerinden sokaklara dökülmüş beni takip ediyordu. Tüfeği görmüşlerdi ve hepsi de heyecanla fili vuracağımı haykırıyor-

lardı. Evlerini yıkıp geçerken file fazla ilgi göstermemişlerdi, fakat şimdi vurulacak olması farklıydı. Bu, İngiltere'deki bir kalabalık için olacağı gibi onlar için de bir parça eğlenceydi, ayrıca eti de istiyorlardı. Bu durum beni belli belirsiz tedirgin etti. Fili vurmak niyetinde değildim; yalnızca zorunda kalırsam kendimi savunabilmek için tüfeği getirtmiştim. Zaten insanı izleyen bir kalabalık olması her zaman sinir bozucudur. Kendimi budala gibi hissederek ve öyle görünerek, omzumda tüfek ve neredeyse arkamdan iteleyen insanlardan oluşan, durmadan büyüyen bir orduyla bayır aşağı yürüdüm. Aşağıda, kulübelerden uzaklaştığınızda, mıcır bir yol ve ötesinde bin metre boyunca uzanan, daha sürülmemiş, ilk yağmurlar yüzünden vıcık vıcık çamurlu, yer yer yaban çalılarla kaplı çeltik tarlalarından oluşan bir arazi vardı. Fil, yoldan sekiz metre uzakta, sol yanı bize dönük duruyordu. Kalabalığın kendisine yaklaşmasını hiç umursamıyordu. Çalı demetlerini kökünden söküyor, dizlerine vurarak temizliyor ve ağzına tıkıyordu.

Yolda durmuştum. Fili görür görmez, onu asla vurmamam gerektiğini anlamıştım. Yaşıyan bir fili vurmak, büyük ve pahalı bir makineyi tahrip etmekle kıyaslanabilecek, ciddi bir meseledir ve kaçınmak mümkün olduğu sürece insanın bunu yapmaması gerektiği açıktır. Ve huzur içinde çalıları yiyen fil, bu mesafeden, bir inekten daha tehlikeli gelmemişti bana. O zaman, mest halinin geçmeye başladığını, bu durumda bakıcısı gelip onu yakalayana dek sadece zararsızca dolaşacağını düşündüm, ki şimdi de aynı fikirdeyim. Dahası, onu vurmayı hiç mi hiç istemiyordum. Tekrar vahşileşmeyeceğinden emin olmak için onu kısa bir süre izlemeye ve ardından eve dönmeye karar verdim.

Fakat o anda beni takip etmiş olan kalabalığa göz attım. En az iki bin kişiden oluşan ve her dakika daha da büyüyen dev bir kalabalıktı. Yolu her iki yönde de uzun bir mesafede tıkamıştı.

Cafcaflı giysilerin üstündeki sarı yüzlerden, hepsi de kendilerini bekleyen küçük eğlence nedeniyle mutlu ve heyecanlı, hepsi de filin vurulacağından emin yüzlerden oluşan insan denizine baktım. Numara sahneleyecek bir sihirbazı izler gibi izliyorlardı beni. Benden hoşlanmasalar da, elimdeki sihirli tüfekle o an için izlenmeye değerdim. Ve bir anda sonuçta fili vurmak zorunda kalacağımı fark ettim. İnsanlar benden bunu bekliyordu ve yapmak zorundaydım. İki bin iradenin, beni karşı konulmaz biçimde istediğini hissedebiliyordum. Ve beyaz adamın Doğu'daki egemenliğinin kofluğunu ve abesliğini ilk kavramam, elimde tüfekle orada durduğum bu anda oldu. İşte buradaydım; elinde silahıyla, silahsız yerli kalabalığının önünde duran beyaz adam. Görünürde oyunun baş rol oyuncusu, ancak gerçekte arkamdaki o sarı yüzlerin iradesinin bir ileri bir geri istediği anlamsız bir kuklaydım. O anda, beyaz adamın zorbalaştığında yok ettiğinin kendi özgürlüğü olduğunu algıladım. Beyaz adam o zaman riyakar, rol kesen bir aptala, geleneklere uygun hale getirilmiş bir *sahib* figürüne dönüşüyordu. Çünkü egemenliğinin koşulu, hayatını "yerlileri" etkilemeye çalışarak geçirmesi ve böylece her krizde "yerlilerin" kendisinden beklediği şeyi yapmasıydı. Bir maske takıyor ve yüzü maskeye uyacak biçimde şekil değiştiriyordu. Fili vurmak zorundaydım. Tüfeği getirtmekle, bunu yapacağıma söz vermiştim. Bir *sahib*in *sahib* gibi davranması gerekir; kararlı görünmeli, ne istediğini bilmeli ve kesin şeyler yapmalıdır. Bütün bu yolu elimde tüfek, hemen arkamda iki bin kişiyle gelmek ve ardından hiçbir şey yapmadan zayıfça uzaklaşmak; hayır, bu mümkün değildi. Kalabalık bana gülerdi. Ve tüm hayatım, Doğu'daki her beyaz adamın hayatı, insanları kendine güldürmemek için verilen uzun bir mücadeleydi.

Ancak fili vurmak istemiyordum. Fillere özgü o dalgın, özenli havayla çalı demetini dizlerine vuruşunu izledim. Onu

vurmanın cinayet olacağını düşünüyordum. O yaşta, hayvanları öldürmek tiksinç gelmese de daha önce ne bir fil vurmak zorunda kalmıştım ne de vurmak istemiştim. (Nedense *büyük* hayvanları öldürmek hep daha korkunç gelir.) Ayrıca canavarın sahibini de dikkate almak gerekiyordu. Fil, canlı olarak en az yüz sterlin değerindeydi; ölü olaraksa ancak fildişlerinin değerine sahip olacak, belki beş sterlin edecekti. Fakat çabuk davranmam gerekiyordu. Vardığımızda orada olan, tecrübeli gözüken birkaç Burmalı'ya döndüm ve filin nasıl davranmış olduğunu sordum. Hepsi de aynı şeyi söylediler: Rahatsız edilmediği sürece farkınıza varmıyordu, fakat fazla yakınına sokulursanız size saldırabilirdi.

Ne yapmam gerektiği benim için aşikardı. Yirmi beş metre kadar yakınına yaklaşıp filin davranışını test etmeliydim. Saldırıya geçerse onu vurabilirdim, beni umursamazsa bakıcısı geri dönene kadar onu rahat bırakmak güvenli olurdu. Ama aynı zamanda böyle bir şey yapmayacağımı da biliyordum. Tüfekle kötü nişancıydım ve zemin insanın her adımda saplanacağı yumuşak çamurdandı. Eğer fil saldırıya geçer ve ben ıskalarsam, buharlı silindirin altındaki bir kurbağa kadar şansım olurdu. Ancak o zaman dahi öncelikle kendi postumu değil, yalnızca arkamda tetikte bekleyen sarı yüzleri düşünüyordum. Zira o anda, arkamda beni izlemekte olan kalabalıkla, yalnız başıma korkacağım gibi olağan anlamıyla korkuyor değildim. Beyaz bir adam "yerlilerin" önünde korkamaz ve bu nedenle genelde korkmaz da. Aklımdaki yegane düşünce, işler ters giderse, o iki bin Burmalının kovalandığımı, yakalandığımı, filin ayaklarının altında çiğnendiğimi ve tepenin üstündeki Hintli gibi sırıtan bir ceset haline getirildiğimi göreceğiydi. Ve eğer bunlar gerçekleşirse, bazılarının gülmesi de oldukça muhtemeldi. Buna izin veremezdim.

Tek bir seçeneğim vardı. Fişekleri şarjöre taktım ve daha iyi nişan almak için yola uzandım. Kalabalık sessizce büyümeyi sürdürüyordu ve sanki insanlar tiyatronun perdesinin nihayet açılmasına seviniyormuşçasına derin, alçak sesli ve mutlu bir iç çekiş sayısız gırtlaktan aynı anda çıktı. Nihayet birazcık da olsa eğlencelerine kavuşacaklardı. Tüfek Alman yapımı, hedef göstergeli güzel bir aletti. O zaman, insanın bir fili vururken bir kulak deliğinden diğerine uzanan hayali bir çubuğa nişan alması gerektiğini bilmiyordum. O yüzden fil yan dururken doğrudan kulak deliğine, daha doğrusu beyninin daha önde olacağını düşünerek kulak deliğinin birkaç inç önüne nişan aldım.

Tetiği çektiğimde, patlamayı duymak ya da geri tepmeyi hissetmek yerine –ki vuruş hedefi bulduğunda hiçbir zaman öyle olmaz– kalabalıktan gelen şeytani neşe uğultusunu duydum. O saniyede, yani insanın merminin oraya varması için bile çok kısa olduğunu düşüneceği bir zaman sonra, fil korkunç bir değişime uğradı. Ne kıpırdadı ne de devrildi, ancak vücudunun tüm çizgileri değişmişti. Birden eli ayağı tutmaz olmuş, çökmüştü; son derece yaşlı görünüyordu. Sanki merminin müthiş darbesi onu devirmeden felç etmişti. Sonunda, uzun gelen bir zamanın ardından –belki beş saniye geçmiş olabilir– cansız bir biçimde dizlerinin üstüne çöktü. Ağzından salyalar akıyordu. Üstüne inanılmaz bir yaşlılık çökmüş gibiydi. İnsan, filin binlerce yıl yaşamış olduğunu düşünebilirdi. Aynı noktaya bir kez daha ateş ettim. İkinci vuruluşunda da çökmedi, fakat çaresiz bir yavaşlıkla ayağa kalktı ve bacakları ağırlığına dayanamarak, başı eğilerek güçsüzce ayakta durdu. Üçüncü kez ateş ettim. İşini bitiren bu vuruluşu oldu. Bütün vücudunu kaplayan ıstırabın, bacaklarındaki son güç kalıntısını da alıp götürdüğünü görebiliyordunuz. Ancak düşerken, bir an için bana yükseliyormuş gibi göründü, zira arka bacakları altında çökerken hortu-

mu bir ağaç gibi gökyüzüne uzanacak şekilde, düşen dev bir kaya gibi yükselmişti. İlk ve son defa haykırdı. Ve ardından karnı bana dönük şekilde devrilerek, neredeyse benim yattığım yerde bile zemini sallayacak bir şiddetle yere çakıldı.

Ayağa kalktım. Burmalılar çoktan beni geçmiş, çamurda koşuyorlardı. Bir daha ayağa kalkmayacağı aşikar olsa da, fil henüz ölmemişti. Hırıltılı derin nefesler alarak, bir yanındaki dev çıkıntısı acıyla yükselip alçalarak oldukça düzenli bir biçimde soluk alıyordu. Ağzı sonuna kadar açıktı; açık pembe gırtlak boşluğunun derinliklerini görebiliyordum. Uzun bir süre ölmesini bekledim, fakat nefes alıp verişi zayıflamadı. Sonunda, kalbinin olması gerektiğini düşündüğüm noktaya nişan alıp, geriye kalan son iki fişeğimi de ateşledim. Filden yoğun bir kan, kırmızı kadife gibi fışkırsa da, hayvan hâlâ ölmemişti. Kurşunlar isabet ettiğinde vücudu sarsılmadı dahi; işkencemsi nefes alıp verişi aralıksız devam ediyordu. Son derece yavaşça ve çok büyük ıstıraplar içinde, ancak ona artık bir kurşunun dahi zarar veremeyeceği, benden uzak bir dünyada ölüyordu. Bu tüyler ürpertici sese bir son vermem gerektiğini hissediyordum. Dev yaratığın, hareket edemeyecek ama aynı zamanda ölemeyecek kadar güçsüz orada yattığını görmek ve onu öldürme şansına dahi sahip olmamak, bana dehşet veriyordu. Küçük tüfeğimi getirttim ve mermileri arka arkaya kalbine ve boğazından aşağıya boşalttım. Hiçbir etkileri olmamış gibiydi. Acı verici solukları, bir saatin tıklaması gibi düzenli olarak sürüyordu.

Sonunda, daha fazla dayanamayarak uzaklaştım. Sonradan, ölmesinin yarım saat sürdüğünü duyacaktım. Burmalılar, daha ben gitmeden bıçak ve sepetlerini getirmeye başlamışlardı ve akşam olduğunda filin bedenini çoktan neredeyse kemiklerine kadar soymuş oldukları anlatılacaktı.

Sonradan, elbet filin vurulmasıyla ilgili sonsuz tartışmalar yaşandı. Sahibi öfkeliydi, fakat sadece bir Hintli olduğundan yapabileceği hiçbir şey yoktu. Ayrıca tıpkı saldırgan köpeklerde olduğu gibi, saldırgan bir filin de sahibi hakim olmayı başaramadığında öldürülmesi gerektiğinden, yasal açıdan doğru şeyi yapmıştım. Avrupalıların fikirleri birbirinden ayrılıyordu. Yaşlılar haklı olduğumu söylerken gençler, bir kuliyi öldürdüğü gerekçesiyle fil öldürmenin rezalet olduğunu, çünkü filin bütün lanet olası Hintli kulilerden daha değerli olduğunu söylüyorlardı. Ve sonradan kulinin öldürülmüş olmasından son derece memnun oldum, çünkü beni yasal açıdan haklı kılıyor ve fili vurmam için bana yeterli bir bahane sunuyordu. Çok defa diğerlerinden birinin, bunu yalnızca bir aptal gibi görünmemek için yaptığımı kavrayıp kavramadığını merak ettim.

Edebiyat anlayışı hiçbir zaman politik düşüncelerinden ve gözlemlerinden ayrı düşünülemeyecek bir yazar olan George Orwell, *Neden Yazıyorum*'da bir araya getirilen denemelerinde, hemen her yazarın hayatının bir noktasında kendisine sorduğu ya da başkalarının ona yönelttiği, beylik "Neden Yazıyorum?" sorusuna politik ve insani gözlemlerle yoğurduğu cevaplar veriyor. Politikacıların ipliğini pazara çıkarırken, İngiliz karakterini bir kadavra gibi parçalarına ayırırken, savaşa dair dile getirilmeyenleri dile getirirken iğneyi başkaları kadar kendine de batırmaktan sakınmıyor.

"Tüm yazarlar kibirli, bencil ve tembeldir ve yazma dürtülerinin altında bir gizem yatar. Kitap yazmak, acıdan kıvrandıran bir hastalığın uzun süren nöbetleri gibi insanı yiyip bitiren korkunç bir mücadeledir. İnsan, karşı koyamayacağı ve anlayamayacağı bir iblis tarafından itilmese kesinlikle böyle bir işe kalkışmazdı. Biliyoruz ki bu iblis herkeste vardır ve bir bebeğin ilgi çekmek için ciyak ciyak ağlamasına yol açan içgüdünün aynısıdır. Fakat yine de sürekli kendi kişiliğini gizleme mücadelesi vermediği sürece insanın okunabilir hiçbir şey yazamayacağı da bir o kadar doğru."

ISBN: 978-975-570-652-8

9 789755 706528

10 TL

www.selyayincilik.com
www.twitter.com/selyayincilik
www.facebook.com/SelYayincilik